

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦЦА
3 1932 г.

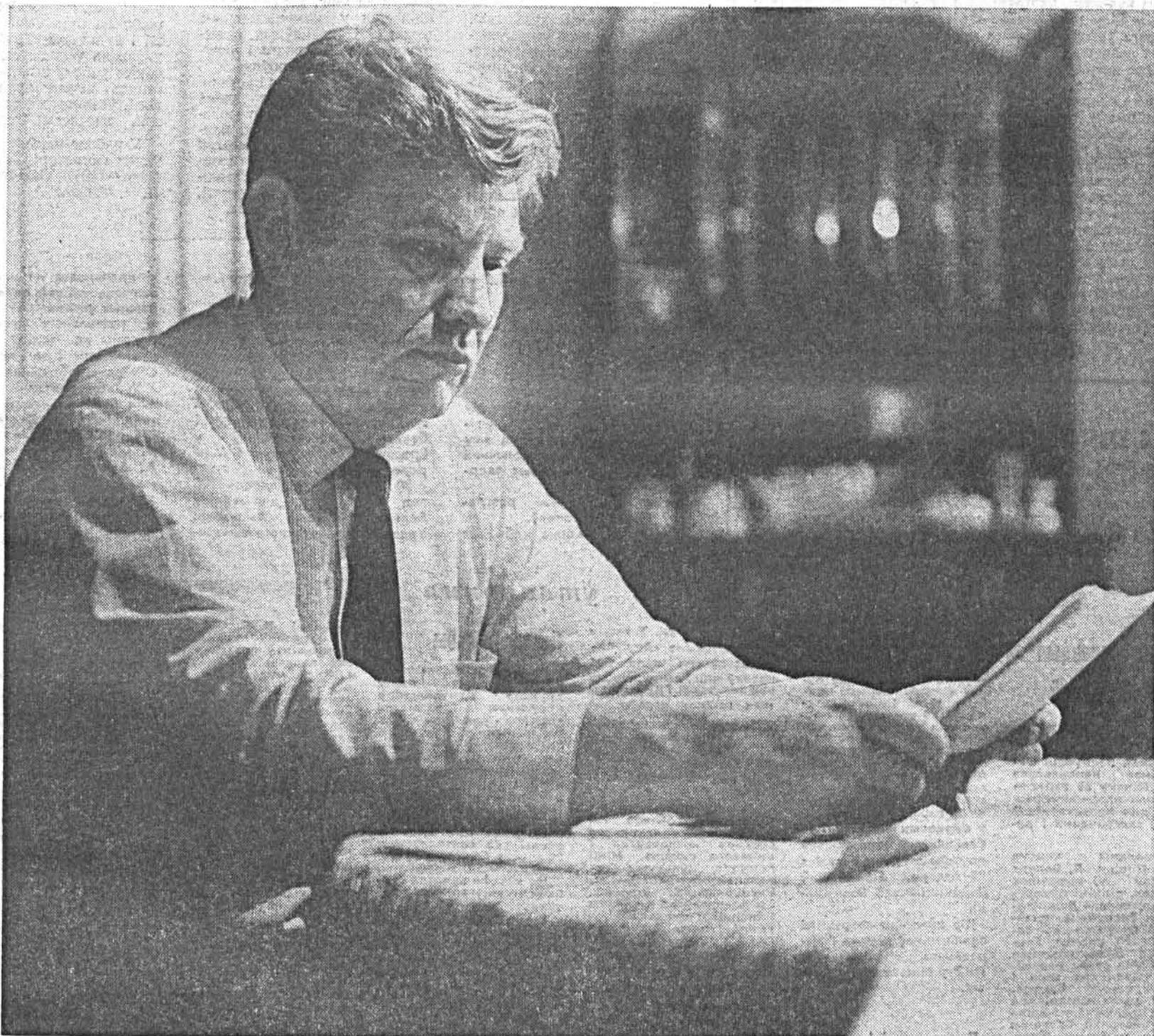
ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

№ 40 (2722)

Пятніца, 4 кастрычніка 1974 года

Цана 8 кап.

Максім Танк — Герой Сацыялістычнай Працы

Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР

Аб прысваенні звання Героя Сацыялістычнай Працы групе пісьменнікаў

За вялікія заслугі ў развіцці савецкай літаратуры, актыўную грамадскую дзейнасць і ў сувязі з 40-годдзем з дня ўтварэння Саюза пісьменнікаў СССР прысвоіць званне Героя Сацыялістычнай Працы з уручэннем ордэна Леніна і залатога медаля «Серп і Молат» пісьменнікам:

Абашыдзе Грыголу Грыголавічу (Рыгору Рыгоравічу).
Бажану Мікалаю Платонавічу.
Гамзатаву Расулу Гамзатавічу.
Грыбачову Мікалаю Мацеевічу.
Катаеву Валянціну Пятровічу.
Кажэўнікаву Вадзіму Міхайлавічу.
Маркаву Георгію Макеевічу.

Межэлайцісу Эдуардасу Беньямінавічу.
Мусрэпаву Габіту Махмудавічу.
Палявону (Кампаву) Барысу Мікалаевічу.
Сіманаву Канстанціну (Кірылу) Міхайлавічу.
Танку Максіму (Скурко Яўгену Іванавічу).
Такамбаеву Аалы.
Яшэну (Нугманаву) Камілю.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
М. ПАДГОРНЫ,
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
М. ГЕАРГАДЗЕ,

Масква, Крэмль.
27 верасня 1974 г.

Устаноўчаму з'езду Усесаюзнага добраахвотнага таварыства аматараў кнігі

Дарагія таварышы!

Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Савецкага Саюза гораха вітае дэлегатаў устаноўчага з'езду Усесаюзнага добраахвотнага таварыства аматараў кнігі і ў іх асобе мільёны савецкіх людзей, усіх, хто любіць і цэніць кнігу, хто яе стварае, друкуе, прапагандуе і распаўсюджвае.

Партыя высока цэніць выхаваўчую, мабілізуючую і арганізуючую ролю кнігі ў фарміраванні новага чалавека, у развіцці і памнажэнні матэрыяльных і духоўных каштоўнасцей савецкага грамадства. Народнасць і партыйнасць, навуковая-аргументаванасць і дакладнасць, праўдзівасць і высокі ідэяна-мастацкі ўзровень заваявалі нашай літаратуры вялікі аўтарытэт ва ўсім свеце.

Выпуск кніг у Савецкім Саюзе дасягнуў спраўды грандыёзных маштабаў. Штогод у нашай краіне выходзіць звыш паўтара мільярда кніг больш чым на ста мовах. Да паслуг савецкіх людзей 360 тысяч дзяржаўных і грамадскіх бібліятэк. Савецкі Саюз да праву называецца самай чытаючай краінай у свеце. Любоў да кнігі стала цяпер неад'емнай рысай савецкага ладу жыцця.

Высародны рух кнігалюбаў, які аб'ядноўвае мільёны рабочых і вучоных, калгаснікаў і студэнтаў, людзей розных пакаленняў і прафесій, — яркае сведчанне высокага культурнага ўзроўню нашага народа, яго рознабаковых духоўных запатрабаванняў. Аматы кнігі, аб'яднаныя ва Усесаюзнае добраахвотнае таварыства, будучы імкунца да таго, каб больш поўна выкарыстаць велізарную сілу друкаванага слова ў прапагандзе бесмяротных ідэй марксізма-ленінізма, у распаўсюджанні палітычных, навуковых і тэхнічных ведаў, выхаванні актыўных будаўнікоў камуністычнага грамадства.

Адной з важнейшых задач руху кнігалюбаў з'яўляецца фарміраванне чытальніцкіх інтарэсаў і густаў моладзі, выхаванне ў падростаючых пакаленняў любові да кнігі, умення працаваць з ёй, беражлівых адносін да гэтага выдатнага твора чалавечага генія.

Цэнтральны Камітэт КПСС жадае Устаноўчаму з'езду Усесаюзнага добраахвотнага таварыства аматараў кнігі поспехаў у рабоце і выказае ўпэўненасць, што таварыства ўнёсе дастойны ўклад у справу далейшага развіцця культуры ў нашай краіне, выхавання працоўных у духу бязмежнай вернасці ідэалам камунізма.

Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі
Савецкага Саюза.

ВІНШУЕМ З УЗНАГОДАЙ!

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР па штампаводную п'яніцу работу па прапагандзе беларускай літаратуры і ў сувязі з шасцідзесяці-

годдзем з дня нараджэння заслужаны дзеяч культуры Беларускай ССР дырэктар Літаратурнага музея Якуба Коласа Міцкевіч Даміян Канстанцінавіч узнагароджаны Гапаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ПАЛЯПШАЦЬ КУЛЬТУРНА-МАСАВУЮ РАБОТУ СЯРОД НАСЕЛЬНІЦТВА

У пастаяннай камісіі Вярхоўнага Савета БССР

Пад старшынствам дэпутата М. І. Пахомава адбылося пасяджэнне пастаяннай камісіі па культурна-асветнай рабоце Вярхоўнага Савета Беларускай ССР. Разгледжана пытанне аб рабоце мясцовых Саветаў дэпутатаў працоўных Віцебскай вобласці па выкананню пастановы Вярхоўнага Савета БССР «Аб стане і далейшым паліпшэнні культурна-масавай работы сярод насельніцтва рэспублікі». З дакладам выступіў намеснік старшыні аблвыканкома В. І. Мяцеліца, з задакладам — дэпутат М. М. Маргунова.

Камісія адзначыла, што мясцовыя Саветы дэпутатаў працоўных Віцебскай вобласці дабіліся пэўных поспехаў у арганізацыі культурна-масавай работы сярод насельніцтва, умацаванні матэрыяльнай базы ўстаноў культуры, павышэнні іх ролі ў камуністычным, маральным і эстэтычным выхаванні працоўных. Культурна-асветныя ўстановы праводзяць шырокую прапаганду рашэнняў XXIV з'езда КПСС і наступных пастаноў партыі і ўрада па пытаннях дзяржаўнага і сацыяльна-культурнага будаўніцтва, аказваюць дапамогу партыйным і савецкім орга-

нам у ідэяна-палітычным выхаванні працоўных і мабілізацыі іх на паспяховае выкананне пяцігадовага плана і сацыялістычных абавязальнасцей.

Работа многіх клубных устаноў узбагацілася новымі формамі культурнага абслугоўвання насельніцтва, такімі, як тэматычныя вечары, пасвячэнне ў рабочыя і хлеббаробы, злёты па прафесіях, канферэнцыі чытачоў, справядзачы калектываў мастацкай самадзейнасці. Значнае развіццё атрымала самадзейнае мастацтва. У калектывах мастацкай самадзейнасці ўдзельнічае звыш 93 тысяч чалавек.

Папоўніліся кніжныя фонды масавых бібліятэк, павялічылася колькасць чытачоў, усюды ўкараняецца адкрыты доступ да кніг, Узрасла роля бібліятэк у камуністычным выхаванні працоўных, павышэнні іх культурнага і навукова-тэхнічнага ўзроўню.

Мясцовыя Саветы і ўстановы культуры шмат увагі ўдзяляюць выхаванню моладзі на рэвалюцыйных, баявых і працоўных традыцыях савецкага народа. Для гэтага шырока выкарыстоўваюцца музеі, помнікі гісторыі, культуры і баявой славы.

Разам з тым камісія ўстаноў Віцебскай вобласці, іх выканаўчыя камітэты не прынялі ўсіх мер, якія залежаць ад іх, па павышэнню ролі культурна-асветных устаноў у фарміраванні ў працоўных камуністычнай свядомасці, глыбокага пачуцця савецкага патрыятызму, непрымрмытых адносін да буржуазнай ідэалогіі.

У прынятай пастанове камісія рэкамандавала выканаўчым камітэтам Віцебскага абласнога Савета дэпутатаў працоўных усямерна ўдасканаліць работу культурна-асветных устаноў, накіроўваючы іх дзейнасць на выхаванне ў працоўных высокіх ідэяна-маральных якасцей, камуністычных адносін да працы і сацыялістычнай уласнасці, непрымрмытых адносін да буржуазнай ідэалогіі і культуры. Трэба цісна ўзяцца за работу культурна-масавую работу з задачамі, якія стаяць перад прадпрыемствамі, ўстановамі, арганізацыямі, калгасамі і саўгасамі.

У рабоце камісіі прыняла ўдзел сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Л. П. Чагіна.

БЕЛТА.

ЧАРГОВАЕ ПАСЯДЖЭННЕ

Адбылося чарговае пасяджэнне Прэзідыума праўлення СП БССР.

На пачатку пасяджэння Васіль Вітка ад імя лісьменніцкай арганізацыі гораха павіншаваў народнага паэта БССР Максіма Танка з прысваеннем яму звання Героя Сацыялістычнай Працы і пажадаў новых творчых поспехаў.

Затым прэзідыум разгледзеў шэраг пытанняў. Сур'езная гаворка адбылася

аб правядзенні ў Беларусі Дзён музыкі і літаратуры Чувашскай АССР. Сярод шматлікіх мерапрыемстваў, прысвечаных гэтай падзеі, — вечар чувашскай літаратуры ў Мінску, творчыя павязкі гасцей і беларускіх лісьменнікаў у Брусцкую, Магілёўскую і Мінскую вобласці.

30 лістапада спайняецца 75 год народнаму лісьменніку Беларусі Міхасю Лынькову. Удзельнікі пасяджэння выказа-

лі прапановы, як найлепш адзначыць юбілей аднаго са стэрэйшых літаратараў рэспублікі, таленавіты творцы якога вядомы не толькі ў нашай краіне, але і за яе межамі. Створана юбілейная камісія.

У абмеркаванні пытанняў, якія былі вынесены на разгляд прэзідыума праўлення СП БССР, удзел прынялі М. Танк, П. Панчанка, Я. Брыль, А. Асіпенка, В. Вітка, М. Гамолька, У. Юрэвіч, Г. Бурэйкі, М. Татар і іншыя.

Прыняты адпаведныя рашэнні.

Да 25-годдзя ўтварэння ГДР

Прэс-канферэнцыя для журналістаў

З выпадку надыходзячай 25-й гадавіны ўтварэння Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі Генеральнае консульства ГДР у Мінску 30 верасня наладзіла прэс-канферэнцыю для прадстаўнікоў друку, тэлебачання і радыё.

Генеральны консул ГДР у Мінску Л. Волерт расказаў аб выдатных поспехах, з якімі працоўныя Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі прыйшлі да слаўнага 25-годдзя свайі краіны. Германская Дэмакратычная Рэспубліка стала надзейным фарпостам міру і сацыялізма ў Еўропе. Сваімі дасягненнямі яна ў многім абавязана дапамозе, аказанай Савецкім Саюзам у духу пралетарскага інтэрнацыяналізму і брацкай дружбы.

Народ ГДР, адзначыў Л. Волерт, выказвае глыбокую падзяку і ўдзячнасць за гэту дапамогу савецкім людзям, у тым ліку і працоўным Беларусі. На палях ГДР працуюць мінскія трантары, на прадпрыемствах і будоўлях — магутныя беларускія аўтасамазвалы, металарэзныя станкі, ЭВМ, дакладныя прыборы і іншыя абсталяванні. У сваю чаргу ГДР пастаўляе ў ССР вялікую колькасць машын і устаноў.

Працоўныя ГДР будуць і далей развіваць плённае супрацоўніцтва для паспяховага ажыццяўлення рашэнняў VIII з'езда САПГ, расшыраць і ума-

цоўваць дружбу паміж народамі нашых краін.

Старшыня прэзідыума Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі В. С. Смірноў расказаў аб растуць і мацнеючых год ад году сувязях паміж грамадствамі БССР і ГДР, пазнаёмі журналістаў з вялікай праграмай мерапрыемстваў, якія будуць праведзены ў Мінску, і іншых гарадах рэспублікі, у мясцовых аддзяленнях Савецкага таварыства дружбы з ГДР у сувязі з 25-годдзем Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі.

На прэс-канферэнцыі прысутнічаў консул Генеральнага консульства ПНР у Мінску Р. Вацлаўскі.

Дэкада кнігі ГДР

25-годдзю з дня ўтварэння Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі прысвечана дэкада кнігі ГДР, якая адкрылася 4 кастрычніка ў Мінску.

У Беларусі таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі сабраліся прадстаўнікі грамадскасці сталіцы рэспублікі, лісьменнікі, работнікі выдавецтваў. Перад імі выступіў старшыня Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю М. І. Дзялец. Ён расказаў аб вялікай папулярнасці ў нашай рэспубліцы кніг Германскай Дэмакраты-

най Рэспублікі. У гэты дні ў магазіне «Дружба» прадстаўлена каля 500 назваў кніг, выпушчаных выдавецтвамі ГДР па розных галінах ведаў.

Затым выступілі лісьменнік Янка Брыль і дацэнт Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута замежных моў В. І. Тур.

Дэкаду кнігі адкрыў намеснік дырэктара Галоўнага ўпраўлення па справах выдавецтва і кніжнага гандлю Міністэрства культуры Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі Г. Ліндорф. Ён расказаў аб шырокім і плённым супрацоўніцтве паміж выдавецтвамі ССР і ГДР, узаемаабмежны кніжны прадукцыяй абедзвюх краін.

У той жа дзень у Палацы мастацтваў адбылося адкрыццё выстаўні «Кніга і рэпрадукцыя» аднаго з вядучых выдавецтваў ГДР — «Мастацтва». Выстаўна працягнецца да 13 кастрычніка.

На адкрыцці дэкады і выстаўні прысутнічаў генеральны консул ГДР у Мінску Л. Волерт. Сярод прысутных знаходзіўся консул Генеральнага консульства ПНР у Мінску Р. Вацлаўскі.

На адкрыцці выстаўні прысутнічалі загадчыкі аддзелаў ЦК КПБ С. Я. Паўлаў, С. В. Марцалеў, першы сакратар Мінскага гаркома партыі У. А. Длешкін, намеснік загадчыка аддзела ЦК КПБ Л. А. Далгучыц і намеснік міністра замежных спраў БССР А. М. Шэльдаў.

Поезд дружбы

Раніцай і кастрычніка ў Мінск прыбыў поезд дружбы Цэнтральнага праўлення Таварыства Германа - савецкай дружбы на чале з кіраўніком аддзела гэтага праўлення Ульрыхам Брандэнбургам. З поездам прыбылі 330 актывістаў таварыства — ударнікаў творчасці, узнагароджаных публікацыямі для пазнаўчых і сацыяльных сувязі са святкаваннем 25-годдзя Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі.

На пероне вазала адбыўся многалюдны мітынг.

Гасцей з ГДР цёпла вітаў старшыня прэзідыума Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі

краінамі В. С. Смірноў. Ён сардэчна павіншаваў удзельнікаў поезда з надыходзячым 25-годдзем ГДР. На мітынгу выступіў таксама член праўлення Беларускага аддзялення Савецкага таварыства дружбы з ГДР, заслужаны дзеяч культуры БССР І. А. Бейдзін.

— Нам даставіць асабліваю радасць, — сказаў кіраўнік поезда дружбы Ульрых Брандэнбург, — святкаваць юбілей ГДР разам з працоўнымі Савецкага Саюза — самага надзейнага саюзніка нашай сацыялістычнай дзяржавы.

Гісторыя ГДР — гэта адначасова і гісторыя беснарывівай дапамогі, якую аказваў нашай краіне Савецкі Саюз на працягу чварці стагоддзя. Ад першага каваліа хле-

ба, які даў савецкі салдат нямецкаму дзіцяці, да першага трантара і, нарэшце, першай атамнай электрастанцыі мацнела і развілася дружба паміж народамі ГДР і ССР. Святло гэтай дружбы асвятляе наш шлях у будучыню. Каб яно было лшчэ ярчэйшым, мы не пашнадуем сіл для умацавання брацкага саюза з ССР.

На мітынгу прысутнічаў генеральны консул ГДР у Мінску Л. Волерт.

У той жа дзень гасці з ГДР адзначылі з горадам, наведвалі Дом-музей і з'езд РСДРП. Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, прынялі ўдзел у вечары дружбы з ГДР, які адбыўся ў Палацы культуры будтэста № 1.

БЕЛТА.

Гэты здымак зроблены ў мінскай кнігарні «Дружба», дзе адкрылася дэкада кніг Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі.

Фота Ул. КРУКА.

— **Т**Ы, КАЖУ, ВІЦЯ, пасярэдзіне расказу голас павысіў, быццам перад табой глухія. Трэба спайней тлумачыць, і твар у цябе быў нейкі напружаны... А ён мне: «Ах, мама, не хадзі ты на мае ўрокі, я пачынаю хвалявацца, і дзеці таксама. Яны ж ведаюць, што я твой сын...»

Галіна Паўлаўна хвілінку задумліва пазірае ў акно, потым з нейкай вінаватай усмешкай, ад якой яе твар адразу маладзее, дадае:

— Дальбог, я ўжо і не рада, што накіраваў яго летась пасля інстытута ў нашу школу. Шчыра кажучы, я задаволена хлопцам, любіць ён сваю нялёгкую прафесію і адчуваю, небагі з яго выйдзе педагог, але ж свайго не пахваліш, праўда? Вось і дырэктар школы Мікалай Іосіфавіч Сятун колькі разоў казаў, што падабаюцца яму ўрокі Віктара Віктаравіча, маўляў, трэба яго адзначыць на педсавеце. А я ўпрошваю — не трэба, няёмка, яшчэ хто падумае, што хваляць, бо сын загадчыцы... Ну, а Віктару, вядома, крыўдна, старасца, а слова добрага не чуе... Адночы сказаў, што будзе прасіцца ў іншую школу...

Галіна Паўлаўна ўздыхае.

— І так клопатаў хоць адбаўляй, а тут пра гэта думай... І наогул мужчыны-настаўнікі вельмі патрэбныя ў школе. Асабліва маладыя. Цягнуцца да іх хлопчыкі, а іх у нас большасць. Вось і мой Віктар з вучнямі ў футбол, у валејбол гуляе, яны і хадзяць за ім табуном.

Гляджу на яе мілы, добры твар і ўспамінаю размову, якая адбылася некалькі гадоў назад у кабінете загадчыка Дзяржынскага раённага аддзела народнай асветы Ф. Тарайковіча.

— Хочаце напісаць пра добрага настаўніка? — перапытаў ён, і тут жа, не раздумваючы, прапанаваў: — Бохан Галіна Паўлаўна, загадчыца навучальнай часткі Станькаўскай школы-інтэрната. Заслужаная настаўніца БССР. А наогул наша лепшая загадчыца ў раёне.

Бохан, Бохан... Быццам знаёмае прозвішча. Я ж некалі шмат гадоў працаваў у Дзяржынску. Але не, не ўспомніў. І толькі тут, у школе, падалося, што недзе бачыў ужо гэтага чалавека.

Галіна Паўлаўна ўсміхаецца:

— А мы з вамі сустраліся гадоў гэтак пятнаццаць назад. Помніце агітатара з Кукшавіч?

Ну, вядома, як я мог забыцца! Неяк мне пазванілі з адной рэспубліканскай газеты і напросілі напісаць пра лепшага агітатара. У райком партыі прапанаваў кандыдатуру Бохан...

— А ў мяне яшчэ захоўваецца тая газета са здымкамі, — гаворыць Галіна Паўлаўна. — Маладзейшая тады была, лёгкая на ногі, ды і любіла гэтую агітатарскую работу.

Так, так, помню, як цікава, неяк па-хатняму гуарыла жанчына з хлебаробамі. Да кожнага звярталася па імя, кожны даверліва расказваў ёй пра свае клопаты. Яна ім была свая. Дзіва што, Галіна ж Паўлаўна тутэйшая, праўда, не з самога Станькава, а з суседняй вёскі Кукшавічы. Тут жылі яе дзяды-прадзеды. Як кажуць, увесь карань.

ЦЯПЕР ГАЛІНУ Паўлаўну часта на розных пасяджэннях ды семінарах называюць прыроджаным педагогам. У такія хвіліны адчувае яна сябе няёмка, гарбаціцца, апускае галаву. Але калі б хто ў гэты момант зазірнуў ёй у вочы, дык убачыў бы там прытоеную ўсмішку.

Успамінаецца ёй, як ў далёкім саракавым яна пасля сямі класаў пайшла на педкурсы (тады былі такія) і потым працавала ў пачатковай школе на Лагойшчыне. У класе было некалькі вучняў — яе аднагодкаў. Адзін з іх — Пеця Валцэвіч (прозвішча яго яна запамінала на ўсё жыццё) — зрабіў працу маладой настаўніцы сапраўднай пакутай. З-за яго яна баялася ісці на ўрок. Вырашыла тады Галя — усё на свеце, толькі не школа...

ЯЕ ДАРОГА

Неўзабаве грыгнула вайна, дзяўчына вярнулася дахаты, была партызанскай сувязной, не раз глядзела смерці ў вочы. Калі прыйшлі нашы, калі наладзілася мірнае жыццё і трэба было вырашаць, як уладкоўваць свае справы, пра школу і думаць не хацела, хоць ёй і прапаноўвалі работу настаўніка. Працавала ў райкоме камсамола, у міліцыі... Неўзабаве скончыла сярэдняю школу. Хацелася вучыцца далей, і Галя паступае... у педвучылішча. Цяпер яна кажа, што найшла толькі таму ў гэце вучылішча, што туды было лягчэй паступіць. А мо і памыляецца Галіна Паўлаўна, мо ўсё-такі жыло ў ёй прытоенае, неўсвядомленае жаданне прысвяціць сябе дзецям ды толькі чакала яно, гэце жаданне, пэўнага штуршка. А мо памыляемса мы, мо сапраўды стала яна настаўніцай, педагогам у выніку пэўнага збегу акалічнасцей. Ды галоўнае — вынік, важна, што выбрала яна менавіта сваю дарогу ў жыцці.

ПЕРАБІРАЮ вялікі стос лісьмаў, тэлеграм, паштовак. Некаторыя з іх атрыманы нядаўна. Гэтымі днямі Галіне Паўлаўне споўнілася пяцьдзесят, і былыя выхаванцы горача віншуюць яе з юбілеем.

«Вы для мяне, як родная маці», — піша Леанід Тарасевіч, які служыць цяпер у арміі.

— Помню, быццам гэта было ўчора, — расказвае мая субяседніца, — як прывезла яго ў шэсцьдзесят першым годзе ў ліку 85 выхаванцаў Каралінскага дзіцячага дома. Кволенькі, з худым бяскроўным, нейкім напалоханым тварыкам, заікаўся. Убачыў мяне, нясмела падыдзе, суне ручку ў маю далонь...

— А вось з гэтым, Віктарам, — Галіна Паўлаўна бярэ другую паштоўку, — было яшчэ цяжэй. Узненавідзеў ён чамусьці сваю маці. Прыедзе бедная жанчына, а сын хаваецца ад яе. Тая ў слёзы, да мяне ідзе, скардзіцца. Колькі з ім даялося гутарыць. Ты ж, кажу, сам калінебудзь бацькам будзеш, уяві, як горка твай маці... Слухае, у вочы глядзіць, не

міргаючы. Потым аднойчы ціха прызнаўся: «Так, відаць, я быў вінаваты...» А цяпер вунь што піша: «Заўсёды буду помніць нашы гутаркі. Сапраўды, маці — самы дарагі чалавек у свеце, за яго не шкада аддаць жыццё...».

Яшчэ ліст. «Школа-інтэрнат — мой родны дом, абавязкова прыеду на дзень нараджэння школы, 17 кастрычніка, Коля».

— Прыедзе, нагадаю яму, як ён хадзіў на спатканне, — смеецца Галіна Паўлаўна. — Ён тады ў шостым быў. Адночы спазніўся на нейкае мерапрыемства. Выклікала, пытаюся строга, дзе быў, мабыць, кажу, у чужыя яблыкі лазіў? «Не, адказвае, на

спатканне хадзіў». — Ты, на спатканне? — дзіўлюся, Пачырваней. «Не, — шпэчка, — гэта Вася з восьмага хадзіў, а я іх вяртаваў...»

— Дзеці, яны вельмі даверлівыя і шчырыя, — пераканана гаворыць Г. Бохан. — Толькі падыход да іх неабходны, трэба, каб яны бачылі ў цябе сябра, чулага чалавека. Вось у нас той-сёй з маладых педагогаў, бывас, скардзіцца на няшчырасць некаторых выхаванцаў, на тое, што цяжка з імі працаваць. Я ім заўжды раю яшчэ раз перачытаць «Педагогічную паэму» Макаранкі. Успомніце, кажу, каго выхоўваў ён і яго папелнікі, ды ў час пасляваеннай разрухі, галаду, галечы... А мы ж працуем, можна сказаць, у ідэальных умовах.

Мікалай Іосіфавіч Сятун і Галіна Паўлаўна з гонарам называлі мяне школу. Тут выдатна абсталяваныя кабінеты з тэлевізарамі, праекцыйнымі апаратамі. Ды ўсё гэта ўключэцца аўтаматычна з пульта на кафедры выкладчыка, Націснуў інопку — папаўзілі на вокнах шторы, другую — апусціўся на сцяне белы экран.

Мы бачылі майстэрні, дзе выхаванцы авалодваюць спецыяльнымі швачкамі, нулінараў, шафераў, камбайнераў, майстроў машынай дойні. А спальні з радамі ложкаў, застаных бялюткімі покрывкамі, а спартыўная зала, дзе пры нас устаўлялі электрычнае табло, а музей гісторыі школы з цікавымі вырабамі вучняў...

ГАЛІНА ПАЎЛАЎНА — педагог пад педагогамі, як яе тут называюць. На яе плячох — арганізацыя навучальнага працэсу, уся метадалагічная работа. Шмат гадоў назад Галіна Паўлаўна ўзяла за правіла рэсці дзённік, куды заносіць уражанні, думкі, заўвагі, звязаныя з падзеямі кожнага пражытага дня.

Вось запісы аднаго з іх.

«...Сёння мне амаль не давялося выступаць на лінейцы. Вельмі добра падрыхтаваўся сакратар камсамольскай арганізацыі і старшыня савета дружыны. Яны склалі дзецям усё, што трэба

было сказаць пра пачатак новага навучальнага года. Я толькі падсумавала. Яшчэ раз пераканалася, якая цудоўная наша камсамольская сакратарка. Разумніца, сур'ёзная, кемлівая, усё довіць з паўслова. Учора сказала ёй, што добра было б арганізаваць дзяжурства ў сталовай. Праз некалькі гадоў прыносіць енісы — усё ўжо арганізавана, падала самах лепшых дысцыплінаваных. Скончыць школу, вельмі нам будзе яе не хапаць.

...У першы клас зноў не выйшла З. Г. Відаць, нічога ў яе не атрымаецца. Не можа наладзіць дысцыпліну. Яна крычыць, і дзеці крычаць. Колькі ўжо з ёй гаварыла... Шкада. Мабыць, лепш для яе перайсці ў звычайную школу. Там лягчэй.

...Пабыла на ўроках у 9-м класе. Неблагі клас, толькі патрабаваць трэба больш.

...Толькі прыйшла з урока. Засмучана. На ім мёртвай цішыня — чуваць, як муха праляціць. Але такая цішыня — страшэнная рэч. Дзеці не жывуць урокам, не працуюць. А настаўніца, настаўніца проста «вывучыла ўрок». Сказала ёй пра гэта — пачырванела, апусціла вочы. Маладая яшчэ, нявостытная, трэба будзе часцей там быць.

...Паглядзела сшыткі першага класа. З 45 дзённа пішуць не больш 6—7. Няблага.

...Сёння яшчэ раз прагледзела кнігу: «Арганізацыя працы дырэктара школы». Шмат там цікавага. Не забыць сказаць настаўнікам, каб прачыталі артыкул у «Народнай асветы», нумар другі за 1973 год.

...Правіла пасяджэнне секцыі выхаванцеляў. Размова ішла пра планы. Як усё-такі некаторыя імкнуцца палегчыць сабе жыццё. У адным з планаў намечана павесці дзённы на магільу Марата Казея. Кажу настаўніцы, што вучні без усякага плана ўжо дзе-

сяць разоў пабылі на той магілье — яна ж побач. Прымусіла перарабіць...»

Спрабую па дзённіку ўявіць, колькі ж працягваецца працоўны дзень Галіны Паўлаўны. Усміхаецца.

— Пасада такая, што лічыць не будзеш. Сёння прыйшла ў 7 гадзін на зарадку. Потым на спальнях прайшла — правярыла, як прыбраны. Зайшла да цесляроў, сказала дзе павесіць люстэркі, а там, глядзіш, і ўрокі пачаліся, другі і трэці — мае.

Дырэктар школы, які ўваходзіць у кабінет на гэтыя словы, кажа:

— Урокі Галіны Паўлаўны па рускай літаратуры і мове — адкрытыя, можна сказаць, паказальныя, я рэкамендую ўсім настаўнікам наведваць іх.

— Э, не трэба пра гэта, — бянтэжыцца жанчына, у нас шмат выдатных педагогаў.

МЫ Выходзім з Галінай Паўлаўнай на ганак школы. У празрыстым паветры, якое бывае толькі ранняй восенню, урачыстая цішыня. Толькі ветрык прапашаець у вяршалінах векавых таполяў і ясеняў, што абступілі школу, і зноў усё спіхне. У праменнях вераснёўскага, па-летняму гарачага сонца, патанае стары парк. Да рэвалюцыі тут быў маёнтак графа Чапскага. Час рэвалюцыі, вайна не пакінулі ад яго следу, а парк захаваўся, ды возера на яго ўскрайку.

Па алейцы, усеянай меднымі пятакамі лісьцяў, бягуць гуськом хлопчыкі і дзяўчынкі ў сінх спартыўных касцюмах. Параўняўшыся з намі, яны на імгненне прыцішваюць бег і дружна скандзюруюць:

— Галіна Паўлаўна, добры дзень!

— Добры дзень, — махае яна ім рукою, — добры дзень, дарагі дзеці...

М. ЗАМСКІ.
Вёска Станькава, Дзяржынскі раён.

К. КРАПІВА

КАМЕДЫЯ «БРАМА НЕЎМІРУЧАСЦІ»

А. ВАСІЛЕВІЧ

АПОВЕСЦІ «ПАЧАКАЙ, ЗАТРЫМАЙСЯ...»

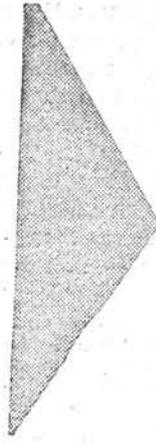
С. ГУСАК

КНИГА КРЫТЫЧНЫХ АРТЫКУЛАЎ
«ПАФАС ПРАЎДЫ»

Г. ГЛУШЧАНКА, Л. МУХАРЫНСКАЯ, С. НІСНЕВІЧ,

К. СЦЕПАНЦЭВІЧ, Т. ШЧАРБАКОВА

ВУЧЭБНЫ ДАПАМОЖНІК «ГІСТОРЫЯ
БЕЛАРУСКАЙ САВЕЦКАЙ МУЗЫКІ»

ПРАЎДЗІВАЯ КНИГА

Яшчэ В. Бялінскі паказваў дзіцячым пісьменнікам пісаць для дзяцей так, каб кнігу з задавальненнем прачытаў і дарослы. Любімымі кнігамі чытачоў розных узростаў сталі аўтабіяграфічныя творы Л. Талстога, С. Аксакава, М. Горкага, К. Паустоўскага, Ф. Гладкова, Я. Маўра і інш.

Аўтабіяграфічную тэтралогію Алены Васілевіч «Пачакай, затрымайся...» таксама з аднолькавай цікавасцю чытаюць і дзеці, і дарослыя. Без яе сёння цяжка ўявіць беларускую дзіцячую і юнацкую літаратуру. У тэтралогіі выразна і глыбока выявіліся вядучыя тэндэнцыі сучаснай дзіцячай прозы — перш за ўсё раскрыццё дзіцячых характараў дзіцяці, падлетка, дзяўчыны, тонкае пранікненне ва ўнутраны свет герояў, псіхалагічнае абгрунтаванне іх паводзін і ўчынкаў.

Пра што ж тэтралогія? Пра жыццё беларускага народа ў дваццаты і трыццаты гады нашага стагоддзя, пра чароўную краіну дзіцячых казак і сноў. Пра Зялёную Дуброву — маленькую вёсачку з дванаццаці хат, згубленую вядома балот і лясоў, дзе змяшаліся ліха і пакуты, радасць і святло. Пра «межы» дзяцінства і юнацтва, пра першае каханне. Пра нялёгі, аднак, усё ж такі шчаслівы лёс дзяўчыні Ганькі, якая ў маленстве страціла бацькоў. Пра сваю гераіню, пра пазнанне ёю свету А. Васілевіч расказвае праўдзіва і проста, пазытна і даходліва. Характар, унутраны перажыванні Ганькі пісьменніца раскрывае не толькі праз маральна-псіхалагічныя канфлікты, але і праз сацыяльна-грамадскія. Яе ў першую чаргу цікавяць адносіны Ганькі да людзей, да грамадства. Не выпадкова, што адна з галоўных тэм тэтралогіі — узаемаадносіны свету дарослых і свету дзяцей, юнацтва. У беларускай літаратуры нямнога знойдзецца твораў, у якіх бы так праўдзіва і ўсебакова перадаваўся гэты складаны працэс узаемаадносін дзіцяці, падлетка са старэйшымі.

У творы пераканаўча паказана першае сутыкненне дзіцяці з несправядлівасцю (успымнім, напрыклад, адносіны Ганькі да дзеда Грыся, рашучае асуджэнне яго маралі). І хоць дзяўчынка нярэдка сутыкаецца з варожымі яе разуменню праўды з'явамі, яна ўсё роўна застаецца чужай, справядлівай і шчырай. Пісьменніца валодае талентам пранікнення ў глыбіні душы дзіцяці, затым падлетка, дзяўчыны, талентам адкрываць у гэтых глыбінях добрае і прыгожае.

А. Васілевіч паказвае Ганьку праўдзівай, самакрытычнай. Яе гераіня нярэдка памыляецца, падчас прыносіць пакуты бліжэй сваім ўчынкам. Вельмі добра гэта перададзена ў сцэне размовы Ганькі з родзічамі, калі яна, студэнтка педвучылішча, прыехала дадому. Дзяўчыне няёмка і нават балюча, што неабдуманымі паводзінамі пакрыўдзіла бабуку Іваніху. Прычым яе мучыць не боязь пакарання, а сорам, што ў яе характары не ўсё адстаялася.

Наогул, «Пачакай, затрымайся...» А. Васілевіч — твор пра духоўнае станаўленне чалавека, філасофская карціна фарміравання ў дзіцяці, падлетка, жанчыны жыццёвых прынцыпаў. Пісьменніца падкрэслівае, што жыццё поўнае складанасцей, супярэчлівасцей і цяжкасцей. І трэба ўмець з імі змагацца,

быць мужным у гэтай барацьбе, да канца заставацца верным сваім перакананням і ідэалам.

Канечне, у Ганькі жыццёвы шлях не заўсёды быў роўны. Даводзілася ёй і памыляцца. Аднак у характары, паводзінах Ганькі ўсё ж пераважае лепшае, станоўчае. У гераіні высокая развіта па чутцё ўласнай годнасці, акрэслена самасвядомасць. Гэта выразна відаць, скажам, у такім эпізодзе. Сквапная ўласніца цётка Фядора штодня грызе Ганьку за тое, што яна вучыцца. Цётка прымушае дзяўчынку ісці прасіць у калгасе хлеба, адзення, абутку. Аднак Ганька вырашае хутчэй памерці, чым прасіць.

Нягледзячы на ўсе цяжкасці, нястачы, Ганька, адчуваючы пастаянны клопат старэйшых, школы, імкнецца ў сваю светлую будучыню, выходзіць на шырокі жыццёвы прасцяг. Яна — паўнапраўны грамадзянін саветскай, ленінскай дзяржавы, перад ёю раскрыты шляхі ў шчаслівае заўтра.

А. Васілевіч, таленавіты псіхолог і тонкі знаўца душы дзіцяці, паказвае, як у юнай гераіні складаюцца свае погляды на жыццё, як навакольнае асяроддзе, побыт, людзі аказваюць дабратворны ўплыў на даверлівую, раскрытую душу дзяўчыні. Пісьменніца тактоўна падводзіць Ганьку (а тым самым і чытача) да разумення грамадскага ў жыцці, фарміруе ў яе правільнае стаўленне да рэчаіснасці: паводле пераканання, а не разліку. Яна паказвае, як у гераіні выпрацоўваюцца сацыяльныя і творчыя адносіны да жыцця.

Многа яшчэ можна сказаць цёплых слоў пра тэтралогію «Пачакай, затрымайся...». Напрыклад, пра тое, што ў ёй вачыма Ганькі праўдзіва адлюстраваны складаны працэс нараджэння новай, саветскай вёскі, што амаль з этнаграфічнай дакладнасцю паказаны вясковы побыт, псіхика, народныя звычкі і традыцыі, што ў творы, апрача Ганькі, нямапа-майстэрску намалювалі вобразы: бабукі Іваніхі, цёткі Фядоры, Стэфіхі, Івана Жукі і многіх іншых, кожны з якіх заслужоўвае канкрэтнага літаратурнаўчага аналізу. Галоўнае ж тое, што дніга Алены Васілевіч вучыць чытача ўважліва прыглядацца да жыцця, умець разбірацца ў рэчаіснасці, быць маральна абавязаным перад самім сабой, быць сумленным, духоўна чыстым, патрэбным для іншых, для грамадства.

На мой погляд, тэтралогія А. Васілевіч «Пачакай, затрымайся...» вартая высокай Дзяржаўнай прэміі БССР.

Радзівайт ЛІТВИНУ,
г. Гомель.

**ВЫШРАБАВАВАННЕ
НЕЎМІРУЧАСЦЮ**

Кожны камедыграф мае свой, толькі яму ўласны прынцып адлюстравання рэчаіснасці свой індывідуальны стыль. Творы народнага пісьменніка БССР Кандрата Крапівы падкупляюць чытача яскравым гумарам, вострай назіральнасцю, надзённасцю ўзнятых праблем. Я, мабыць, ні трэшачкі не памылюся, калі скажу, што чытач з хваляваннем чакаў новай сутрэчы з вострым словам сатырыка. І вось — «Брама неўміручасці»! Кандрат Крапіва парадаваў нас не толькі навізнаю жанру (фантастычная камедыя), але і свежасцю ўзнятых праблем. У творы ставяцца пытанні культуры, маралі, этыкі, сацыялогіі і эканоміі, адным словам, тэма пытанні, якія стаяць сёння на парадку дня грамадства. Абраны драматургам жанр дае вялікія магчымасці для філасофскага абагульнення жыцця. Аднак фантастычным у п'есе выглядае толькі само адкрыццё вучоным-герантамі Барысам Пятровічам Дабрыянам закону неўміручасці. А ўсё астатняе нібы ўзята з рэальнага жыцця і па-мастацку асэнсавана драматургам.

«Неўміручасці! Хто аб ёй не марыў! З таго часу, як чалавек стаў чалавекам, ён не можа прытрымліцца са смерцю», — усклікае Дабрыян. Так, чалавек марыў аб неўміручасці, і гэтая мара вылілася не ў адну казку. У фальклорных творах смерць перамагалі і замовы, і каханне, і проста паланенне яе (успымнім напісаную на фальклорным матэрыяле «Сярэбраную табакерку» З. Вядулі). На гэты раз, у крапівінскім творы, перамагае смерць навукі. Але радавацца рана, бо вынікі, як пазначана ў рэмарцы п'есы, яшчэ цяжка ўявіць і немагчыма прадбачыць. Сапраўды, узнікае шэраг праблем. Вучоны Бабровіч заяўляе, што чалавецтву пагражае дэмаграфічны выбух, людзям не хопіць ні яды, ні адзення. Значыць не для ўсіх павінна адчыніцца брама вечнага жыцця. Каб нейкім чынам рэгуляваць адбор, ствараецца спецыяльны камітэт на чале з Дабрыянам.

У «Браме неўміручасці» ў аснове сутыкнення герояў, у цэнтры канфілікту — як галоўная калізія дзеяння — стаіць з'ява не рэальная, жыццёвая, а ўмоўная, камедыйна. Адкрыццё вучоным Дабрыянам закону неўміручасці, што ўмоўна рэалізуецца, паслужыла драматургічным трамплінам, які дапамагае паставіць персанажы ў пэўныя абставіны, прасачыць логіку іх учынкаў, ды-

ялектыку мыслення. Гэтая камедыя ў параўнанні з папярэднімі творамі буйнейшага драматурга мае свае наватарскія асаблівасці ў вырашэнні канфілікту. Калі пагартаем старонкі твораў К. Крапівы, то заўважым, што ў цэнтры многіх сатырычных камедый стаіць адмоўны персанаж — гэта і Жлукта («Мілы чалавек»), і Гарлахваці («Хто смеяцца апошнім»). Яны самі «ствараюць» сабе спрыяльныя ўмовы для жыцця, падбіраючы «патрэбных» людзей, і выступаюць актыўнымі асобамі ў развіцці дзеяння. У новай камедыі ў цэнтры — станоўчы персанаж, вучоны-геранталаг.

Хто ж прэтэндуе на месца ў вечным жыцці? Аказваецца, першым лезуць у неўміручы аферысты і прыстасаванцы — людзі, што навучыліся паляпшаць сабе жыццё хлуснёй і мапой. Сярод іх загадчык базы Караўкін, пенсіянер з ваяцных Дажывалаў, шафёр-лявак Шусцік, нехта з былых — Торгала, паклёпніца Застрамілава. Яны надзвычай хутка сарыентаваліся ў новых абставінах і дзейнічаюць старымі, ужо многа разоў правяранымі сродкамі. Звернемся да тэксту.

Караўкін. Скажыце, неўміручыя людзі будуць есці-піць?

Дабрыян. Ну, вядома.

Караўкін. Калі будзе што.

Дабрыян. А чаму ж не будзе?

Караўкін. Вы можаце выдумаць неўміручасць, а кілаграм мяса для неўміручага вы ж не выдумаеце.

Дабрыян. Будзе неўміручасць, дык будзе і матэрыяльная база.

Караўкін. Дык я ж і ёсць база.

Дабрыян. Не разумю.

Караўкін. Я загадчык базы. І л іх павінен кармаць.

Дабрыян. Дык яны ж будуць неўміручыя, а вы?

Караўкін. Што за пытанне! Вы зробіце мяне неўміручым.

Дыялог К. Крапіва пабудаваны бліскача, трыпа і ўме ла выкарыстаўшы сатырычны падтэкст. Як бачым, нахабства ў Караўкіна хапае, ён нават і гаворыць моваю загада. Ён не дапускае і думкі, што без яго могуць абыйсціся. Караўкін прывык рабіць «ласку за ласку», таму і вымушаны прызнацца: «Вас, праўда, няма ў ліку маіх кліентаў, але хто ж ведаў, што вы станеце такой знамянітасцю». На ўсякі выпадак ён забяспечыў сябе і рэкамендацый нейкага Антона Фёдаравіча, імя якога, відаць, больш гучнае, і сам ён больш шкодны ў кодэксе сваіх паводзін, чым яго падначалены.

Дабрыян (чытае). «Паважаны Барыс Пятровіч! Я думаю, што ў вечнае пада-

рожка па жыцці трэба прыхапіць Караўкіна. Нам, неўміручым, ён вельмі спатрэбіцца». Гэтая самаўпэўненая запіска персанажу яшчэ раз пацвярджае бліскачае майстэрства К. Крапівы-сатырыка. Караўкіна, нібы рэч, трэба прыхапіць, а не ўзяць, бо без гэтай рэчы, хай сабе дробязнай, не абыйсціся.

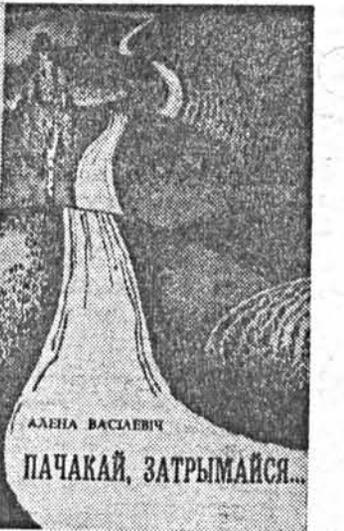
Міжволі ўспамінаецца Жлукта і яго паслядоўнік Сцяпан Андрэевіч з камедыі «Мілы чалавек», якія з дапамогай арганізаванай імі «блатканторы» паразітавалі на матэрыяльных недахопах, выкліканых вайной. Галерэю маральна спустошаных тыпаў папоўнілі персанажы новай камедыі К. Крапівы. Як і Жлукта, Караўкін прывык карыстацца паслугамі сваіх «кліентаў», гэтага мяшчанскага асяроддзя, у якім адчувае сябе, як рыба ў вадзе. Менавіта яно, асяроддзе прыстасаванцаў, вырошчвае такіх, як Караўкін і нехта Антон Фёдаравіч. Аднак спекулянты, аферысты і розныя прайдзісветы, якія сталі мішэнню сатырычнага абстрэлу драматурга, церпяць поўны крах — іх не дапускаюць у грамадства вечнага жыцця, ім няма месца ў заўтрашнім дні.

Безумоўна, у залежнасці ад той задачы, якую ставіць драматург у камедыі, і смех розны — ад вясёлага гумару да з'едлівага сарназму. В. Р. Бялінскі адзначаў, што смех часта бывае вялікім пасрэдным у справе адроннення ісціны ад хлусні. Думаецца, у новай камедыі К. Крапівы «Брама неўміручасці» больш сатырычнага гучання, чым камедыйнай бесклапотнасці. З'едлівы смех К. Крапівы зрывае маску прыстойнасці з драпежнай сутнасці махляра Караўкіна, прыстасаванца Дажывалава, паклёпніцы Застрамілавай і іншых прайдзісветаў, прозвішчы якіх гавораць самі за сябе.

Сатырычны пафас камедыі гарманічна спалучаецца з пафасам сцвярджэння, з імкненнем пісьменніка стварыць вобраз станоўчага героя. Прафесар Дабрыян надзелены лепшымі рысамі чалавека нашага часу, і ўсе калізіі п'есы звязаны менавіта з гэтым вобразам.

Выразнасць светапогляду драматурга, вышыня грамадскага і эстэтычнага ідэалу вызначаюць высокі грамадзянскі пафас камедыі «Брама неўміручасці». Кандрат Крапіва стварыў цікавую, сучасную п'есу, якая раскрывае новыя грані яго таленту.

Марыя ШАУЛОУСКАЯ,
кандыдат філалагічных навук.
г. Мінск.

НА АТРЫМАННЕ Дзяржаўнай прэміі БССР за 1974 год у галіне літаратуры сярод твораў паэзіі, прозы і драматургіі, створаных нашымі мастакамі слова ў апошні час, вылучаны і дзве кніжкі крытыкі: манаграфія Алеся Адамовіча «Маштабнасць прозы» і кніга крытычных артыкулаў Сяргея Гусака «Пафас праўды». Пра кнігу А. Адамовіча пісалі шмат добрага. І пісалі заслужана. Бо, сапраўды, па сваёй праблематыцы, глыбіні распрацоўкі ўзнятых пытанняў, арганічнасці спалучэння заглыбленасці ў канкрэтны матэрыял і шырынні погляду, шырынні перспектывы праца гэтая для беларускага літаратуразнаўства мае прынцыповае значэнне.

Кніга «Пафас праўды» — пасмартнае выданне крытычных прац таленавітага вучолага-літаратара і педагога-арганізатара Сяргея Гусака. У кнізе пяць крытычных артыкулаў, у якіх на аснове канкрэтнага аналізу «Анталогіі беларускага апавядання», раманаў «Людзі на балоце» і «Подых наваліцы» І. Мележа, «Сэрца на далоні» І. Шамякіна, «На парозе будучыні» М. Лобана, твораў А. Кулакоўскага, І. Навуменкі, В. Сачанкі аўтар узнімае шэраг важных і актуальных праблем.

Сяргей Гусак належаў да тых крытыкаў, якія ніколі не замыкаліся ў сферы толькі літаратурных з'яў і эстэтыч-

ных катэгорый. У яго аналізе літаратурных з'яў надзвычай моцна адчуваецца сувязь з жыццём, з гісторыяй народа. Праўда жыцця і праўда мастацтва — вось кардынальная скразная лінія крытычных разглядаў аўтара. Размова пра раманы І. Мележа ў плане традыцый і наватарства ў артыкуле «Пафас праўды» завяршаецца наступнымі словамі: «Ён (Мележ. — С. А.) прытрымліваўся таго напрамку ў літаратуры, што адмаўляе аднабаковы падыход да рэчаіснасці, паглыбляе сацыяльны

пісьменніка або літаратара наогул напоўнены грамадска-сацыяльным зместам, залежыць іх месца не толькі ў духоўным жыцці народа, але і ва ўсечалавечым агульным духоўным побытку, залежыць іх дзейнасць, сучаснасць іх ідэйнага гучання.

У артыкуле «Духовны свет героя», напісаным на матэрыяле не менш, відаць, як дзесяцігадовай даўнасці, але вельмі надзённым па сваёй праблематыцы, ужо ў самым пачатку аўтар выкладае свае агульна-тэарэтычныя пазыцыі. Яны вельмі

цыяльнай, грамадскай асновы твораў, у выяўленні «глыбінных зрухаў у псіхалогіі чалавека пад удзеяннем вядучых тэндэнцый жыцця». Вельмі цікавая і надзённая думка выказана Гусаком у артыкуле пра «Анталогію беларускага апавядання». Сутнасць яе ў наступным: у апавяданнях малядых праявіў адчуваецца «бяззлівасць» перад складанымі сацыяльна-палітычнымі праблемамі. Там, дзе ў жыццёвым матэрыяле сутыкаюцца праблемы сацыяльныя і маральна-этычныя, пісьмен-

крыткай у якасці адной з галоўных эстэтычных праблем праблему традыцый і наватарства. У другой палове 60-х — пачатку 70-х гадоў у літаратурным працэсе (асабліва ў параўнанні з другой паловай 50-х — першай 60-х гадоў) назіраецца пэўная стабілізацыя. Літаратура, адкрыўшы новыя жыццёвыя пласты, улавіўшы новыя жыццёвыя тэндэнцыі, адчуўшы неікія новыя эстэтычныя павевы, пачынае ўсё гэта асвойваць грунтоўна, углыбінаю. І тут надзвычай важна ўбачыць асноўны напрамак сённяшняга стану літаратурынага развіцця, выявіць яго сутнасць не толькі ў суаднесенні з жыццём, але і ў агульным літаратурным працэсе, г. зн. убачыць, што з папярэдніх мастацкіх набыткаў яна прымае сёння, што прыносіць новае, які эстэтычны і жыццёвы змест гэтага новага, С. Гусак, як крытык, вельмі добра адчуў неабходнасць менавіта такога падыходу да сучаснага літаратурынага працэсу і ў артыкуле «Пафас праўды» на матэрыяле твораў, прысвечаных паказу калектывізацыі, вельмі цікава і грунтоўна падышоў да праблемы традыцый і наватарства. Рух літаратуры наперад — рух да глыбока мастацкага ўваблення вялікай праўды жыцця. Гэта асноўны пафас не толькі артыкула «Пафас праўды», але і ўсёй кнігі.

Значнасць і актуальнасць пастаўленых праблем, грунтоўнасць падыходу да іх вырашэння, арганічнае спалучэнне глыбокага сацыяльнага аналізу з добрым адчуваннем мастацкай спецыфікі твораў розных жанраў, гістарызм крытычнага мыслення — вось якасці, уласцівыя кнізе крытычных артыкулаў Сяргея Гусака, якасці, якія далі падставу для вылучэння яе на атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР.

С. АНДРАЮК,
кандыдат філалагічных
наук.
Г. Мінск.

ПРА ГАЛОЎНАЕ

змест і замацоўвае яе дэталізаваную сутнасць, згодна з якой жыццё правяралася ідэямі, а ідэі жыццём». Гэты прынцып матэрыяльнай і духоўнай узаемазалежнасці жыцця і літаратуры з'яўляецца галоўным і для крытыка. А што гэта сапраўды так, дастаткова прачытаць разгляд «Палескай хронікі» ў першым артыкуле (асабліва вобразы Алейкі, Васіля, Міканора), рамана «Сэрца на далоні» І. Шамякіна (вобразы Гукана, Славіка), апавяданняў І. Навуменкі. Так, напрыклад, наватарства, сапраўды сучаснае гучанне раманаў Мележа «Людзі на балоце» і «Подых наваліцы» С. Гусак бачыць ва ўзгодненасці мастацкай думкі з рэальным ходам самага жыцця».

Аналіз літаратурных з'яў не самамотна, а ў цеснай сувязі з іх першаасновай — жыццём грамадства — павінен быў выклікаць і выклікаў асаблівую ўвагу да сацыяльнага зместу, сацыяльнага напавунення літаратуры. Грунтоўнасць сацыяльнага аналізу менавіта мастацкіх з'яў — адзін з самых моцных бакоў крытычнай пазіцыі С. Гусака. Пра каго і пра што ён ні пісаў, сацыяльны момант заўсёды прысутнічае, заўсёды ў ацэнцы з'яўляецца вырашальным. Ад таго, наколькі асобны твор, творчасць асобнага

спісця і ясныя. «Усебаковае развіццё чалавечай асобы ва ўмовах практычнай дзейнасці — будаўніцтва камуністычнага грамадства — складае аснову ўнутранага багацця героя нашага часу». Адсюль «паглыбленне ў псіхалогію чалавека праз пранікненне ў глыбіні народнага жыцця» — гэта не толькі асноўны прынцып раскрыцця ўнутранага свету герояў у Коласа, не толькі тое, што збліжае з ім Чорнага, але гэта найбольш жыватворная і асацыяльна-традыцыйная нашай літаратуры. У канкрэтных разглядах твораў і ў гэтым артыкуле, і ў іншых прынцып «паглыблення ў псіхалогію чалавека праз пранікненне ў глыбіні народнага жыцця» С. Гусак робіць вызначальным.

Адметную якасць таленту Івана Шамякіна крытык бачыць у тым, што «ён чуўна ўлоўлівае вядучыя тэндэнцыі грамадскага развіцця, іх праламленне ў рэальным лёсе і свядомасці людзей». Разгляд апавяданняў Івана Навуменкі дае падставу для вываду, што моцная якасць псіхалагізму гэтага пісьменніка — гэта «раскрыццё абумоўленасці духоўнага свету героя грамадска-палітычным жыццём краіны, атмасферай часу». А перагнаўшае сведчанне магчымасцей таленту В. Сачанкі ён бачыць ва ўзмацненні са-

лік імкнення ўсё перавесці ў маральна-этычны план. Сімптомы і прычыны «хваробы» выяўлены выдатна. Сёння мы гэта асабліва адчуваем. Такім чынам, сацыяльны аналіз, выяўленне сацыяльнага зместу літаратуры выступаюць у кнізе «Пафас праўды» магістральнай лініяй. Прычым, разуменне сацыяльнага ў крытыка далёка ад вульгарнага спрашчэння. У ім выяўляецца найбольш поўна і глыбока сутнасць духоўнага і матэрыяльнага жыцця чалавека ў грамадстве, усведамленне і асэнсаванне гэтага жыцця, адносіны да яго. Гэта асабліва добра відаць пры аналізе апавяданняў Янкі Брыля. Тут аўтар робіць надзвычай важны, прынцыповы вывад: накіонт узаемаўзгодненасці патрабаванняў жыцця ад чалавека і чалавека ад жыцця. «Больш высокі патрабаванні да жыцця ва ўсіх яго сферах — адна з характэрных рыс унутранага аблічча героя нашага часу, непарыўна звязаная з павышэннем яго чалавечай годнасці».

І яшчэ пра адзін момант, які сведчыць у карысць таго, наколькі С. Гусак быў чулы да эстэтычных запатрабаванняў часу, да перспектывы крытычнай думкі. Сённяшні этап літаратурынага развіцця, сучасны стан нашай літаратуры паставіў перад літаратуразнаўствам і

ЛЕТАПІС РАЗВІЦЦЯ І РОСКВІТУ

Сярод выдзеных у апошнія гады даследаванняў беларускай музычнай культуры адно з першых месц належыць кнізе «Гісторыя беларускай савецкай музыкі». Матэрыялы, сабраныя і сістэматызаваныя ў ёй, — гэта плён шматгадовай калектывнай працы педагогаў кафедры музыказнаўства Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага ў складзе Г. Глушчанкі, Л. Мухарынскай, С. Нісевіч, К. Сцепанцэвіч і Т. Шчарбакавай. Кніга з'яўляецца самай поўнай працай па гісторыі прафесійнай і народнай музычнай культуры савецкага перыяду. Яе старонкі багата насычаны фактычнымі звесткамі, цікавымі назіраннямі, думкамі і тэарэтычнымі аб'юльненнямі.

Кніга адрасавана шырокай аўдыторыі чытачоў. «Гісторыя беларускай савецкай музыкі» можа служыць падручнікам для ўсіх вышэйшых і сярэдніх музычных навучальных устаноў. Да яе звяртаюцца і ўсе тыя, хто цікавіцца мінулым і сённяшнім днём у галіне кампазітарскай дзейнасці або выканаўчага

майстэрства. Працы ўласцівы сапраўдны гістарызм. Яна дае комплекснае асветленне нацыянальнай музычнай культуры — творчых з'яў у развіцці ўсіх жанраў народнай і прафесійнай музыкі.

Пяць раздзелаў кнігі прысвечаны пэўнаму перыяду развіцця музычнага жыцця рэспублікі.

Звяртае ўвагу кампазіцыйная логіка гэтых раздзелаў — уведзены характарыстыка канкрэтных музычных жанраў, пытанні музычнай крытыкі і фалькларыстыкі. Аналіз твораў выкананы грунтоўна, глыбока. Варта адзначыць і тое, што многія нотныя матэрыялы вывучаліся аўтарамі кнігі ў рукапісах.

Пастыдоўна, з вялікай навуковай пераканальнасцю выяўляюць даследчыні агульную заканамернасць — развіццё нацыянальнай музыкі пад уплывам перадавых ідэяў часу, умацаванне рэалістычнага напрамку творчасці кампазітараў, іх вярненне лепшым традыцыям класікі.

Уласныя назіранні і высновы даследчыні падмацоўваюць багаццем дакументальных

крыніц: яны спасылваюцца на шматлікія матэрыялы архіваў, на стэнаграфічныя пленумаў і з'езды Саюза кампазітараў, на часопісны і газетны перыядыку. Гэта стварае ўражанне шырокага фону ў асветленні канкрэтных тэм і з'яў. Кніга разглядае працэс станаўлення і росту беларускай музыкі ў цеснай сувязі з развіццём сумежных мастацтваў, у прыватнасці, паэзіі і драматургіі. У гэтай працы прысутнічаюць і цікавыя параўнальныя назіранні аб стане тых або іншых жанраў музычнай культуры братніх рэспублік краіны ў адпаведны перыяд часу.

Даведачна-бібліяграфічны ўказальнік імён, прозвішчаў, знакаграфічных выданняў, сістэматызаваны ў «Гісторыі...», дапамагае арыентавацца ў яе змесце. Гэта робіць карыстанне кнігай зручным, даступным, эфектыўным. Наогул, добры даведачны апарат — важны паказчык культуры выдання, сведчанне дакладнай працы яго складальнікаў (кнігу выпусціла выдавецтва «Вышэйшая школа»).

«Гісторыя беларускай са-

вецкай музыкі» — удумлівы летапіс станаўлення і развіцця нацыянальнай музычнай культуры. І гэта робіць яе надзейным спадарожнікам практыка і тэарэтыка як у музычна-педагагічнай дзейнасці, так і ў навукова-метадычнай распрацоўцы пытанняў музычнага навучання і выхавання, у лектарскай рабоце. Карысна яна і кампазітарам, творчым работнікам оперы і балета, філармоніі, радыё, тэлебачання, друку.

Цыклавая камісія тэарэтычнага аддзялення Маладзечанскага музычнага вучылішча падтрымлівае думку калектываў выкладчыкаў Брэсцкага музычнага вучылішча і Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага, якія вылучылі «Гісторыю беларускай савецкай музыкі» на атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР за 1974 год, аб тым, што праца гэта заслужоўвае высокай ацэнкі.

Т. ЧАЛОЎСКАЯ,
старшыня цыклавай
камісіі;
Я. БЯРНШТЭЙН,
выкладчык музычна-
тэарэтычных дысцыплін.
Г. Маладзечна.

Кніжная графіка

Малюнкi мастака Я. Жыліна да кнігі Пятраса Цвіркi «Салавейка». Перанялад В. Жуковіча, выдавецтва «Мастацкая літаратура».

НЕ АДНА з тых першых бласонных начэй цяпер зрэдку, але ўспамінаецца. Успамінаецца і як цяжкі, клопотны сон, і як даўніна ўжо, у якую верыць нават самому не хочацца. А ўсё ж было... Ягоны папярэднік, вызвалены ад старшынства, чалавек заслужаны на вайне; проста па-мужчынеку і шчыра па-бацькоўску сказаў яму:

— Здолееш, Рыгор Васільевіч, праблему кармоў вырашыць, іх улікі пададзіць—будзеш лепшы за мяне старшыня...

Вось і давялося моцна задумацца новаму старшыні. Словы папярэдніка яго ўразілі, да скрупулёзнага аналізу спраў у гаспадарцы прымуслілі. Да аналізу глыбокага, калі можна так сказаць—навуковага. Яму, аграному, давялося і падумаць, і па ўсіх кутках калгаса паказаць, да ўсяго прыгледзецца.

Землі ў калгасе не блага. А ўра-

А ў 1951 годзе прызвалі ў армію. У Паўднёва-Уральскай ваеннай акрузе закончыў курсы па падрыхтоўцы афіцэраў-зенытчынаў. Малодшым лейтэнантам стаў. Фізічна і палітычна загартаваўся.

Закончыў вайсковую службу і—такая ўжо прага жыла ў ім—зноў на агранамічную работу падаўся. Працаваў у сваім Бярэзінскім раёне, у МТС. Там сустрэўся з Лідзіяй Піменаўнай, таксама выпускніцай Смілавіцкага сельгастэхнікума, якая заатэхнікам працавала, і вярнулася.

Працавалі, але і завочна вучыліся ў Горацкай сельгасакадэміі. Гэтае, завочнае навучанне, некалькі разоў думку паехаць бліжэй да акадэміі—на радзіму Лідзіі Піменаўнай ў калгас імя Кірава Горацкага раёна. Вядома, не так проста ажыццявілася гэтае жаданне. Не адпускарлі, нават выдаць зарплату адмовілі, працоўныя кніжкі затрымалі.

цягнуць... Тады, відаць, і ногі працягнуць калгасныя кароўкі... А я гэткае не дазволю. І сход, і праўдлеўне не дазволюць...

І праз некалькі дзён склікаў праўдлеўне калгаса і крута павярнуў справу. Даў усім зразумець, што кармы гэта тое галоўнае, адкуль пачынаецца расці дастатак калгаса. Ёсць кармы—ёсць жывёла. Ёсць жывёла—будзе ўгнаенне. Будзе ўгнаенне—мець будзем ураджай. А добры ўраджай—гэта хлеб. А хлеб усяму галава.

Такія прастая, не хітрая сялянская мудрасць спадабалася праўдлеўцам. Тыя адчулі, што новы кіраўнік глядзіць у корань спраў, ведае жыццё і разумее ход яго. Аднагалосна было прынята рашэнне: за расцягванне калгасных кармоў суро́ва спаганяць з кожнага.

Праўдлеўнем калгаса была ўхвалена прапанова Р. В. Бельскага—зрабіць

тыя, вінаватыя, адразу ўзрадаваліся, але... і хутка працверзалі. Рашэннем праўдлеўня калгаса выпівохі былі пазбаўлены дадатковай аплаты за сваю працу, а гэта як у добрую капейчыну кожнаму ажышлося.

Пасля такога павароту спраў з механізатарамі, якія ўіну сваю адчуваць пачулі, і другім заказалі, выпадкі п'янак рэзка змяніліся.

Умелае ўмяшанне старшыні ў падобныя канфліктныя сітуацыі навучалі людзей, да парадку і сумленнасці заклікалі.

Праўда той-сёй спачатку старшыні рукі не падаваў. Хоць гэты пастух... Крыўдаваў, што з ім суро́ва абшліся за тое, што ён жывёлу ў кубургуу ўпусціў. Цяпер жа першым тычкае руку, здароўкаецца з Рыгорам Васільевічам ды вочы долу апускае: няёмка.

Было і такое. Некаторыя спрабавалі новага гаспадара на пачатку яго дзейнасці запалохаць. Адночы нехта п'яны падыходзіў да вокнаў хаты і пагражаў нават... Анапімікі пісалі ў розныя ўстановы нібыта на полі нешта засталася, нешта згніло. Камісіі розныя прыляталі, правярні ўчынялі, але... Бельскаму толькі спачувалі і жадалі поспеху ў працы.

Нідзе так, як на вёсцы, не відзён так чалавек і яго справы, яго ўчышкі. І сам Бельскі, і яго «герой» паўставалі перада мной як у люстры. Калгаснікі ўбачылі ў новым кіраўніку сваім патрабавальнага, валявога і мэтанакіраванага гаспадара.

Яшчэ болей упадабаўся калгасным людзям Рыгор Васільевіч сваімі клопатамі аб быццё сялян. І пачаў ён не толькі з лазні. Разгортваючы будаўніцтва ў калгасе, — а яго Бельскі паставіў на другі план пасля кармоў,— старшыня ўзяў на ўлік усіх салдатак, ларгызанскія сем'і, інвалідаў вайны і пачаў дапамагаць, каб усе яны займалі сучаснае прыстойнае жыллё. Кіраўнік калгаса дабіваўся ў раённыя арганізацыі найбольшай колькасці і лесу, і шыферу, і цэглы, і цэменту. Хапала і на калгасныя будоўлі, і для патрэб калгаснікаў. Ужо на першых гадах старшынства Бельскага ў калгасе былі ўзведзены дабротныя кароўнік і свінарнік, вырабілі 25 жылых дамоў, у асноўным для калгасніц-салдатак, дзесяткі хат адрамантаваны.

Поспех будаўнічых работ у калгасе «Запаветы Ільіча» забяспечаны быў не толькі наяўнасцю будаўнічых матэрыялаў. І ў гэтай справе Рыгор Васільевіч зрабіў, як кажуць, свой разумны ход. Брыгадзірам будаўнікоў па яго прапанове праўдлеўне прызначыла аднаго вопытнага чалавека, які ў свой час правініўся, пасля адбыў пакаранне, а цяпер, адчуўшы давер калгаса, узяўся за справы з незвычайным срытам і стараннем.

Пазней, калі Бельскага выбралі дэпутатам абласнога Савета, клопат аб быццё вёскі, яе жыхароў праявіўся ў Рыгора Васільевіча з яшчэ большай энергіяй, настойлівасцю, размахам. Так, пры дапамозе абласнога Савета дэпутатаў працоўных у калгасе хутка было вырашана пытанне з водазабеспячэннем.

А яшчэ праз нейкі час гаспадарка была электрыфікавана, лампачка Ільіча запалілася ў кожнай хаце, на фермах і таках запрацавалі маторы. Больш і больш грузацела аўтаматараў—калгас набываў свой транспарт. А дзяржава паклапацілася і пра рэгулярны аўтобусны рух па маршруту Орша—калгас, калгас—Орша. Вядома, у Горні паехаць аўтобусам не было цяпер праблемай.

Новае пульсавала ва ўсім. Ён, Рыгор Васільевіч Бельскі, сваёй энергіяй, сваімі асабістымі паводзінамі, словам і справамі вёў людзей наперад, разам з імі жыў іхнімі клопатамі, разам мудра і з сялянскаю хітрынкаю вырашаў усе справы.

Ну, а што галоўнае, калі ўжо гаварыць пра Рыгора Васільевіча на поўны голас, у яго дзейнасці, яго характары? Відаць гэта—яго любоў да зямлі. Тут адчуваецца не проста аграном, спецыяліст, які ведае законы сельскагаспадарчай навукі. Тут мы маем патрыёта земляробчых спраў, які навечна жыццё сваё прысвяціў улюбёнай службе на зямлі, звязаў свае мары і пачуцці з ёю, карміцельскай нашай. Ён, зямлі, аддае ён увагу, павагу, веда і вопыт свой.

Стаўшы старшыня калгаса, Р. В. Бельскі сам распрацаваў структуру

НАШ КОНКУРС
ТАБЕ
ПЯЦІ ГОДКА!

Павел КАВАЛЁЎ

Г А С П А Д Д А Р

джаі — пізня. Людзей хапае. А сямья сезонныя работы ў час не выконваюцца. Працадні пішуча адным, тым, хто працуе, а другіх гэта і не крапае.

І пачаўся ў Рыгора Васільевіча Бельскага—новага старшыні калгаса «Запаветы Ільіча»—аднасны перыяд у жыцці. Не паверыць слову былога старшыні Дамітрыя Пятровіча Дзянісава неўважліва было. Сапраўды, пільнага ўліку кармоў у калгасе не існавала. Расцягванне калгаснага добра ў гаспадарцы ледзь не звычайным стала. Пачуўшы ў словах папярэдніка горку праўду пра справы калгасныя, Бельскі рашыў сам «паартаваць»...

Ян толькі звечарэе, старшыня і пайшоў да вяртаўнікоў, каб тыя не спалі. Адна з таіх праведак на добры шлях настроіла старшыню, яна запомнілася ў дэталях, паўпільвала на яго аўтарытэт.

Прыпыніўся ён каля аднаго з вяртаўнікоў—дзядзькі Лявона. Сеў з ім, спіною да стогу саломы, прытуліўся, загаварылі. Ціхмана так, даверліва, ну, як кажуць, па-свойску. Старога гэта прастата кранула. Выказаў, як кажуць, напрамік ды і ўсю праўду-матку. Дрэнна ў калгасе з кармамі для ўласнай жывёлы, не клапаціўся аб гэтым былі старшыня. Вось і «пазычаюць» калгасныя кармы. Бельскі паспачуваў, нават уздыхнуў пры гэтым... А дзядзька Лявон, які не быў на тым сходзе, дзе выбралі Рыгора Васільевіча старшыняю, тым часам запытаў.

— А ты, сынку, чый жа і адкуль будзеш?

Давялося на шчырасць адказаць тым жа. Балазе і час быў такі, калі і гаворыцца, і слухаецца, ой, як добра. Ноч была зорная, ціхай-ціхай.

...Нарадзіўся ў 1929 годзе ў вёсцы Цярэшына Бярэзінскага раёна. Бацька быў звычайным земляробам, але працаваў яму на гаспадарцы было цяжка. Уздзелнік Імперыялістычнай, а потым і грамадзянскай вайны, ён прыйшоў дамоў на адной назе...

Перад самай вайною закончыў чатыры класы. А ў час ліхалецця заставаўся з бацькамі на вёсцы, у партызанскай зоне. Неаднойчы памагалі партызанам, неаднойчы даводзілася і паказаць хату і падоўгу хавацца ў лесе...

Пасля вайны зноў пайшоў у школу, пяцігоднюю сярэдняю. За восем класметраў ад роднае вёскі. Хадзіў у лапцях, якіх хапала не надоўга, таму і босым часта прабегаў рабіў. А пасля сямі класаў у Смілавіцкі сельскагаспадарчы тэхнікум паступіў. Там замест чатырох—тры гады правучыўся, бо кадры патрэбны былі, і ён, Рыгор Бельскі, малады, зялёнаваты аграном на працу ў Лагойск быў накіраваны.

Але... Горацкі ж раён не Міншчына, раён далёкі, на той час адстаючы. Адпускарлі і ў характарыстыках на добрыя словы не паскупіліся.

Так з 1954 па 1960 год добра працавала Бельскаму намеснікам старшыні і аграномам калгаса імя Кірава. Тут і ў партыю прынялі. Тут і акадэмію закончыў. Тут і ў абком партыі накіравалі, на аднаснае суб'ядванне.

Там, у Магілёўскім абкоме партыі, яму казалі, што землі калгаса імя Кірава перадаюцца вучэбнай гаспадарцы акадэміі, а яму, Рыгору Бельскаму прапануецца ўзначаліць калгас «Запаветы Ільіча». Камуніст Бельскі мусіў пагадзіцца, бо і самому ж хацелася толькі на зямлі працаваць, толькі з хлебаробамі адну справу рабіць.

І вось ён старшыня.

Уважліва слухаў дзядзька Лявон новага гаспадара. А як той сцік, зноў проста і прамі сказаў:

— Цяжка табе будзе, сынку... Аднаму не паверач, што ты хочаш усім нам добра... Сям'ю б забраў сюды...

— А вы і не ведаеце,—здзівіўся Бельскі...—Я ж адразу сюды з сям'ёю перабраўся... Жонка ў мяне затэхнік, таксама ў калгасе працаваць будзе... Сыны малыя, у школу пойдучь... Вось з хатаю дрэнна пакуль, у адзінокай цёткі Марылі Ісанавай пакуль пасяліўся...

Вяртаўнік Лявон ажыно плячом да пляча старшынявага дакранаўся, крэктануў ды адно толькі слова вымавіў:

— Малайчына...

Так Рыгор Васільевіч не ў аднаго толькі вяртаўніка давер і павагу пачаў моцна і трывада завяўваць.

А пад раніцу той жа бласоннай ночы каля стогу калгаснага сена паявіліся... Вяртаўнік, дзядзька Лявон, было памкнуўся перацінаць зноў на пачатку іхняе «работы», а Бельскі стрымаў яго, каб намаўчаў. І як толькі дзве жанчыны—то былі Целагей Мілюціна і Аляксандра Якімава—настрылі добрыя ношкі, яны і выйшлі з укрынця, і падаліся да разгубленых, захопленых звыяццю жанчын. Бельскі і тут агарошвае старога вяртаўніка, кажа:

— Дапамажы бабам падняць! Той паслухаўся. Пайшлі.

Але не да сваіх двароў пайшлі жанчыны, а як і скіраваў старшыня, прама на калгасны двор.

На калгасны двор сабралі людзей. Перад усімі паказалі ношкі накрадзенага і жанчын-віноўніц. Старшыня сказаў да ўсіх:

— Ну вось, таварышы, што калі ва ўсе 220 двароў на такой ношцы па-

дакладны ўлікі наяўнасці кармоў і частку іх раздаць калгаснікам—і толькі на працадні.

Вестка аб такім рашэнні праўдлеўня калгаса з малакнай хуткасцю абляцела ўсе вёскі і брыгады калгаса. Людзі адчулі не толькі тое, што паявіўся патрабавальны начальнік, але і клопатлівы гаспадар, які дбае і пра агульнае, калгаснае і пра саміх калгаснікаў.

Так пачыналася і так хутка канчалася вайна з непарадкамі ў калгасе. Так узрасталая вера ў якасць працадні, парадкаласа пэўнасць таго, што ёсць правы і абавязкі ў кожнага, ёсць і будзе адназначнае кожнага за кожны свой крок, свой учынак.

Людзі ахвотна выходзілі на працу. Больш старанна да яе ставіліся.

Жыў Бельскі са сваёй сям'ёй на першым часе ў чужой хаце. І ў лазню чужую хадзіў. Да суседа. Ну, а сусед і рады быў, што старшыню і яго сям'ю абмывае. Маўляў, гешэфт будзе, давер'е і патуранне будучь. Яшчэ ж самагонку ўмеў вырабляць, і не скупіўся, каб пасля лазні новага старшыню пачаставаць. Раз—другі Рыгор Васільевіч не адмовіўся. А потым адхіліў гаспадарову «гасцінасць» і недвухсэнсоўна сказаў:

— А з гэтым мерапрыемствам канчаць, браце, трэба...

Цяпер, калі ў Бельскага ёсць свая хата, а ў калгасе вялікая калектыўная лазня, жонка Рыгора Васільевіча—Лідзія Піменаўна—з горыччу ўснавінае, як нялёгка было малых у начоўках абмываць...

— Сёння,—кажа яна мне,—адзінае, за што яшчэ часам крыўдуюць некаторыя на старшыню свайго; дык гэта за тое толькі, што за п'янку ганяе.

Ды і як не крыўдаваць, калі Бельскі і тут, як кажуць, спуску нікому не дае. Ён жа стражэй за аўтаінспекцыю. Быў такі выпадак. Група механізатараў, гэта ўжо тады, як у калгасе і лепш радзіла і багацей на працадні палучалі, некалькіх калектыўна пераануліць па чары, не паставіўшы трактары, аўтамашыны ў гаражы. Але не паспелі тыя закусіць, як раённы аўтаінспектар нянацеў і давай пратакол састаўляць.

Рыгор Васільевіч Бельскі аказаўся таксама тут, пры гэтым здарэнні. Ён ведаў, што азначае пратакол пазбаўленне вадзіцельскіх праў адразу некалькіх чалавек не пойдзе на карысць гаспадаркі. І ён звярнуўся з просьбай да адпаведных органаў, каб дазволілі яму самому пакараць вінаватых. А

насяўных плошчаў: прапаювае сяць-
тое, каб рацыянальна вынарыстоўваць
кожны кавалачак зямлі, каб і калгас-
ныя і дзяржаўныя інтарэсы былі заха-
ваныя.

Быў у калгасе ладны пустыр—ня-
ўдоба. Там вольна хадзіла жывёла,
вандравалі хатнія гусі.

І надумаў, і вырашыў Бельскі гэ-
тую плошчу заараць. Стары Лявон
Кротаў як пачуў пра такое рашэнне,
дык адразу да Рыгора Васільевіча:

— Нічога тут не вырасце... Няхай
тая няўдоба застаецца сама сабою, не-
кранутай... Здаўна ж так было...

Старшыня, аднак, не паслухаўся.

Як узаралі, добрую запраўку зямлі
далі ды траву пасейлі, дык зашугала
там зеляніна. Цяпер пастуху толькі
загнаць жывёлу туды застаецца, а по-
тым... хоць чытай сабе кніжкі.

Сусед Лявона Кротава—Лаўрэнці
Духімавіч Папкоў усё ж не забыўся,
што Лявон адгаворваў старшыню вы-
карыстаць няўдобу і лёганыя адной-
чы падтруніў над старым:

— О, брат, глядзі, якая трава,
ступіць на яе нагамі шкада, на карці-
не такое толькі можна ўбачыць...

Кротаў хмыкнуў ды, матлянуўшы
рукою, у двор свой як хутэй схаваў-
ся.

Такіх рашэнняў—вынікаў аграрна-
мічнай дзейнасці Рыгора Васільевіча
многа. Яны сёння відны ўсім і сэрць,
на ўсёй тэрыторыі вялікага калгаса.

— Хочацца пакінуць свой след на
сваёй зямлі,—кажа Рыгор Васілье-
віч.— Я дасягнуў першых, яшчэ няз-
начных поспехаў... Ад зямлі, калі яе
любіць і лашчыць, можна атрымаць
значна большага...

Так гаворыць гаспадар, за час кіраў-
ніцтва якога гаспадаркай ураджай-
насць зерневых у калгасе «Запаветы
Ільіча» ўзнісла з 12 да 30 цэнтне-
раў. А наогул вытворчасць зерневых,
экажам, за восьмую пяцігодку ў кал-
гасе вырасла на 207 працэнтаў, буль-
бы—на 167, льновалакна—на 158,
мяса—на 250 і малака—на 192 пра-
цэнтах. Вырасла і лёгкая гаварыць гэтак
слова і лёгка чытаюцца гэтыя і іншыя
лічбы росту, узмужнення гаспадаркі.
А за ім ж праца, клопат і трывогі і
самога старшыні, і ўсяго праўлення аб
тых жа кармах, аб паляпшэнні парэ-
днасці жывёлы, аб комплекснай механі-
зацыі працаёмкіх працэсаў, укаранен-
ні ў вытворчасць новых дасягненняў
навукі, перадавога вопыту.

Вось чаму і бягучая пяцігодка пры-
носіць яшчэ большыя і лепшыя па-
казчыкі. У мінулым, скажам, годзе
калгас, удзельнік сацыялістычнага
спаробніцтва за павелічэнне ўраджай-
насці і нарыхтовак зерня і другіх
прадуктаў земляробства, выйшаў пе-
раможцам і ўзнагароджаны Чырво-
ным Сцягам Міністэрства сельскай
гаспадаркі СССР і ЦК прафсаюза ра-
бочых і служачых сельскай гаспадар-
кі, і атрымаў прэмію—аўтамашыну
«Масквіч».

Цяпер аўтапарк калгаса папоўніўся
і трэцяй легкавой аўтамашынай, а
Чырвоны сцяг пастаўлены ў праўлен-
ні калгаса на пачэснае месца, дзе да-
гэтуль была ўжо не адна ўзнагарода,
заваяваная гаспадаркай за час стар-
шыства Р. В. Бельскага.

Дарэчы, калгас «Запаветы Ільіча»
мае Ленінскую юбілейную ганаровую
грамату, юбілейны Сцяг у гонар 50-
годдзя БССР і кампартыі Беларусі,
падзяку Рэспубліканскага камітэта
абароны міру, дыпломы галоўнага камі-
тэта Выстаўкі дасягненняў народнай
гаспадаркі, два сцягі—пераможцу ў
раённым сацыялістычным спаробніц-
ве...

Сёлета калгас засяў палаткі ў час
і дабротным насеннем, на высокім аг-
рагэхнічным узроўні і вырасіць бага-
ты ўраджай. А гаспадар глядзіць ужо
наперад, марыць пра вышынні новай
пяцігодкі. Як і кожны з практыкаў ён,
Рыгор Васільевіч, хоць і скуны ў
гаворцы, асабліва з нашымі братам,
журналістам, але мне, старому чала-
веку, крыху раскрывае свае планы.
Сказаў колькі слоў і пра свае мары:

— У наступнай пяцігодцы думаю
мець ураджайнасць збожжавых на 50
цэнтнераў з гектара. Такіх ураджай

дабіваецца суседняя вучэбная гаспа-
дарка сельгаскадэміі. А я ж вучыўся
ў гэтай акадэміі... І што—дарма вучы-
ўся?.. Ды ўжо дваццаць год зямлю
варушу, з ёю дружу. Хачу мець, ска-
жу вам шчыра, толькі адно—мараль-
нае задавальненне... Я ж камуніст, аг-
раном...

Мы смела можам сцвярджаць, што
падставы для ажыццяўлення такой ма-
ры ў Рыгора Васільевіча ў наяўнасці.
За высокія паказчыкі ў працы ён уда-
стоены звання Героя Сацыялістычнай
Працы. Значыць—зроблена ў гаспа-
дарцы нямала. Адзін пералік гэтага
ўздымае гордасць у кожнага члена
сельгасарцелі, у кожнага спецыяліста.
Вось кароўнікаў пабудавана на 400
галоў. Свінарыкаў—на 2500 галоў.
Цялятнікі, валоўнікі—на 1000 галоў.
Зернясховішча—на 3,5 тысячы тон.
Механізаваная майстэрня. Гаражы.
Клуб—на 200 месц. Жылы пасёлак у
цэнтры калгаса. 730 тысяч рублёў
выдаткавана на будаўніцтва.

На палях і сенажацях працуюць ка-
ля 30 трактараў, камбайны, дзесяткі
аўтамашын, іншая тэхніка. Грашовы
ж даход гаспадаркі ўзрос за восьмую
пяцігодку на 183 працэнтах. Рост яго ў
бягучай пяцігодцы не спыняецца.

Быў час, што казаць, пакідалі лю-
дзі калгас. Цяпер адваротны працэс
адбываецца. У калгас спяшаюцца вяр-
нуцца вясцоўцы з арміі, а некаторыя
нават з прамысловай вытворчасці, ды
і тыя, што на пенсію падаліся, зноў
рабіць хочучь. За мінулы, скажам,
год з калгаса выехала ўсяго сем чала-
век, а папраклілі ў калгас дваццаць
адзін.

Сёння старшыні Рыгора Васільеві-
чу Бельскаму часам нават абавязкі
свата даводзіцца браць на сябе. Про-
сяць жа, а як адмовіць, калі, скажам,
малады калгаснік Кастусь Галушкоў
угаварыў добрую працаўніцу Марыю
Клапкову жонкаю стаць ды ў «Запа-
веты Ільіча» з суседняга калгаса пера-
ехаць. Давялося памагаць угававаць
і Галіну Барысаву, каб яна з Оршы
да добрага працаўніка, да Васіля Ан-
тонава, у калгас перабралася. І што
ж—лёганька ўгаварылі.

— Цяпер людзей у нашым сяле не
пазнаць,—гаворыць сакратар партар-
ганізацыі настаўнік Мікалай Мікала-
евіч Дамарацкі, які больш за дзесяць
гадоў працуе на выбарнай пасадзе, кі-
руе калгаснымі камуністамі.—Было ж
іх усяго некалькі чалавек, калі Бель-
скага выбралі старшынёй калгаса, 13
год таму назад. Зараз у партарганіза-
цыі каля 40 членаў і кандыдатаў у
члены КПСС. І ўсе яны ад даяркі Ка-
цярыны Раманаўны Літвінавай да
трактарыста Андрэя Кузьміча Мацве-
ева паказваюць узоры працы, пера-
выконваюць намечаныя планы, вядуць
за сабою беспартыйных.

Вядуць і ў перадавікі выводзяць.
Сёння калгас ганарыцца сваімі маяка-
мі, знатнымі хлебарабамі. Сярод іх
механізатары-камбайнеры Н. П. Клі-
маў і Н. А. Шыдлоўскі; трактарысты
І. К. Нікіфарав, С. Ф. Фірсін і С. Х.
Вішнеўскі, брыгадзір В. З. Рубанава
і звенявая Е. М. Сямёнава, даяры
А. А. Яцына і Л. А. Васільева, паля-
воды, жывёлаводы, кавалі, шафёры,
электрыкі і многія іншыя; на грудзях
якіх узяць ордэны і медалі—адзна-
кі працоўнай славы.

— Таварыш Бельскі,—закругляе
размову са мною Дамарацкі,—чала-
век прычыповы, патрабавальны і
ўважлівы да людзей, арганізатар і
прапагандыст. Аб ім нават «Правда»
пісала... Ахвотна выконвае ўсе парт-
тыйныя даручэнні, а галоўнае—разу-
мее і сэрцам успрымае задачы партыі,
патрабуе ад сябе поўнай аддачы сваіх
сіл і здольнасцей, людзей за сабою
вядзе на добрыя справы. За такім, як
Рыгор Васільевіч, ахвотна ідуць кал-
гаснікі, бо яму вераць.

Бадай лепш не скажаш пра камуні-
ста і гаспадара, члена Рэспубліканска-
га савета калгасаў, дэпутата раённага
і абласнога саветаў дэпутатаў працоў-
ных, члена райкома КП Беларусі—
старшыню калгаса «Запаветы Ільіча»
Героя Сацыялістычнай Працы Рыгора
Васільевіча Бельскага.

Пятрусь МАКАЛЬ

ГОЛАС ВЕЧНАГА ХЛОПЧЫКА

Я — з грознай былі,
Я — з гнеўнай песні.
Я — хлопчык вечны,
Я — ваш равеснік.

Мяне таксама
Бацькі любілі,
Але чужынцы
Мяне забілі.

Ляцелі ў дыме,
Ляцелі ў гуле
Наперагонкі
Са мною кулі.

Хоць бег я хутка
І дасканала,
Усё-ткі куля
Мяне дагнала...

Вам пакідаю
І ўзлёт, і песні
Я, вечны хлопчык,
Я, ваш равеснік.

Выбачай, што не знаю імя твайго, птах,
Невядомы спявак, безыменны саліст,
Рассыпаючы звонкае дзіва ў кустах,
Скачаш з дрэва на дрэва, з ліста на ліст.

Ты збудзіў мяне дотыкам неба ад сну,
Расчыніўшы на досвітку дзверы ў вясну.
Я, аглушаны пошчакам срэбным, стаю,
У пакоі упускаючы песню тваю.

Ты вясёлаю нотай сваёй цішыню
Пранізаў, нібы промень, што бліснуў
з-за хмар,
Падарыўшы зямным слухачам вышнюю
Летуценняў блакітных, агучаных мар.

Заціхае ў зняменні трава і ліства,
Заміраюць і людзі, і дрэвы наўкол,
Калі ты запяеш, уладар харастава,
Недасяжнага неба крылаты пасол.

Гаспадыня, не ў сілах стрымаць
пачуцця,
Да акна падаецца ад дымнай пліты.
Угару галаву задзірае дзіця:
— Звонкі песенны цуд, дзе хаваешся ты!

Гэй, паслухай, няўлоўная пташка, прашу,
Я табе адкрываю, як сябру, душу.
Я таксама над песняй не сплю да відна—
Ды чаму чалавецтва не будзіць яна!

Таямніцу мастацтва свайго адамкні,
Навучы вышынні, навучы чысціні.
Навучы, як трымацца ў палёце заўжды,
Навучы, як адводзячы хмары бяды,

Ад зямлі да нябёс працягнуўшы
струну,
Славіць вечнаю песняй жыццё і вясну!

БЯРОЗА

І гаспадыняй, і рабою
Ты нечакана станеш мне,
Калі святло твай рабое
Душу пранізіла кране,
І я ўзыходжу зноў на сонку,
Дзе наталяе голад мой
Глыток бярозавага соку,
Глыбінны смак зямлі самой,
Не дай мне абмінуць удачу
І завядзі ў гушчар лясны,
Дзе я ў святле тваім убачу
Маёй удачы цуд грыбны.
Тут, дзе была ты сувязною,
Мне адшукаць ізноў дазволь
На выцвілай бяросце мною
Накрэслены штыком паролю...
Як і цябе, мяне шчупала
Бяды ваенная пара.
Ды я не ўпаў, і ты не ўпала
Перад пагрозай тапара.
Працягвай мне свяціць бясконца,
Гарчай ласкай атулі,
Маё бярозавае сонца,
Высокае святло зямлі,
Калі вятры гадоў астудзяць
Гарачыню майго чала
І лёс мяне на ноч асудзіць,—
Пазыч цяпла, пазыч святла,
Над галавой маёй, бяроза,
Нязгаснай свечкай засвяці
Так нетаропка і цяроза,
Як ты мне свеціш пры жыцці.

Ньюць тросы. Ім не падпяваем,
У рабоце акрыляюць веды.
І страля, нібы рычаг. Такая
Снілася калісьці Архімеда.

Нам не страшны спёка і вятрыска.
Мы працуем зладжана, заўзята.
— Хлопцы, хіба вы не кар'ерысты! —
Міла насміхаюцца дзяўчаты.

Пазайздросціш, столькі ў хлопцаў сілы.
Як не надарвецца экскаватар!
Распраўляем маладыя крылы,
І ў кар'еры стала цеснавата.

Час свой мы трымаем у палоне,
Гарызонт рабочы кліча далей,
Каб краса і ў цэгле, і ў бетоне
З лепшаю задумай супадала.

Каб, як песня, нават днём тужлівым
Радаваў нас кожны дом высокі
Музыкай да неба ўзнятых ліній
Над сузор'ем з кветкавых аблокаў.

З рускай пераклаў Ю. СВІРКА.

Браніслаў СПРЫНЧАН

РАБОЧЫ

ГАРЫЗОНТ

Не ў высокіх, а ў глыбокіх сферах
Вызначыць кар'ер адкуль і хто ты...
Праўляецца на куртках шэрых
Чорная — не простая работа.

АЗДОБЛЕНАЯ ПРАЎДАЙ ПРЫТАЖОСЦЬ...

«Макбет» В. Шэкспіра ў Рускім тэатры БССР імя М. Горкага

Цяперашняя пастаноўка «Макбета» на мінскай сцэне шмат у чым мае адчувальныя рысы сучасных рэжысёрскіх шуканняў. Гэта адбіваецца нават на рэдакцыі тэксту, для якога адбіраюцца фрагменты з трох перакладаў крывіцы. Але нельга не сказаць, што Барыс Луцэнка падначаліў выразныя сродкі тэатра выкараднай задачы — даць сцэнічны эквівалент трагедыінай музы Шэкспіра, якая тут у «Макбете» была і застаецца бязлігаснай у праўдзе і прыгожай у сваёй адданасці гэтай праўдзе.

Практычна намаганні рэжысуры былі накіраваны на тое, каб дамагчыся ансамбля, аб'яднаць усіх удзельнікаў спектакля — акцёраў, мастацка-дэкаратара, музычнага кіраўніка, касцюмераў, мастака па асветленню, — каб не проста захаваць прывабным музейны экспанат далёкага мінулага, а расчырыць для сучаснага глядача жывое і паэтычнае гучанне, глыбокі ідэйна-мастацкі змест вялікага твора Шэкспіра. Дзеля гэтай жа мэты ўнесены і значныя змены ў кананічны тэкст трагедыі. У многім яны апраўданы. Аўтэнтычны тэкст «Макбета» не захаваўся, і да нас дайшла значна скарачаная пашыраная публікацыя 1623 года. Таму некаторыя персанажы і асобныя сцэны, якія мелі сэнс у поўным аўтарскім тэксце, былі зняты Б. Луцэнкам, што надало спектаклю большую кампазіцыйную завершанасць. І ўсе акцёры беражліва і натхнёна даносіць да глядача сэнс прамой сваёй персанажы і нават самыя сіладаныя метафары высонапаэтычнай мовы Шэкспіра.

Цікава пераасэнсаваны ў спектаклі фантастычныя і дэманічныя вобразы трох вядзьмарак, якія адыграваюць у трагедыі істотную філасофскую і мастацкую

ролю. Сучаснікамі Шэкспіра іхнія магічныя формулы ўспрымаліся зусім жыва і эмацыянальна, бо вера ў сапраўднае існаванне незямных істот была шырока распаўсюджана не толькі сярод простага народа, але і сярод вучоных-гуманістаў (на гэтую тэму нават пісаліся «навуковыя трактаты»). Большасць шэкспіраўнаўцаў лічыць, што і сам Шэкспір не быў пазбаўлены гэтых забабонаў. Для сучаснага глядача магічныя формулы вядзьмарак гучаць як звычайная абракадабра. Правільна робіць Б. Луцэнка, калі надае ім значэнне алегарычных фігур трох старых, якія ўвасабляюць, з аднаго боку, нібы п'явольны аб'ектыўны ход падзей, з другога — параджэнне цёмных душэўных зрухаў у свядомасці Макбета і Банка. Гэтая дваістасць мастацкай алегорыі паказана ў спектаклі спецыфічна тэатральнымі сродкамі — рэжысёр уводзіць сцэну пахавання старымі Сержанта (у Шэкспіра дэс яго невядомы), а апошняя сустрэча з імі адбываецца ў нашмарным сне Макбета. Такім чынам, твор вызваляецца ад элементаў містыкі, больш выразна гучыць сапраўдная паэзія мастацкай сімволікі.

Праўда, трэба сказаць, што Б. Луцэнка іншы раз выступае залішне шчодрым у пастановачных прыёмах, у прыватнасці, загрушчывае спектакль сімваламі і алегорыямі, не зусім арганічна звязанымі з шэкспіраўскай трагедыяй. Яны часам адцягваюць увагу глядача ад асноўнай праблематыкі «Макбета». На-

прыклад, празмерна часта і ў розных планах адыграваецца шматзначная сімволіка вяды, сэнс якой не заўсёды разгадваецца глядачом. Зусім дарэмна актрыса прымае... душ у канцы сцэны начных кашмараў звар'яцелай лэдзі Макбет, бо глядач і без таго перакананы, што згрызоты сумлення, якія перажыла гэтая жанчына, ачысцілі яе душу, хоць гэта здарылася вельмі позна.

Калі рэжысёр справядліва адмовіўся ад узнаўлення сцэны вядзьмарскага шабасу, ён застаўся вельмі дакладным у перадачы глыбокага філасофскага зместу максімна старых на самым пачатку спектакля: «Fair is foul, and foul is fair». Ні адзін з рус-

ніх перакладаў не захоўвае двойны маральна-эстэтычны сэнс гэтага выразу. Каб захаваць яго філасофскую глыбіню, дакладна акрэсліць, па сутнасці, асноўную праблему «Макбета», тэатр дае два пераклады: «Зло есть добро, добро есть зло» (Б. Пастарнак) і «Все прекрасное — ужасно, все ужасное — прекрасно» (П. Каншин). Першы захоўвае толькі маральны, а другі — эстэтычны сэнс афарызму.

Гэты выразны, поўны філасофскай глыбіні аксюмарон пранізвае ўсю трагедыю. Першыя словы Макбета, ролю якога выконвае артыст Р. Янкоўскі, калі ён з'яўляецца на сцэне пасля бою, перагукваюцца з голасам пралогу — «Не помню дня гнуснее и прекрасней!». Выканаўца інтанацыйна падкрэслівае злавесны і шматзначны сэнс гэтай рэплікі: Макбет не толькі ўкладвае ў тыя словы жахі нядаўняй бітвы і радасць пераможы, але і прадчуванне пачатку свайго трагедыйнага выпрабавання. У яго ўжо нарадзілася мара аб каралеўскай кароне.

Каб падкрэсліць трагедыйнае гучанне слоў Макбета, гэтую ж фразу вымаўляе і Банка (артыст Ю. Сідараў). Яго ж інтанацыя мае на ўвазе толькі мінулы бітву. Так па-сцэнічнаму выразна і пачалавечы глыбока тэатр дае адчуць, што героі спектакля — натурны амаль супрацьлеглыя. Трэба адзначыць, што Ю. Сідараў выразна вывюў і данёс да глядача асноўныя рысы характару Бан-

ка — прастадушнасць асілка, шчырасць і адкрытасць яго пачуццяў. Да самага апошняга імгнення ён захоўвае веру ў добрыя сяброўскія адносіны Макбета, нават не дапускаючы думкі аб вераломстве былога паплечніка.

Складаны характар галоўнага героя глыбока-псіхалагічна і па-мастацку пераканаўча раскрывае Р. Янкоўскі. Яго Макбет не толькі выдатны палкаводзец. Воінскія подзвігі немагчыма паказаць на сцэне; пра іх, як гэта звычайна робіцца ў п'есах Шэкспіра, глядачам паведамляюць іншыя персанажы. Пра незвычайную мужнасць і доблесць Макбета, які ў крывавай бойні перамог «бессардэчнага бунтаўшчыка Макдональда» і нарвежскага караля, расказваюць Сержант (артыст В. Ласоўскі) і Рос (Э. Гарачы), ужываючы самыя ўзвышаныя эпітэты: «мужны воін», «жаніх Бялоны»; метафары: «правасуддзе з доблеснай адвагай»; параўноўваюць Макбета з ільвом і арлом. Ды і сам мудры і справядлівы кароль Дункан (артыст К. Шышкін) гаворыць аб Макбете: «Ён доблесны... Хваліць яго, што асалоду піць».

Макбет Р. Янкоўскага ў экспазіцыі выступае сапраўды прыгожым знешне і ўнутрана чалавекам, здатным быць шчырым сябрам і добрым мужам. Каб падкрэсліць высокія чалавечыя якасці героя, артыст вымаўляе радкі 109 санета Шэкспіра, адрабуючы яго і да сябра Бан-

У ролях Роса, караля Дункана і Банка артыст Э. Гарачы, народны артыст РСФСР К. Шышкін і заслужаны артыст БССР Ю. Сідараў. Фота Ул. КРҮКА.

Кіно

З ФЕРМАЎ—НА ЭКРАН, З ЭКРАНА—НА ФЕРМЫ

Пытаннем канцэнтрацыі і спецыялізацыі сельскагаспадарчай вытворчасці ў рэспубліцы надаецца вялікая ўвага. ЦК КПБ даў канкрэтныя рэкамендацыі і прапановы па ажыццяўленню далейшай канцэнтрацыі і спецыялізацыі на аснове ўмацавання эканамічных уземаасувязей паміж калгасамі і саўгасамі, па стварэнню вытворчых аб'яднанняў.

Сэнс новай формы вядзення гаспадаркі заключаецца ў аб'яднанні вытворчай дзейнасці асобных калгасаў і саўгасаў, якія маюць агульныя межы. Аб'яднанні павінны быць шматгаліновымі, закліканымі працаваць на аснове паглыбленай спецыялізацыі кожнай гаспадаркі, усебаковага і шырокага кааперавання.

У нашай рэспубліцы ёсць значныя дасягненні ў гэтым напрамку, асабліва ў спецыялізацыі жывёлагадоўлі. Ра-

зам з тым арганізацыйная перабудова сутыкнулася з шэрагам праблем. Ім і прысвечаны дакументальны фільм «Ступені росту» (аўтары сцэнарыя І. Белавус, І. Дубовік, В. Самсонаў, рэжысёр І. Вейняровіч — творчае аб'яднанне «Летапіс»).

На прыкладзе вытворчых тэрытарыяльных аб'яднанняў Віцебскай вобласці аўтары пераканаўча расказваюць пра тыя вялікія змены, якія адбыліся на вёсцы ў сувязі з перабудовай гаспадарак на прамысловай аснове. Дакументалісты гавораць не толькі пра сённяшні дзень, але і ўчарашні, у супастаўленні сучаснага і мінулага яшчэ больш ярка паўстае веліч дасягненняў працаўнікоў вёскі.

Так, карэнным чынам змянілася аблічча вёскі ва ўмовах сацыялізма, аднавіліся новыя грамадскія адносіны паміж людзьмі, трывала зама-

цаваўся, выйшаў на шырокую дарогу калектыўны спосаб вядзення гаспадаркі.

...Аб'екты кіназдымак — флагманы беларускай прамысловасці — аўтамобільны і трактарны заводы. Кадры кінахронікі, а таксама кадры, знятыя ў наш час, красамоўна сведчаць пра моцныя сувязі рабочага класа з хлебавымі. Без такога ўзаемадзеяння немагчыма нават уявіць паспяховае развіццё сельскагаспадарчай эканомікі. І з фільма мы даведваемся, як, дзякуючы механізацыі і аўтаматызацыі, выкарыстанню сучаснай тэхнікі, з году ў год расце і памнажаецца багацце калгасаў і саўгасаў.

У кінастужцы падрабязна гаворыцца аб перадавым вопыце мінскага птушкагадоўчага аб'яднання. Як вядома, да яго ўтварэння вытворчасцю яек у рэспубліцы займаліся дзве тысячы гаспадарак. Цяпер жа 180 спецгас-

падарак прадаюць дзяржаве каля мільярда яек у год, а гэта ў шэсць разоў больш, чым было да арганізацыі аб'яднанняў.

Будаўніцтва буйных ферм і комплексаў, аснашчэнне іх сучасным тэхналагічным абсталяваннем вымагаюць шмат выдаткаў, а вытворчасць прадукцыі — значных аб'ёмаў кармоў, што не пад сілу гаспадаркам, калі яны будуць дзейнічаць паасобку. Дык вось выйсеце з гэтага становішча — у міжгаспадарчай спецыялізацыі і канцэнтрацыі вытворчых магчымасцей на базе шырокай кааперацыі калгасаў і саўгасаў.

Фільм пераносіць нас у Задняпроўскае сельскагаспадарчае аб'яднанне, на экспэрыментальную базу «Усце», завод грануляваных кармоў саўгаса імя Юрыя Смірнова, жывёлагадоўчы комплекс калгаса «Чырвоная Армія»

і другія гаспадаркі Віцебшчыны.

Апрача дыктарскага тэксту аўтары гэтага поўнаметражнага фільма шырока выкарыстоўваюць сінхронныя здымкі. Так, напрыклад, вучоны М. Афонін і Герой Сацыялістычнай Працы Н. Мухін расказваюць аб вопытах селекцыянераў у паляводстваве, знаёмяць з новымі гатункамі лёну, жыта, пшаніцы і іншых культур, што праходзіць цяпер дзяржаўныя выпрабаванні. Мы бачым вынік іх працы, верым у перамогу вучоных. Фільм нібы падводзіць нас да гэтай высновы.

Пераход сельскагаспадарчай вытворчасці на індустрыяльную аснову, ужыванне перадавых метадаў у працы будзе спрыяць больш паспяховаму развіццю жывёлагадоўчых будаўніцтва, паўсюднаму стварэнню сучасных пасёлкаў. А колькасць жыхароў, якія будуць жыць у іх, дасягне 2,5—3 тысяч чалавек. Мяркуюцца, што ў новых дамах будзе больш паверхаў, чым зараз. Кватэра вяскоўца нічым не будзе адрознівацца ад кватэры гарадскога жыхара.

Так, вырашаючы прабле-

на і да лэдзі Макбет: ён прасіць лічыць яго адданым сябрам, які ніколі не здрадзіць.

У спектаклі дэталёва матывава маральнае перараджэнне прыгожай і сапраўды гераічнай асобы. Цяжка далоса Макбету першае яго злачыства — зладейскае забойства Дункана, якое выклікала ўжо амаль незалежны ад волі Макбета астатнія злачыствы. Есць вельмі выразная сцена, калі Дункан перад тым, як назваць свайго наследніка, робіць шматзначную паўзу. Усе, хто прысутнічае на сцэне, насцярожыліся. Асабліва Макбет. Ён увесь — увага. Сапраўды, хто больш варты трону: старэйшы сын караля Малькольм, які паназуў сябе ў час бою слабавольным баяліўцам і збег у самы адказны момант, або Макбет, што рызыкаваў жыццём і па-геройску абараніў сваю радзіму ад бунтаўшчыноў і знешніх ворагаў? Памылка караля штурхае Макбета на шлях злачыства. Славабоства на першым этапе — не вызначальна рыса Макбетавага характару, і Р. Янкоўскі выразна, а часам нават натуралістычна, паказвае маральныя і фізічныя пануты гэтага чалавека пасля забойства Дункана.

Прыемна адзначыць, што пры ўсёй афектацыі артыст даносіць да глядача асноўныя сэнс маналагаў героя. Асабліва магутная ўнутраная трагедыяная сіла гучыць у слове Макбета перад яго апошняй бітвай: «Дык згасай, агарак! Жыццё — блукаючая здань... гэта казка, расказаная дурнем...»

Тонкае псіхалагічнае майстэрства дэманструе, ствараючы вобраз лэдзі Макбет, артыстка А. Клімава. Яе гераіня — не злая фурыя, якая натхняе мужа на злачыства. Дарэчы, адзін шэкспіраўцаўца слухна заўважыў, што мы не зразумеем нічога ў характары лэдзі Макбет, калі не ўбачым яе жаночай прыгажосці. Багатыя знешнія дадзеныя актрысы, яе выразная пластика і багаты на інтанацыі голас памагаюць А. Клімавай раскрыць трагедыю вобразу жанчыны, адзінай вна якой — самаадданне каханне, амаль сляпая любоў да свайго мужа. Усе яе думкі звернуты да Макбета. Яна, яго верная хаўрусніца, ідзе дзеля яго і на злачыства. Але лэдзі Макбет смелая больш на словах, а на справе яе ўдзел у забойстве Дункана абмяжоўваецца тым, што яна, каб адвесці падазрэнні, паклала акрываўлены кінжал каля заспаных слуг. Даведаўшыся, што Макбет забіў і іх,

яна траціць прытомнасць.

З гэтага моманту гераіня А. Клімавай жыве як самамбула: усе яе думкі засяроджаны на тым, каб знайсці спакой, збавенне ад пязносных пакут сумлення. З жыццём яе звязвае толькі клопат пра свайго мужа. Гэты ўзрушаны стан гераіні А. Клімава выяўляе нейкімі некардынаванымі рухамі, у якіх адчуваецца душэўны надлом і безнадзейны адчай. З вялікім трагічным пафасам праводзіць актрыса сцэну начных кашмараў звар'яцелай лэдзі...

Выразна акрэслены вобраз мужнага, прастадушнага і грубаватага шатландскага вільможы па-майстэрску стварае артыст Ю. Ступакоў. Макдуф першым узяўся на барацьбу з палітычным тыранам-злачынцам на троне. Па-чалавечы шыра кранае ігра артыста ў сцэне, калі Макдуф даведаўся пра зладейскае забойства свайго сына і жонкі: з вуснаў гэтага суровага чалавека сплаліваю мжволі зрываюцца па-дзіцячы бездапаможныя словы, якія потым пераходзяць у адкрыты адчай і бяссільны гнеў. Глядач перакананы, што Макдуф не спыніцца ні перад чым, каб адпомсціць тырану, нават калі б не было «галасоў лёсу», што прадраклі Макбету ібелль менавіта ад рукі Макдуфа.

На першы погляд, артысту Э. Гарачаму выпала не вельмі выйгрышная роля своеасаблівага рэзанёра, да таго ж без дастаткова глыбокай псіхалагічнай распрацоўкі. У асобе шатландскага вільможы Роса тэатр аб'яўдзіў яшчэ аднаго персанажа — Лянокса. Ды выканаўца правільна зразумеў функцыянальную ролю свайго персанажа ў сістэме вобразаў трагедыі як голасу грамадскай думкі і сумлення. Гэтая фігура ў мінскім спектаклі так была і задумана — Рос ацэньвае іншых герояў трагедыі, камэнціруе асобыя сцэны і трагедыюны канфлікт увогуле.

Калі напачатку трагедыі Рос шыра вітае пераможцу Макбета, то ў адпаведнасці з духоўным перараджэннем галоўнага героя адносіны Роса да яго паступова мяняюцца, і гэтыя змены Э. Гарачы «прасочвае» вельмі пераканальна. Значнасць гэтага персанажа падкрэсліваецца і тым фактам, што менавіта Рос у кульмінацыі трагедыі чытае 66 санет Шэкспіра, у якім даецца разгорнутая ўражлівая карціна ўсеагульнага панавання зла ў грамадстве, калі грані паміж

дабром і злом, прыгожым і жахлівым сцёртыя.

Вялікі гуманіст Шэкспір сцвярджае ў «Макбете» метадам доказу ад адмоўнага адзіства маральных і эстычных пачаткаў у жыцці чалавечай асобы і грамадства. Толькі ў кантэксце маральна-эстычных поглядаў самога Шэкспіра мы можам зразумець, што адстойвае драматург у сваёй трагедыі. Пра гэта прама гаворыцца ў 54 санеце, дзе даецца разуменне суданосін праўды-ісціны, праўды-справядлівасці і прыгажосці: «Аздоблена праўдай прыгажосць нічога роўнага не мае ў свеце». Не здарма трохі стылізаваны барэльф Шэкспіра, які з іраічнай усмешкай суправаджае ўсё дзеянне ў мінскім спектаклі, змешчаны ў самай сярэдзіне сцэны.

Лаканічнае і выразнае афармленне спектакля зроблена мастаком Ю. Турам. Спектакль ідзе без змены дэкарацыі і без заслоны. Гэта не дайна тэатральная модзе, а сама сутнасць сцэнічнага мастацтва Шэкспіра, аснова якога — слова. Дарэчы, прынічы шэкспіраўскага тэатра сфармуляваны выразна ў словах караля Ліра да сляпога Глоэстэра: «Глядзі вушамі». Умоўная дэкарацыя спектакля, якая нагадвае пэўную сярэдневяковую пабудову, мае функцыянальнае значэнне, ствараючы амаль легендарны фон і адначасова, зручную пляцоўку для разгортвання дзеяння. Глядач атрымлівае дастатковую інфармацыю пра месца дзеяння ў той ці іншай сцэне з рэплік персанажаў і з агульнага сцэнічнага кантэксту.

Калектыў на чале з Б. Луцэнкам зрабіў вельмі многа для таго, каб новая сустрэча з Шэкспірам стала сапраўдным святам для аматараў тэатра. Гэтым святочнаму настрою спрыяе і няспынным працэс удасканалення асобных момантаў і ў выкананні ролей, і ў агульным гучанні «Макбета» ў тэатры на вуліцы імя Валадарскага.

Вадзім НЕБЫШЫНЕЦ.

ДОМ, НАПОЎНЕНА МУЗЫКАЙ

Мінскаму музычнаму вучылішчу імя М. Глінкі 50 гадоў

Сюды, у гэты будынак, кроць з раніцы дарослыя і падлеткі з інструментамі або з нотамі. І чулае вуша прахажва лавіць за сценамі, за шыбамі гукі, якія яшчэ не сталі мелодыяй, нібы там настрайваецца аркестр. А там настрайваецца на працавіты і натхнёны лад людскія душы, там ідзе работа па выхаванню музыкантаў розных профіляў і спецыяльнасцей. Хто ведае, магчыма гэты хлопчык са скрыпкі пад пахай з цягам часу будзе выдатны выканаўца, а тая дзяўчына з касічнамі — гэта будучая зорка нашай оперы...

Адразу ж пасля ўсталявання Савецкай улады імкненне таленавітых людзей з народа атрымаць музычную адукацыю было вельмі вялікім. Рэвалюцыя дала мільёнам магчымасць выявіць свае здольнасці, атрымаць прафесійныя навыкі ў спецыяльных навукальных установах.

У 1920 годзе ў Мінску была створана народная кансерваторыя. Яе педагогі наладжвалі канцэрты для працоўных, у якіх выконваліся класічныя творы, рэвалюцыйныя песні, творы савецкіх кампазітараў. Задачы ж вялікай асветніцкай дзейнасці і прафесійнай адукацыі вымагалі падрыхтоўкі новых музыка-педагагічных кадраў. Народныя кансерваторыі ператварыліся ў музычныя тэхнікумы. Дасведчанія і таленавітыя педагогі прынеслі ў Мінскі музычны тэхнікум лепшыя традыцыі рускай выканаўчай школы.

За кароткі час невялікая навукальная ўстанова з класамі спеваў, фартэпіяна, скрыпкі і віяланчэлі вырасла ў сапраўды музычны цэнтр рэспублікі, дзейнасць якога не абмяжоўвалася падрыхтоўкай кадраў, а мела і прапагандысцкі характар: на канцэртах-лекцыях гучала музыка рускіх і замежных кампазітараў. Выхаванцы і педагогі тэхнікума з'яўляліся першымі прапагандыстамі твораў беларускіх кампазітараў. У 1925 г. упершыню былі выкананы фартэпіяны квінтэт М. Аладава, апрацоўкі беларускіх песень Я. Прохарава і іншыя творы.

Сіламі студэнтаў у 1928 г. была пастаўлена опера «Фаўст» Гуно. У спектаклі прынялі ўдзел студэнты, якія потым сталі вядучымі салістамі беларускай оперы. Партыю Маргарыты выконвала Л. Александроўская.

«Александроўская, — адзначала адна з газет, — захапіла шматлікую аўдыторыю як сваім чароўным голасам, так і праўдзівай мастацкай іграй, глыбокай прадуманасцю свайго ролі». Далей гаварылася, што «...гэта была сапраўдная Маргарыта, з усёй яе жаночасцю, пазытыўнасцю, гераічнай самаадданасцю, глыбінёй пачуццяў». У асобе Александроўскай мы маем, безумоўна, будучую выдатную актрысу, якая ўжо цяпер умее захапіць слухача, увага якога не слабее ні на хвіліну, і які разам з артыстнай перажывае «сцэнічныя хваляванні».

Хуткі рост музычнай культуры народа ставіў перад навукальнымі ўстановамі новыя праблемы падрыхтоўкі кадраў, стварэння творчых калектываў, асваення класічнага і сучаснага рэпертуару, вырашэння педагагічных задач, распрацоўкі метадыкі выхавання і г. д. Мінскі музычны тэхнікум даваў прыклады таго, як практычна вырашаюцца такія праблемы. Яго педагогі і вучні спрыялі станаўленню прафесійнага мастацтва, фарміраванню нацыянальнай кампазітарскай школы і канцэртна-выканаўчай дзейнасці. Яскравым сведчаннем поспехаў першых выпус-

наў з'явілася, напрыклад, паспяховае выступленне спявачкі Л. Александроўскай і цымбаліста С. Навіцкага на Міжнароднай выстаўцы ва Франкфурце-на-Майне ў 1927 годзе.

Накапленне пэўнага вопыту, набыццё навыкаў у арганізацыі музычнай адукацыі, выяўленне розніцы паміж мэтамі прафесійнай музычнай школы і асветніцкай работы далі магчымасць выразна размежаваць задачы спецыяльнай музычнай адукацыі і агульнамузыкальнай асветы. У 1932 г. на базе тэхнікума адкрываецца Беларуска-дзяржаўная кансерваторыя.

Імяны самых славурых выканаўцаў, сярод якіх на увесь свет вядомай стала народная артыстка СССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Л. Александроўская, а яе партнёры па сцэне — народныя артысты рэспублікі М. Дзянісаў, С. Друкер, І. Балочін — заваявалі рэпутацыю адмысловых майстроў вакалу, — гэта заслуга і іх педагогаў. Акрыленыя песні цымбалістаў народнага артыста СССР І. Жыновіча — якое гэта сапраўды вялікае майстэрства! Такія адметныя кампазітарскія індывідуальнасці, як А. Багатыроў і У. Алоўнікаў, — гэта таксама плён уважлівых адносін да талентаў. Своеасаблівае эстафета пакаленняў... Яна ахоплівае музыкантаў усіх напрамкаў: спевакоў і музыкантаў, дырыжораў і канцэртных выканаўцаў, оперных салістаў і хормайстраў...

Тэхнікум, вядома, не абмяжоўваецца толькі прафесійнай падрыхтоўкай. Ідэяная зарганізацыя, вывучэнне марксісцка-ленінскай эстэтыкі і філасофіі ў суладдзі з рознымі формамі грамадскай работы спрыяюць станаўленню артыста-грамадзяніна, які разумее адназначныя задачы баіца на ідэалагічным фронце.

«Дом, поўны музыкі, — вобраз, які адразу ж паўстае, калі збіраешся ў думках агледзець зробленае тэхнікумам за 50 гадоў. Цяпер гэта навукальная ўстанова мае такія аддзяленні — фартэпіяна, струнных, духавых і народных інструментаў, спеваў, харавога дырыжыравання, народна-харавых спеваў, тэорыі і кампазіцыі. Усе багачце музыкі прадстаўлена, бадай, у гэтым шырокім спектры. І колькі таленавітых падлеткаў бяруць адсюль стартвае разгон у вялікае мастацтва!

Вера МАСЛЕНІКАВА, аспірант Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР.

Заняткі з удзельнікамі сімфанічнага аркестра вучылішча ядзё выкладчык Барыс Райскі (здымак унізе).

Клас габой. Студэнтка 3-га курса Людміла Пічэрба і выкладчык Глеб Алоўнікаў.

Фота Ул. КРУКА.

мы павышэння эфектыўнасці сельскай гаспадаркі, будучы вырашаюцца адначасова і праблемы павышэння ўмоў жыцця, дабрабыту працаўнікоў вёскі. Бо ў рэшце рэшт усё робіцца ў імя чалавека і дзеля чалавека. Гэта думка, як лейтэматы, праходзіць праз увесь фільм «Ступені росту».

Але ці так ужо ўсё ўдалося стваральнікам гэтай кінастужкі? Не. Калі, скажам, яны доволі падрабязна раскрылі праблемы жывёлагадоўлі, то ў асвятленні сродкамі дакументальнага экраннага праблем паляводства ёсць «белыя плямы». Мабыць, было б мэтазгодна расказаць аб гэтых дзвюх галінах сельскай гаспадаркі асобна.

Аднак, нягледзячы на некаторыя пралікі, хранікальна-дакументальны фільм «Ступені росту» — значны твор беларускай кінапубліцыстыкі, важкае, ёмістае слова аб ролі навукова-тэхнічнага прагрэсу ў паспяховым развіцці сельскай гаспадаркі, у паказе барацьбы працаўнікоў вёскі за дзярміновае выкананне дзевятай пяцігодкі.

В. ПАУЛАУ.

Песні Чувашыі загучаць у Беларусі

Мінулай восенню ў гарадах і вёсках Чувашскай АССР, як ярнае свята, прайшлі дні Беларускай музыкі і літаратуры. А цяпер наша рэспубліка чакае дарагіх гасцей з візітам у адіаз. У Міністэрстве культуры БССР, творчых саюзах разгарнулася актыўная падрыхтоўка да Дзён музыкі і літаратуры Чувашскай АССР, якія пройдуць 11—15 кастрычніка. Зацвердзаны календарны план, распрацаваны сцэнарый літаратурных і музычных сустрэч. Пачала работу аператыўна-пастаноўчая група.

Праграма дзён вялікая і разнастайная, паведаміў карэспандэнту БЕЛТА намеснік міністра культуры БССР С. А. Пятровіч. У ёй прадугледжаны шматлікія творчыя вечары, знаёмства працоўных рэспублікі з лепшымі творами літаратуры і музыкі беларускіх і чувашскіх аўтараў.

З цікавасцю чакаюць сустрэч з кампазітарамі і музыкантамі брацкай рэспублікі выкладчыкі і студэнты спецыяльнай музычнай школы Мінска. Рыхтуюцца да выступленняў пад кіраўніцтвам чувашскіх дырыжораў калектывы Дзяржаўнага салфана аркестра БССР.

Дарагіх гасцей чакаюць да сябе хлебаробы калгаса імя Гастэлы Мінскага раёна і жыхары Слуцка.

З творчымі дасягненнямі лепшых прафесіянальных калектываў Чувашыі пазнаёмляцца таксама мінскія транктаразаводцы, салігорскія шахцеры, баранавіцкія тэкстыльшчыкі, магільска-хімікі. Дзёны мастацтваў аўтаномнай рэспублікі правядуць літаратурныя вечары і музычныя сустрэчы ў калгасах Мінскай, Брэсцкай, Магілёўскай абласцей.

БЕЛТА.

АСЕННЯ ГАСТРОЛІ

Мабыць, наш тэатр апошнім давай сёлета гастролі — у верасні мы наведзім Украінскі абласны цэнтр Чарнігаў. Наш рэпертуар быў разнастайны — класічныя творы А. Астроўскага і В. Гюго, брама сучаснага беларускага пісьменніка В. Быкава «Апошні шанец», п'еса «Дні Турбіных» М. Булгакава, вадзіль В. Катаева «Квадратура круга». Трупа не абмяжоўвалася сцэнічнай

пляцоўкай у горадзе: мы вядзёмалі ў калгасы і саўгасы Чарнігаўшчыны. Дарэчы, многія іражаны ад сустрэч з героямі ўборкі ўраджая-74 застаўца ў артыстаў надойга і паслужаць добрым матэрыялам для абдумвання і ўвасаблення вобразаў нашых сучаснікаў у новых работах тэатра.

У. ДЗЕМІН, артыст Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра.

МАЙСТРЫ КНІЖНАГА ЗНАКА

Калі вы кігалоў, дык, напэўна, не адмовіліся б упрыгожыць свае кнігі на-майстэрску выкананымі асабістымі кніжнымі знакамі.

Колькасць аматараў кніжнага знака павялічваецца з кожным годам. Беларускае таварыства экслібрэстаў, якое створана ў 1971 годзе, члнер

аб'ядноўвае больш за трыццаць чалавек. Сярод іх кнігалюбы, калекцыянеры і мастакі.

Нядаўна таварыства аматараў кніжнага знака разам з Саюзам мастакоў БССР наладзіла III Рэспубліканскую выстаўку экслібрэса, якая экспануецца ў залах Палаца мастацтваў у Мінску.

На выстаўцы каля 260 работ,

якія выкананы мастакамі за апошнія пяць гадоў. Іх прадставілі вопытныя майстры свайго справы, чые работы вядомы ўжо савецкаму і замежнаму слыхачу, і зусім маладыя аўтары — студэнты Мінскага тэатральна-мастацкага інстытута.

А. Тычына, Г. Шутаў, Б. Кузьміч, Я. Красоўскі,

С. Бродскі, Ю. Баранаў, У. Садзін, М. Шамрыла, М. Лазавой, браты Ціхановічы, Басалыгі, У. Пашчасцей, І. Каплян — усяго ў выстаўцы прынялі ўдзел 28 чалавек.

У снежні гэтага года беларускія мастакі — аматары кніжнай мініяцюры — пакажуць сваё майстэрства ў Чэхаславакіі, дзе будзе наладжана вы-

стаўка сучаснага беларускага экслібрэса.

Усё гэта сведчыць аб папулярнасці старадаўняга і вечна маладога жанру выяўленчага мастацтва.

Р. БАКУНОВІЧ.

На фота — экслібрэсы мастакоў Я. Ціхановіча, Р. Фралова, М. Лазавога, В. Ціхановіча, У. і М. Басалыгі.

НАРОДНЫЯ

УНІВЕРСІТАТЫ

НОВЫ НАВУЧАЛЬНЫ...

ЯКІ МЕСЯЦ самы нялёгка для актывістаў народных універсітэтаў? Амаль усе аднадушна скажуць: верасень. Самы гарачы, самы кілапатлівы час. Яшчэ і яшчэ раз удакладняецца іх сетка, падбіраюцца лектары і выкладчыкі, патэнцыйныя кантынгенты слыхачоў. З парадку дня не сыходзяць клопаты аб вучэбна-матэрыяльнай базе. І гэтак заўсёды перад пачаткам навучальнага года.

Сёлета верасень быў, бадай, яшчэ больш складаным і адказным. Усесаюзны грамадскі агляд народных універсітэтаў, аб'яўлены ў краіне ў канцы мінулага года, уступіў у свой другі, завяршальны этап.

Каля двух тысяч народных універсітэтаў нашай рэспублікі, амаль 1400 іх філіялаў распачынаюць заняткі. Каля 400 тысяч слыхачоў запоўняць вячэрнія аўдыторыі.

Павышаюцца патрабаванні да гэтых грамадскіх навучальных устаноў, ускладняюцца іх задачы, расце іх роля ў сацыяльным жыцці грамадства. Асаблівую ўвагу надае рэспубліканскі савет народным універсітэтам грамадска-палітычных ведаў. Універсітэты гэтага профілю павінны працаваць у кожным горадзе і раённым цэнтры. Адначасова ідзе ўзмоцненая работа на пашырэнню іх тэматычнай накіраванасці. Сталую праліску атрымалі ў нас універсітэты па вывучэнню жыцця і дзейнасці У. І. Леніна, яго тэарэтычнай спадчыны, міжнародных аносін, навуковага атэізму. У рэспубліцы працуюць універсітэты дружбы народаў і пралетарскага інтэрнацыяналізму, па вывучэнню матэрыялаў XXIV з'езда КПСС.

У мінулым навучальным годзе была зроблена першая сур'ёзная спроба стварыць сетку універсітэтаў па праблемах маральнага выхавання. У Беларусі прапавала каля 50 такіх універсітэтаў, якія наведвала ў асноўным моладзь прамысловых прадпрыемстваў, інстытутаў і тэхнікумаў. У новым навучальным годзе іх будзе яшчэ больш. Трэба сказаць, што, ствараючы сетку народных універсітэтаў гэтага профілю, мы сутыкнуліся з аб'ектыўнымі цяжкасцямі, і перш за

ўсё, з адсутнасцю падрыхтаваных лектараў, якія б спецыялізаваліся на праблемах маральных. Рэспубліканскае таварыства «Веды» распрацавала і выдала вучэбна-тэматычныя планы і праграмы для лектараў, якія выступаюць па праблемах камуністычнай маралі, арганізацыі пастаянна дзеючай школы.

Не трэба многа даводзіць, як важна ўзмацніць уплыў народных універсітэтаў у агульнай сістэме маральна-этычнага выхавання. На самой справе, няўжо толькі ў спецыялізаваных універсітэтах магчыма вывучэнне праблем камуністычнай маралі і этыкі? Гэтыя пытанні знаходзяцца ў цэнтры ўвагі народных універсітэтаў навукова-агучнага атэізму, па праблемах пралетарскага інтэрнацыяналізму, ваенна-патрыятычнага выхавання, прававых, педагогічных ведаў, універсітэтаў культуры і здароўя. Такія тэмы прадугледжваюцца ў вучэбных планах. Аднак не заўсёды ў вучэбным працесе лектары імкнуцца аб'яднаць агульнаадукацыйныя і выхавальныя задачы, пашырыць маральнае ўздзеянне заняткаў на слыхачоў. А між тым, у нас ёсць няшмала станоўчых прыкладаў, калі ўдумлівы, уважлівы падыход да аўдыторыі, веданне яе запатрабаванняў, узростаў і прафесійных інтарэсаў дазваляюць на практыцы раіцца такую задачу. У Кобрынскім народным універсітэце, напрыклад, дзе займаюцца работнікі сферы бытавога абслугоўвання, у навучальныя планы, побач са спецыяльнымі тэмамі, уключаны маральна-этычныя праблемы, пытанні культуры паводзін. Прадугледжана вывучэнне такіх маральных катэгорый, як сумленне, годнасць. Усё гэта станоўча ўплывае на прафесійную дзейнасць слыхачоў, на стаўленне іх да сваёй працы.

Або возьмем другі прыклад — універсітэт культуры пры Гродзенскім медыцынскім інстытуце. У вучэбны план гэтага універсітэта ўключаны цыкл заняткаў аб'яўленых агульнай праблемай «Урач і грамадства...» (Ты — будучы ўрач. З чым ты прыйдзеш да людзей? Як разумеш свой абавязак? Што значыць для цябе прафесійная этыка?). Усім гэтым праблемам, якія хваляюць сту-

дэнтаў, і прысвячаецца цыкл «Урач і грамадства». На яго занятках ідзе жывая гаворка пра этыку ўрача Чэхава, пра севастопальскія дні хірурга Пірагова, пра кнігі Амосава.

Дарэчы, менавіта дзейнасць універсітэта культуры стварае няшмала станоўчых сітуацый для пастаноўкі праблем маральных. Напрыклад, на адных занятках вывучаецца творчасць пісьменніка або мастака. А калі размову не абмяжоўваць спецыфікай мастацкай творчасці, калі яе павесці далей: аб героях твораў, іх жыццёвых прататыпах, аб вострых сацыяльных праблемах, што хваляюць слыхачоў. Што гэта як не маральнае выхаванне?

Не менш востра пастаўлена сёння задача развіцця сацыяльнай актыўнасці слыхачоў, фарміравання ў іх творчай ініцыятывы, высокай свядомасці. Трэба дамагацца таго, каб у працесе вучобы перакананасць слыхачоў у неабходнасці ставіцца да сваёй працы як творчасці, зацікавіць іх пошукам новага — гэта і ёсць эфектыўнасць работы народнага універсітэта, паказчык яго сацыяльнай значымасці.

Гэтыя пытанні сёння глыбока хваляюць актывістаў народных універсітэтаў. Асабліва змястоўна пачала будавацца іх работа ў сувязі з правядзеннем Усесаюзнага грамадскага агляду. Можна прывесці сотні прыкладаў, калі ў працесе вучобы нараджаюцца важныя напрамкі тэхнічнага і эканамічнага пошуку, ускрываюцца і прыводзяцца ў дзеянне дадатковыя рэзервы вытворчасці. На многіх вядомых рэспублікі менавіта слыхачы народнага універсітэта з'яўляюцца прыкладам у арганізацыі сацыялістычнага саборніцтва, ініцыятарамі розных патрыятычных пачынанняў, усяго таго новага і перадавага, што садзейнічае павышэнню прадукцыйнасці працы, паспяховаму выкананню пяцігадовага плана.

Прыклад толькі адзін быў: Шырока разгарнулася на Мінскім тонкаасконным камбінаце сацыялістычнае саборніцтва пад лозгам: «Пяцігодку — за чатыры з паловай гады». Ініцыятар яго — слыхачка універсітэта тэхнічна-эканамічных ведаў

ткачыха Н. Галавіна. У адказ на заклік Галавіной звыш тысячы рабочых перагледзелі сваё абавязальнасць. У іх ліку — больш за 50 слыхачоў народнага універсітэта.

Зразумела, па колькі складаным і шматгранным з'яўляецца працэс фарміравання грамадскай і сацыяльнай актыўнасці слыхачоў. Яго не заўсёды можна выраза прасачыць, пацвердзіць нейкімі статыстычнымі лічбамі. А між тым, менавіта ў гэтым напрамку арыентаваны многіх універсітэтаў грамадска-палітычнага профілю, прававых ведаў для дэпутатаў мясцовых Саветаў, членаў таварыскіх судаў, груп народнага кантролю, народных дружынінаў, універсітэтаў для санітарнага актыву, рабкораў, лектарскага майстэрства, грамадскіх прафесій і інш. Толькі ў народным універсітэце грамадска-палітычных і эканамічных ведаў Маріўскага завода штучнага валакна імя В. Куйбышава займаецца адначасова больш двухсот рабочых і інжынерна-тэхнічных работнікаў. У працесе вучобы акрамя тэарэтычнай падрыхтоўкі слыхачы набываюць практычныя навыкі ўдзелу ў эканамічным і сацыяльным жыцці вытворчага калектыву.

Складаная, працаёмкая і адказная задача — умела спалучэнне ў вучэбным працесе агульнаадукацыйнай і ідэяна-выхавальнай работы, спалучэнне тэорыі з сацыяльна-прававой дзейнасцю слыхачоў. Зразумела, што ажыццяўленне яе патрабуе кваліфікаваных лектарска-выкладчыцкіх кадраў. У нас у рэспубліцы склалася добрая традыцыя: перад пачаткам навучальнага года рэктары народных універсітэтаў зацвярджаюцца на бюро партыйных камітэтаў. Гэта садзейнічае росту аўтарытэту іх арганізатараў, павышае адказнасць за даручаную справу. Аднак справа з падборам лектараў і выкладчыкаў не заўсёды наладжана як след. Сям-там яны падбіраюцца наспех, непрадуманна, часам пытанне аб лектары вырашаецца літаральна напярэдадні заняткаў.

За апошні час да выкладчыцкай работы ў народных універсітэтах прыцягнута няшмала вядомых вучоных, вы-

кладчыкаў вун, кваліфікаваных спецыялістаў, партыйных і савецкіх работнікаў, дзеячаў культуры і мастацтва. Пра многае гаворыць, напрыклад, такі факт: сярод 28 тысяч лектараў і выкладчыкаў народных універсітэтаў рэспублікі 2300 чалавек — гэта людзі, якія маюць вучоную ступень доктара або кандыдата навук. Тым не менш, задача навукова-метадычнай дапамогі лектарам, метадычнай іх падрыхтоўкі застаецца найбольш важнай і ў многім яшчэ нявырашанай. Праўда, нельга замоўчваць таго, што за апошнія гады больш арганізавана і сістэматычна праводзіцца вучоба рэктараў народных універсітэтаў. Толькі за мінулыя два навучальныя гады ў рэспубліцы праведзены семінары рэктараў народных універсітэтаў грамадска-палітычных, эканамічных, педагогічных, прававых і сельскагаспадарчых ведаў, ваенна-патрыятычнага выхавання, універсітэтаў культуры і здароўя.

Разам з тым, неабходна сур'ёзна падумаць, што трэба зрабіць, каб сістэматычна павышала свае веды вялікая армія лектараў і выкладчыкаў гэтых грамадскіх навучальных устаноў. Відавочна, галоўнае слова належыць тут абласным і рэспубліканскаму саветам садзеяння. Прайтыка паказвае, што пры ўсіх аб'ектыўных цяжкасцях, задачу гэтую можна вырашыць паспяхова. Заслужанае ўвагі вопыт патрыятычна-лектарскіх удраў, які склаўся ў сістэме Міністэрства аховы здароўя БССР. Асабліва цікава гэтая работа наладжана ў Гомельскай вобласці. Няшмала яшчэ трэба зрабіць па патрыятычным лектараў для універсітэтаў культуры.

Важным звязком у гэтай рабоце могуць стаць універсітэты лектарскага майстэрства. Яны створаны ўжо ва ўсіх абласных цэнтрах. Надзвычай важна правільна і умела ўкамплектаваць іх слыхачамі з ліку лектараў і выкладчыкаў народных універсітэтаў.

Складаная і адказная задача заклікае сёння вырашаць народныя універсітэты. Выхаванне актыўных будаўнікоў камунізму, павышэнне іх эстэтычных ведаў — воле над чым будучы працаваць у новым навучальным годзе народныя універсітэты.

Л. ГРЫЦКЕВІЧ,
вучоны сакратар
Рэспубліканскага савета
народных універсітэтаў.

НАРОДНЫЯ ТРАДЫЦЫІ І СУЧАСНЫ КАСЦЮМ

БЕЛАРУСКІ сучасны касцюм развіваецца ў рэчышчы агульнаеўрапейскай моды, яго характарызуе імкненне да выпрацоўкі інтэрнацыянальных вобразаў і форм, у той жа час ён стасуецца і ўзгадняецца з сацыяльнымі умовамі жыцця, нацыянальным густам, тэмпераментам і звычкамі народа.

Выкарыстанне традыцый беларускага народнага касцюма ў мастацкім канструванні сучаснага адзення — адзін з творчых метадаў мадэліравання ў сістэме мастацкай прамысловасці рэспублікі. Мастацкага фонду БССР і Рэспубліканскага дома мадэлей.

Творчае выкарыстанне невычэрпнай скарбонкі беларускага народнага касцюма дапамагае пераадолюць штампы, якія сталі досыць частымі ў мастацкім афармленні масавага адзення, спрыяе стварэнню паўнакроўных вобразаў і форм.

Пра аналізе работы беларускіх мадэляраў па творчым выкарыстанні традыцый беларускага касцюма высвятляюцца шляхі і тэндэнцыі беларускага мадэліравання, выяўляюцца поспехі і пралікі. Каб правільна іх расцэньваць і асэнсоўваць, неабходна ўлічваць як сучасны накірунак савецкай моды, так і традыцыйнасць беларускага народнага касцюма, разглядаць праблему ўзаемадзеяння традыцый і наватарства.

Многія прыкметы кампазіцыі беларускага народнага касцюма, такія, як дакладнасць прапорцый, выразнасць сілуэта, узаемасувязь крою і дэкору, адпаведнасць матэрыялу, формы і колеру прызначэнню касцюма ў многім супадаюць з сучаснымі ўяўленнямі аб прыгажосці. Агульнае каларыстычнае рашэнне, ігра фактуры тканін, выкарыстанне розных рытмаў і маштабаў клетак і палосак, сугучных народным тканінам, асабліва захапляюць мастака-мадэляра ў сучасным мадэліраванні.

Асаблівую цікавасць у гэтых адносінах уяўляе народны касцюм беларускіх жанчын канца XIX — пачатку XX стагоддзяў.

Асноўнай часткай гэтага ансамбля з'яўляецца сарочка з устаўкамі. Прамавугольная навалкі кружэльнага палатна, з якіх шыецца сарочка, сведчаць пра абсалютна рацыянальны і прасты крой. Кампануюка ўзораў на са-

роццы дае яснае ўяўленне пра ўменне ствараць адзіную гармонію запоўненых узораў і часткаў і чыстага фону. Функцыянальна абгрунтавана колькасць арнаментаў.

Малюнак узораў складаецца з традыцыйнага, характэрнага для беларускага ўзорнага ткацтва, геаметрычнага арнаментаў.

Геаметрычныя ўзоры аздаблення жыццярэдасныя па колеру — пераважна гэта чырвоны, адценены невялікімі ўкрапанымі чорнага і сіняга.

Тонкім адчуваннем прапорцый, гармоніі, рытму вызначаюцца тканыя і набіўныя ўзоры беларускага паянога адзення: андаракаў, бурак, панёў, саянаў і інш. Пашытыя з даматканіны, яны ўражваюць тонкімі суадносінамі колераў, бездакорным густам і кампазіцыйнай завершанасцю. Асабліва прыгожа глядзяцца спадніцы, вытканыя ў традыцыйнай беларускай гаме, якая стварае своеасаблівы срабрысты каларыт, што надае беларускаму касцюму непаўторнае гучанне і характэрнае.

Сённяшняя мода надзвычай часта звяртаецца да простых, лаканічных і рацыянальных вырашэнняў народнага касцюма. Мадэляраў вабіць нацыянальны фальклор, народны арнамент і дэкаратыўнасць народнага мастацтва. Такія традыцыйныя для беларускага народнага адзення віды аздаблення, як вышыўка, узорнае тканне, карункі, аплікацыя, вязанне, знаходзяць шырокае прымяненне ў сучасным мадэліраванні. У касцюме, створаным у традыцыйна-беларускага народнага адзення, па прыкметах гучання асноўнай ідэі, можна вылучыць некалькі тэм эмацыянальна-вобразнага зместу. Тэмы беларускай сарочки, гарзета, народнага ўзорнага ткацтва, вышыўкі.

Мастакамі-мадэлярамі інстытута «Белмясцпрампракт», фабрык мастацкіх вырабаў Упраўлення мастацкай прамысловасці БССР зной-

дзены цікавыя рашэнні тэмы беларускай сарочки, народнага ўзорнага ткацтва і вышыўкі. Паказаныя ў экспазіцыі асартыментнага кабінета інстытута дзіцячыя і жаночыя ільняныя сукенкі і касцюмы выкідкаюць розныя асацыяцыі. У адных вар'іантах крой сарочак Палесся, у другіх — беларускі арнамент. Мастак па вышыўцы Л. Багачова і мадэляер Г. Бількова знаходзяць разнастайныя варыянтны крою, колеру ў вырабах з ільну, імкнучы стварыць свой уласны, заснаваны на вытоках народнага мастацтва, стыль. Дзіцячыя сукенкі і касцюмы гэтых майстроў уражваюць прастотай і выразнасцю форм, яскрава выяўленым дэкорам, радасным і гучным спалучэннем колеру. Ім уласціва падкрэслена эмацыянальна выразнасць, вастрыня вобразнага рашэння і дэкаратыўнасць.

Арнаменты, выкарыстаныя мастаком Л. Багачовай, адражываюцца лапчынасцю, закончанасцю і мастацкай выразнасцю. Малюнак вышыўак па арнаментыцы максімальна набліжаецца да нацыянальных форм, у аснове якіх — геаметрычныя ці раслінныя матывы.

Поспехі мастакоў заснаваны на пастаянным вывучэнні і зборы этнаграфічнага матэрыялу, няспынных творчых пошуках. І не выклікае здзіўлення, калі ільняныя вырабы, што ствараюцца на прадпрыемствах мастацкай прамысловасці, экспарціруюцца ў Швецыю, Галандыю, Бельгію, Італію, а некалькі сукенак з ільну запатэнтавалі японскія фірмы. Многія аўтары ўзнагароджаны медалямі міжнародных выставак.

Але мастакам усё ж не заўсёды ўдаецца паспяхова вырашаць задачу развіцця нацыянальных традыцый у сучасным адзенні. Сустрэкаюцца яшчэ спробы сляпога капіравання асобных элементаў народнага касцюма, дэталяў арнамента. Часам мастакі не могуць удала вырашаць кампазіцыйна касцюма ў цэлым. Калі няма ўзгодненасці

ў спалучэнні асноўных аб'ёмаў і форм, калі не знойдзены агульныя прапорцыі ў касцюме, ніякія прыёмы аздаблення не зробіць касцюм прыватным і прыгожым. Выкарыстоўваючы традыцыйны арнамент, форму народнага касцюма зусім не азначае капіраваць яго, а вывучаць вопыт.

Калі ў творчасці мадэляраў мясцовай прамысловасці, нигледзячы на некаторыя недахопы, выкарыстанне элементаў народнага касцюма ў пошуках уласнага стылю стала традыцыяй, то мастакі Рэспубліканскага дома мадэлей часам губляюцца ў пошуках нацыянальнай моды. Мадэлі па народных матывах рытуэля пераважна толькі да выставак і фестывалю мод і практычна не ўкараняюцца ў масавую вытворчасць. У большасці яны асядаюць у калекцыях для дэманстрацыі, амаль не ўздзейнічаючы на развіццё масавай моды. А масавая мода застаецца аднастайнай і малапрыватнай. І як вынік — імкненне значнай часткі спажывца — моладзі — да пераймання і запам'ятовавання лепшых узораў заходняй моды. На вуліцах нашых гарадоў можна часта сустрэць безгустоўна, а то і проста вульгарна апраўных маладых людзей. Патэтычныя хлопцы ў неверагодных клёсах, на зашмалцаваных спінах куртак, на сарочках — самаробныя малюнкі недарэчных эмблем, надпісаў. Дзяўчаты з празмернай касметыкай і дашчэнтна выскубленымі брывам, апранутыя ў стракатыя вінтападобныя спадніцы да п'ят, у чаравіках з грувасткай «платформай» і значкамі велічынэй са сподак.

У тым, што многія маладыя людзі не маюць уласнага густу і сцэ значная доля віны прапагандыстаў і праектантаў нашай моды. А менавіта ў прапагандзе моды крытэрыям ідэйнасці, мастацкасці, добрага густу з'яўляецца зварот да нацыянальных традыцый. Вось што на-конт гэтага кажа самы вядо-

мы маскоўскі мадэляер Вячаслаў Зайцаў: «Самай плённай у працы мадэляра з лічу распрацоўку сапраўды залатой жылы — выкарыстанне нацыянальнага народнага касцюма, яго матываў».

Зараз усталявалася думка, што ўзровень нашага мадэліравання дастаткова высокі, у той час, як прадукцыя ў магазінах значна адстае ад гэтага ўзроўню. Для тлумачэння такога становішча можна прывесці шэраг прычынаў, якія караняцца ў сістэме: мастак-мадэляер — лёгкая прамысловасць — гандаль.

Заглянем на мастацка-тэхнічны савет швейнай галіны Міністэрства лёгкай прамысловасці БССР. Усе мадэлі, створаныя мастакамі, падраздзяляюцца на дзве катэгорыі: адны распрацоўваюцца для справядзачных выставак, для дэманстрацыі (у іх ярка гучыць фальклорная тэматыка), другія — больш часта — спрошчаныя і малацікавыя — для прамысловасці. Па сутнасці справы, гэта падраздзяленне ўносіць градацкі на прадукцыю першага і другога гатунку. Мадэліраванне выставачных узораў — імкненне кожнага мастака, а распрацоўка мадэлей для прамысловасці — цяжкі і сумны абавязак.

Прыкладна такую карціну можна прасачыць і ў сістэме бытавога абслугоўвання. Зазірніце на экспазіцыю ВДНГ БССР, якая толькі што адкрылася, і вы пераканаецеся, што ўмеюць рабіць прыгожа, бліскача. І што прыкладна 80 працэнтаў экспануемых мадэлей выкараны ў народных традыцыях. Гэта не значыць, што мы супраць «выставачных» мадэлей, яны патрэбны, яны вызначаюць стыльвыя асаблівасці новай моды, вучаць уперымаць вобразнасць касцюма, выхоўваюць густ.

Сказанае вышэй зусім не азначае, што мастакі Дома мадэлей не маюць вопыту і пэўных дасягненняў у стварэнні «народнага» адзення. Мадэляры Дома мадэлей здолелі стварыць даволі выразныя і цікавыя ансамблі, у якіх адлюстравалася багацце вобразаў і форм беларускага народнага мастацтва. Сярод іх практычнасцю і прадуманасцю крою вызначаюцца мадэлі жаночых паліто старэйшага мадэляра У. Ярашчука. Рапашуючая роля ў яго мадэлях належыць камбінаваным тканінам, цялячаму футру.

Надзвычай удала і арыгнальна карыстаецца невычэрпнай крыніцай вобразаў і матываў беларускага народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва маладая мастачка Н. Апарцава. У мастацкім вырашэнні сукенак з традыцыйных паркалаў, сялянскіх даматканых поспілак, у выбары арнамента і сюжэтаў аблямоўкі, што аздабляюць яе мадэлі, раскрыліся вялікія здольнасці мастачкі, тонкі густ і высокая мадэляерская культура.

Прафесіяналізм і майстэрства ў выкарыстанні народных традыцый дэманструюць Іна і Уладзімір Булганавы. Захоўваючы прыгажосць натуральнай скуры «спілак» у камплектах для юнакоў ці каларовыя рытмы народных тканін, мастакі ўмела спадучаюць традыцыйныя матэрыялы з прыёмамі сучаснага мадэліравання.

Агляд традыцыйных форм беларускага народнага касцюма, аналіз сучасных мадэлей па яго матывах сведчаць пра ўмелае, але далёка не поўнае выкарыстанне нашымі мадэлярамі багатага вопыту беларускіх народных майстроў. Толькі жывая сувязь з часам можа зрабіць багацце нацыянальнай культуры мінулага адной з крыніц развіцця сучаснага мастацтва касцюма і стварэння моды.

Міхась РАМАНЮК.

Кобрынскія народныя строі.

Сучасныя мадэлі адзення, распрацаваныя мастакамі Мінскага дома мадэлей.

ЁСЦЬ у Магілёве цікі завулак Бярозаўскі. Гэты завулак, увесь драўляны, з садамі і агародамі, з яблынямі і рабінамі, упраецца ў КШТ. Упраецца не толькі ў тры гэтыя вялікія літары, што намаляваны на фанерным шчыце, але і ў тры вялікія корпусы камбіната шаўковых тканін. І адсюль адразу паўстае панарама будаўніцтва. Грымязь машыны. Віднеюцца горы наварочанай зямлі. У траншэях незасыпаных яшчэ трубы. Новая дарога пакуль накрыта толькі бітым каменем. Праз усё гэта трэба перайсці, калі спяшаешся і не хочаш шукаць вакольных шляхоў. Так тут і ходзяць напраткі ад аўтобусага прыпынку.

Дырэктар Магілёўскага камбіната шаўковых тканін Уладзімір Мікалаевіч Сямёнаў такі малады, што амаль нічым не вылучаецца ў гэтым вялікім камсамольска-маладзёжным калектыве. Гасцям, звычайна, паказвае «шаўковы альбом». У «альбоме» трынаццаць аркушаў каларовага шоўку, гэта колераў амаль на дзве вясёлкі.

— Першы мільён метраў, — кажа Уладзімір Мікалаевіч, — мы далі ў гэтым годзе да першага сакавіка. Цяпер ужо маем 6 мільёнаў 767 тысяч. Кожны месяц — каля мільёна.

У дырэктара вялікі кабінет на другім паверсе. Ды ён, відаць, не адчувае тут сябе самотным. Адзін за адным ідуць да яго на неадкладных справах інжынера-тэхнічныя работнікі, наведвальнікі. Час ад часу звоніць тэлефон. Уладзімір Мікалаевіч усміхаецца і шырока разводзіць рукамі: маўляў, на доўгую размову няма часу. Раіць пагутарыць з галоўным інжынерам, наведваць тэхнічны аддзел, пабываць на прадпрыемстве. Сам ён ужо звоніць на стужкаткавую фабрыку, чую, як ён гаворыць дырэктару стужкаткавай: «Мы з табой памовіліся, што тваіх людзей не бярэ. А тут вось просіцца на камбінат... Кажа, што звольнілася з фабрыкі. Выдатная працаўніца?.. Не паладзіла з майстрам?..» — Апусціў трубку на стол, падумаў. І — павыняў рашэнне: «Няхай працуе ў нас. Пабачым». І нешта напісаў на паперцы для аддзела кадраў.

Валя не бачыла матчыных кроснаў. Чула толькі, што і маці, і бабурка, і ўсе вясковыя жанчыны ткалі даўней усё самі: палатно, сукно, палавкі, посцілкі. З тых далёкіх часоў свецяцца ў хаце тонкія ручнікі, туманамі і росамі беленыя, каларовымі ніткамі вышываныя. Не думала і Кацярына Андрэўна Сазонава, калгасніца са школьскай вёскі Валасовічы, што яе самая малодшая дачка вернецца да кроснаў, ды яшчэ скончышы дзесяцігодку.

Калі гаварыць дакладна, кросны гэтыя называюцца механізаваным праборным станком, і ўстаноўлены яны на камбінаце шаўковых тканін, які з'яўляецца ўсесаюзнай ударнай камсамольскай будоўляй. У цэху 11 такіх станкоў. За кожным па дзве работніцы. Тут я пазнаёміўся з Валей Сазонавай і яе сяброўкамі. Валя тлумачыць:

— Мы запраўляем аснову. Гэта вось навокі, задні валік ткацкага станка. На валіку 7200 шаўковых ніцей, даўжынёю 2000 метраў. Кожную ніць трэба працягнуць праз чатыры металічныя ніты і бёрда. Дзяўчына бярэ светлы «праменьчык» і прапускае праз тоненькую шчы-

лінку, нібы праз агольчына-вушка.

Побач з Валей працуе магіляўчанка Марыя Цыкунова. Валя Мазейка і Тамара Прыходзька з Гомельшчыны. Раіса Валаткевіч з-пад Брэста.

— Магілёўскія, гомельскія, брэсцкія. А дзе ж случылі ткачыкі?

Дзяўчаты прымаюць усмешку і адказваюць:

— Ёсць дзве і са Слуцка. Вучыліся ў Кіеве, працуюць славальшчыцамі.

Дзяўчаты пазнаёмілі мяне з начальнікам падрыхтоўчай вытворчасці Кацярынай Фёдарай Шчыглавай. Сама яна з горада Кінемша Іванаўскай вобласці. Апошнім часам працавала на адным з

та. Школамі прафесійнага навучання былі многія прадпрыемствы краіны. Дзяўчаты праборнага цэха пазнавалі сакрэты майстэрства на Калінінскай шоўкаткавай фабрыцы. З добрай удзячнасцю ўспамінаюць сваіх настаўнікаў: старшыню фабрычнага камітэта В. Шышкову (чытала тэорыю) і праборшчыцу А. Баложную.

Камбінат, як бачым, жаночы, і прадукцыя яго разлічана пераважна на жанчын. Начальнік тэхнічнага аддзела Аляксандра Міхайлаўна Кабанова паведамляе:

— Будзем у блэйшы час, апрача падкладачнага матэрыялу, выпускаць шыро-

Палатно трэба будзе яшчэ мыць і паласкаць, выбельваць на расяным поплаве. Усё гэта я ўяўляю. І ўжо ніяк не магу ўявіць за кроснамі не толькі маіх гарадскіх дачок, але і сучасных вясковых дзяўчат.

У магілёўскіх ткачых высокапрадукцыйныя аўтаматычныя машыны. Пастаўлена, як ужо значылася, 800 станкоў. У пачатку наступнага года ўступіць у дзеянне другі пускавы комплекс — гэта яшчэ тысяча станкоў. А ўсяго на тэхнічнае ўзбраенне камбіната даецца 364 безчаўночныя і 2 624 пневматычныя станкі. Абсталяванне ідзе з многіх гарадоў краіны, а таксама з Чэхаславакіі, Францыі, ФРГ, Японіі, Швейцарыі і іншых дзяржаў.

Усесаюзная ударная камсамольская будоўля! Апрача ўсяго іншага ўяўляюцца палаткі, адна з якіх становіцца потым мемарыяльнай. На будаўнічай пляцоўцы Магілёўскага камбіната шаўковых тканін у красавіку 1971 года, калі сюды прыйшлі першыя будаўнікі, палатка не было, бо не спатрэбіліся: з аднаго боку гарадская ўскраіна, а з другога — вёска прыгараднага калгаса «Камінтэрн». З летапісам будоўлі, з яго першымі працоўнымі старонкамі знаёміць сакратар партбюро будаўнічага ўпраўлення № 53 трэста «Лаўсанбуд» Уладзімір Фёдаравіч Косцін.

Закладвалі падмуркі камсамольска-маладзёжныя брыгады Васіля Свістуні і Мікалая Бендзікава. У круцільнаткацкім корпусе трэба было пакласці бетонную падлогу з выключна дакладнай гарызантальнасцю. Хлопцы з брыгады Мікалая Бендзікава для гэтага прымянілі шарнірныя рэйкі ўласнай канструкцыі. Брыгада Міхаіла Краснова ў гарачы час мантажу будаўнічых канструкцый па добрай ахвоце працавала на тры змены, апрацаваўчы графік. На 28 аб'ектах пусковага комплексу свечасова завершаны былі аддзелачныя і мантажныя работы. І без затрымкі было ўстаноўлена станочнае абсталяванне на здатнай частцы круцільна-ткацкага корпуса. Пабулаваны два бытавыя памяшканні, два інтэрнаты, два жылыя дамы, цэнтральна-раментныя майстэрні і іншыя аб'екты. У мінулым годзе выканана будаўніча-мантажных работ на сем мільёнаў рублёў, а гэта значна перавысіла планавае заданне. Цяпер заканчваецца будаўніцтва ткацкага цэха. Узводзяцца памяшканні прафесійна-тэхнічнага вучылішча, прафілакторыя, дзіцячых ясляў...

Расце камбінат, растуць людзі. Звернемся зноў да брыгады мантажнікаў Міхаіла Краснова. Калектыву заваяваў ганаровае права называцца брыгадай камуністычнай працы. Пра кожнага з 12 чалавек можна сказаць толькі добрае. Уладзімір Базылеў, працуючы ў брыгадзе, закончыў політэхнічны тэхнікум. Уладзімір Ерафееў і Аляксандр Малахаў вучацца без адрыву ад вытворчасці на апошніх курсах: адзін у будаўнічым, а другі ў політэхнічным тэхнікуме. Мікалай Чарноў і Генадзь Рузаў — дэпутаты раённага Савета. Камсорг Уладзімір Ерафееў з'яўляецца членам райкома камсамолу. Брыгадзір Міхаіл Красноў быў удзельнікам другога фестывалю савецка-балгарскай дружбы.

...Магілёў стаў тэкстыльным горадам. Завод штучнага валакна. Камбінат сінтэтычнага валакна. І вось ужо дае свае мільёны метраў камбінат шаўковых тканін.

РЭПАРТАЖ ВЯДЗЕ ПІСЬМЕННИК

Аляксей ПЫСІН

СВАЕ ШАЎКОВЫЯ ТКАНІНЫ...

камбінатаў шаўковых тканін у Сібіры. Прыехала ў Магілёў па запрашэнню. Працуе ўжо чатыры месяцы. Горад на Дняпры ёй спадабаўся. Людзі таксама. Кацярына Фёдарайна вельмі хваліць Валю Сазонаву і яе сябровак, якія з месяца ў месяц з'яўляюцца пераможцамі ў сацыялістычным спаборніцтве. Ахвотна згаджаецца паказаць «усё з самага пачатку».

Камбінат атрымлівае сыравіну — бабынныя вясковыя — з Магілёўскага завода штучнага валакна імя Куйбышава. У славальным цэху бабынны перамотваюцца на ткацкі навоі. У шліхтавальным цэху, пасля адпаведнай апрацоўкі, ніцям надаецца трываласць і эластычнасць. Потым робяць сваю справу праборшчыцы, яны перадаюць праўленую аснову ў ткацкі цэх.

У ткацкім цэху 800 станкоў. Ткачыкі яшчэ ў працесе навучання асвоілі адначасовую работу на 10—12 станках. У самым цэнтры гэтага прасторнага цэха відаецца ў вочы падвешанае чырвонае палотнішча з буйнымі літарамі: «За якасць адказваем усё!» Майстар змены Уладзімір Амаленка, хлопцёк з чавускай вёскі, які дагэтуль вучыўся і працаваў у Оршы, называе лепшых ткачых. Гэта Зіна Гарбачова, Галіна Шавялёва, Ніна Неўдах, Таццяна Міронава, вузлавызы Тамара Карневіч, Марыя Стральцова і Ганна Дзядкова. Майстар вымушан гаварыць крыху павышаным голасам. У цэху гул і звон, падобны на рэактыўны. І, здаецца, што гэта не цэх, а вялізны салон рэактыўнага лайнера, і ўсе мы, госці, суправяджаючыя і дзяўчаты-тэкстыльшчыцы знаходзімся ў незвычайным палёце.

На камбінаце працуюць цяпер 2100 чалавек. Падрыхтоўка кадраў вляася адначасова з будаўніцтвам камбіна-

кі асартымент сарочна-блужачных, плацельных, касцюмна-плацельных тканін з поліэфірнага шоўку тыпу крымплэн. Аддзелачная вытворчасць разлічана на выпуск гладкафарбаваных і набіўных тканін. Запомніце лічбу 100 мільёнаў! Столькі квадратных метраў тканіны пачне штогод вырабляць камбінат, дасягнушы ў канцы пяцігодкі праектнай магутнасці.

Пачынаю асэнсоўваць дадзеную мне лічбу. Колькі б гэта спатрэбілася звычайных вясковых кроснаў, каб выткаць квадрат тканіны дзесяць на дзесяць кіламетраў! Колькі б нялёгкай жаночай працы лягло, колькі б часу было адарвана ад сям'і, ад грамадства, ад неабоднага адпачынку. Я магу ўявіць гэта, бо помню, як ткала маці. Не, спачатку трэба было вырабіць і выбраць лён, выпеліць валакно на жывёньскіх росах. Потым яна сушыла лён у лазні, мыла яго на драўлянай мяліцы, трапала, часала. Потым звівала кудзелю і прала пражу асенімі і зімовымі вечарамі, напяваючы нешта журботнае, блонкае, як льняная нітка, і аднастайнае, як гудзенне прасніцы. А пасля перамотвала ніткі ў маток, вымачвала, сушыла. Надыходзіў той дзень, калі маці пачынала снаваць пражу, звычайна ў гэтай справе дапамагала якая-небудзь з суседкаў. Кросны наведзены, настроены. І цяпер дзень за днём тчэцца шэрае, крыху шурпатае палатно. У зладжаным узаемадзеянні ўсе дэталі самаробнага ткацкага станка: рыпняць пад нагой панажы, мільгае ў руках чаўноч, грукіе бёрда — ад гэтага грукі ўздрыгае падлога, калодца ў хаце сцяна і звоніць аконная шыба. Час ад часу пакурчваюцца навоі: задні адпускае аснову, пярэдні наматвае натканае. А ткаля можа думае ў гэты час, прыкідвае, колькі гэта будзе кашуль, сподняга і верхняга...

У ЧОРА споўнілася 150 гадоў з дня нараджэння вядомага рускага паэта Івана Савіча Нікіціна, які ярка і прайдзіва паказаў гартнае жыццё селяніна ў царскай Расіі. Трыдцаты паззі Нікіціна прасочваюцца потым не толькі ў рускай, але і ў беларускай, украінскай, эстонскай, латышскай, балгарскай літаратурах. Народны паэт Беларусі Якуб Колас, адзначаючы, што беларуская паэзія расла на дэмакратычных асновах рускай паэзіі, гаворыць пра вялікае значэнне для яго творчасці Някрасава, Нікіціна, Кальцова. І на думку Максіма Багдановіча, Якуб Колас нагадвае Нікіціна адлюстраваннем у сваёй паэзіі слянскага жыцця, цяжкага становішча народа ў дакастрычніцкі перыяд. Прапануем увазе чытачоў верш І. С. Нікіціна ў перакладзе А. Лойкі.

Іван НІКІЦІН

БАБЫЛЬ

Вяселіся, душа:
Не жыццё — маліна,
Для мяне, бабыля,
Скрозь адна пучіна!

Без вугла, а жыву,
Сокал, хоць у зрэбным,
Без казны, а багач, —
Паміраць не трэба!

Чыстым полем іду,
Ветрык сустракае,
Напярэймы бяжыць,
Сцежкі падмятае.

Паабпап жыты
Хіляцца ў паклоне;
Ляжам спаць — пад табой
Выслан шоўк зялёны;

Зоры ў вочы глядзяць;
Белы дзень настане,
Умывае раса,
Сонейка румяніць.

А зірнеш на людзей,
Смех адно дні годзе!
Цэлы век гнуць гарбы
Пры любой пагодзе!

А тут во маладзец:
За сахой не ходзіць,
А гасціну, хлеб-соль
І начлег знаходзіць.

Як паесці няма,
Дзягу сцягнеш лішне,
Валасамі трахнеш...
Вось і зноў увішней!

Калі ж не — багацей
Не папрэ за дзверы:
Памалоціш дзянёк, —
Вось табе вячэра.

Ды затое, як ёсць
Паўкажушак новы,
Бот блішчыць на назе,
У кашальку цалковы, —

Думкі ўсе, як змяло,
Маркотнасць прапала;
Адыдзі, багачы:
Беднасць загуляла!

Гэй, шырэй, карагод,
Не сцяліся лістам,
Выдыгай да зары
Упрысядку, з прысвістам!

Бабы, дзеўкі глядзяць
Добрымі вачамі,
Хлопцы нехаця ў лад
Варушаць плячамі.

Мо пад старасць калі
Тут мяне прызнаюць,
Прыгалубяць цішком,
Ціха пахваваюць!..

Ды бабыль-сірата
Аб нічым не просіць,
Над магілай яго
Бура пагалосіць,

Дождж абмые яе
Чыстаю слязою,
Прынакрые вясна
Шоўкавай травой.

Мы прывыклі да гэтай вялікай цыбатай птушкі, ды і палюбілі яе, як і блрозку—неад'емную частцінку беларускага Палесся. Нібы разумеючы людскую прыхільнасць, яна і трымаецца бліжэй да чалавечага жылга.

Як вядома, бусел — птушка аседлая, дамавітая, з вырвана яна вяртаецца толькі да свайго гнязда.

У апошні час на Палессі зменшыліся бусліныя «ўладанні», асабліва там, дзе меліярацыйныя работы праведзены без планаў на заўтрашні дзень, без уліку мясцовых асаблівасцей, безгаспадарча.

Ды наб толькі шнода была ад гэтага буслам...

Прыкры, але і павучальны малюнак можна бачыць сёння ў Івашкавіцкім аддзяленні саўгаса «Навасёлкі» Петрыкаўскага раёна. Балацінае ўрочышча Канстанцінава (у праекце яно называецца Пярэднім), якое вёснамі вельмі было вільготным, асушана ўсяго толькі год таму назад. Асушэнне абышлося ў паўмільёна рублёў. З прычыны таго, што пры ўзвядзенні шлюзавай сістэмы не былі захаваны ўсе патрабаванні праекта, сёлета ўжо ў канцы сакавіка ў асобных мясцінах вільгаць з верхніх пластоў глебы апала ледзь не да двух метраў. І вось, усяго праз адзін год, не акупіўшы выдаткі ўраджаямі і на адну чвэрць, тут маніруюць дажджавальную ўстаноўку. Заўважым пры гэтым, што ўвесь аб'ект са штучным дажджым абдысца (плюс да асушэння) яшчэ ў 125 тысяч рублёў.

А вось яшчэ прыклад.

Два гады назад на тэрыторыі саўгаса «Навасёлкі» Петрыкаўскага раёна праводзіліся вялікія меліярацыйныя работы — асушаліся балоты больш як на тысячаквартарнай плошчы. Зрэдку, на астравах-узлобках засталіся стогадовыя дубы. На многіх з іх былі бусліны. Калі ж прыйшоў час прымаць работу, члены камісіі загалі:

— У праекце дубы не пазначаны—валі і гэтыя.

Вымушаныя падпарадкавацца загаду, з душэўным болем нарчавалі іх механізатары Напалевіцкага будаўніча-мантажнага ўпраўлення, абяздоміўшы такім чынам больш за сотню бусліных пар.

Адрозж хочацца прыгадаць адзін выпадак, сведкамі якога нам давялося быць у калгасе «III Інтернацыянал» суседняга Жыткавіцкага раёна. Непадале ад праўлення буран сараў з дрэва бусліны. Старшыня калгаса І. Ф. Сулюўскі папрасіў брыгадзіра, каб даў нарад каму з маладзёішых ды спраўнейшых збіць новую «баронку» і зацягнуць на ранейшае месца.

— Вельмі ж прыгожая і добрая птушка,—тлумачыў потым Іван Філімонавіч. — Разумная, бяскрыўдная і карысная.

А цяпер хацелася б сказаць аб праекціроўшчыках і меліяратарах, якія працавалі на петрыкаўскіх асушальных аб'ектах. У тым, што яны дрэнна пабудавалі шлюзавую сістэму, іх відавочна віна. Але ж не меншая яна і ў тым, што

бязметна загублены векавыя дрэвы, разбураны птушыныя гнёзды. Варта было б, ой як варта павучыцца ім у суседзяў — меліяратараў Ганцавіцкага раёна Брэсцкай вобласці. Тамашнія балоты не меншыя за петрыкаўскія. Зрэшты, каму не давялося іх бачыць увачалідкі ў вясёліцах вёскі Люсіна, можа сілаці аб іх ўвученне па апоўвесці Якуба Коласа «У палеснай глушы» — непалазных багнах, «чортзых вокнах», што пралеглі на многія дзесяткі кіламетраў.

Цяпер тут буюць селяныя травы і ў рост колішнім чаротам наглышца пшаніца і жыта. І ніколі не збіднелі там палескія іржавады: вады ўдольстваль—узровень яе рэгулюецца шлюзамі; не пакрыўджаны беспрытулем карысныя зяры і птушкі—екавая дрэвы з бортнямі, буслінкамі і гнёздамі ўладна высаца над ураджайнымі палеткамі. Пагаспадарскі пакінуты там і астраўкі-пагоркі, занятыя соснамі, клёнамі, дубамі, бярозамі... Яны перагарадзілі дарогу вятрам, што няшчадна выдзімаюць перасохлыя тарфянікі, і сваім карнінем, засланым травой і ягднінамі, затрымліваюць пякі на выспах, не пускаючы іх на тыя ж тарфянікі.

Праекціроўшчык, які працаваў на Петрыкаўскіх балотах, не ўлічыў пясчаных выспаў і вартых захавання дрэў таму, што або дрэнна вывучыў мясцовасць, або паленаваўся зрабіць лішнюю паметку ў праекце, або проста гэта быў бяздольны чалавек. Але ж папярэдні з праектам знаёміўся за-

казчык. Не думаецца, каб дырэктар саўгаса «Навасёлкі» А. С. Парахніч, чалавек, які мае ступень вучонага, не разумеў, чаго варта карысныя птушкі ў саўгасных угоддзях, ці дрэва, воллы прыроды вырашчанае на пясках. Дзіву даешся, як гэтыя зацікаўленыя асобы не заступіліся за іх. У спецыялі праліні праекціроўшчыка, магчыма, маглі быць і незаўважанымі. Але ж, калі ўсплылі яны на паверхню, то неабходна было вяртае і абараніць. Не маглі? Не мелі права пярэчыць зацверджанаму праекту? Мелі права, бо гэта ў інтарэсах чалавеча, гаспадаркі, дзяржавы! Праект — не догма. Па прыклад далёка хадзіць не трэба.

У саўгасе «Камаровічы», у прыватнасці ля вёскі Фаставічы, ёсць два крынічныя возеры, у якіх можна купацца, паць жыцёлу, лаціць рыбу. Згодна з праектам меліярацыйных работ, азёры гэтыя трэба было засыпаць... Але за іх у свой час заступілася грамадскасць, і засталіся азёры жыцця.

Пішучы гэтыя радкі, безумоўна, мы і блізка не былі той думкі, нібыта меліярацыйныя і ірыгацыйныя работы цягнуць за сабой выдаткі, беды і страцы Палесся. Не, такія работы патрэбны, неабходны. Аднак і тут, як і ў кожнай іншай справе, да іх трэба ставіцца палюдску, па-чалавечы, з душой...

Я. РУТКОУСКАЯ,
адказны сакратар
Петрыкаўскага раённага
аддзялення Беларускага
таварыства аховы прыроды,
І. КІРЭЙЧЫК.

ДЗЕ ПАСЯЛІЦА БУСЛАМ?..

Пісьмо Я. Руткоўскай і І. Кірэйчыка мы напрасілі пракаменціраваць галоўнага спецыяліста Беларускага дзяржаўнага Інстытута праектавання воднай гаспадаркі Леаніда Данілавіча Буткевіча.

У апошнія гады ў нашай краіне самая пільная ўвага надаецца праблеме ўзаемаадносін чалавека і прыроды, захаванню акаляючага асяроддзя. Клопатам аб нашай роднай прыродзе прадкывана і пісьмо Я. Руткоўскай і І. Кірэйчыка.

Думаю, яны разумеюць, што накуль у любой краіне існуе неабходнасць або павелічэнні збору сельскагаспадарчых культур, меліярацыя зямель з'яўляецца адным з галоўных сродкаў, у дасягненні гэтай мэты.

Несумненна і тое, што меліярацыйныя работы адгрываюць значную ролю ў змяненні біясферы, прычым выкліканыя змены часта неабарачальныя. На жаль, навука яшчэ не дала поўнага і дакладнага тлумачэння ступені (колькасці характарыстыкі) уплыву меліярацыйных мерапрыемстваў на комплекс прыродных фактараў. Але менавіта гэты факт і даказвае неабходнасць асабліва беражлівых адносін да прыроды. Шматгадовы вопыт чалавека ва ўсіх частках свету гаворыць аб тым, што заўсёды неабходна заспагацца поўнага, татальнага пераўтварэння прыроды. Неабходна падтрымліваць правільныя суадносіны паміж палымі, лясамі, лугамі і пашамі, суадносіны, больш блізкія да натуральных, якія адпавядаюць асаблівасцям кожнага, нават самага невялікага ўчастка.

Меліярацыю зямель вялікіх тэрыторый не трэба разглядаць чыста прагматычна. Робячы ўплыў на тыя або іншыя прыродныя фактары, меліярацыя навінна не зніжчаць іх, а пераўтвараць у лепшы бок, больш прымальны для грамадства не толькі з пункту гледжання гаспадарчага, але і эстэтычнага, культурнага. Эстэтычны бок акаляючага асяроддзя паказвае ўзровень культуры грамадства і з'яўляецца магут-

ным сродкам гарманічнага развіцця чалавека, фарміравання ў яго добрага густу, любові да прыроды.

Я згодзен, што мы можам сапсаваць нашу прыроду іх вялікімі меліярацыйнымі работамі, калі ажыццяўляць непрадумана. Пацвярджэнне гэтаму — пісьмо Я. Руткоўскай і І. Кірэйчыка. Больш таго, пісьмы аналагічнага зместу паступаюць у рэдакцыю многіх газет і часопісаў, у розныя арганізацыі і ўстановы. Зразумела, далёка не ўсе прэтэнзіі меліяратарам рэспублікі дастаткова абгрунтаваныя, што тлумачыцца некампетэнтнасцю аўтараў у спецыяльных тэхнічных пытаннях. Але з пэўнага слова не выкінеш, многія факты непрадуманых адносін да аховы прыроды, прыродных ландшафтаў пры ажыццяўленні меліярацыйных мерапрыемстваў пацвярджаюцца правэркам. І не выпадкова Дзяржаўны камітэт Савета Міністраў БССР па ахове прыроды вымушаны быць заявіць на рэспубліканскай навукова-тэхнічнай канферэнцыі па фарміраванні і ахове ландшафту (Красавік, 1972 г.) літаральна наступнае: «У сучасны момант складаецца такое становішча, што калі не прыняць спецыяльных захадаў для аховы ландшафту... у радзе раёнаў рэспублікі не застаецца прыгожых мясцін, якія выкарыстоўваюцца для адпачынку працоўных».

Праектаваннем воднагаспадарчых мерапрыемстваў у рэспубліцы займаюцца два інстытуты — Белгіправодгас (г. Мінск) і Саюзгіпрамеліяводгас (г. Пінск). Зона дзейнасці апошняга — Гомельская і Брэсцкая вобласці і тры раёны Мінскай вобласці. Праекціроўшчыкі абодвух інстытутаў маюць вялікі вопыт праектавання розных меліярацыйных сістэм і водагаспадарчых комплексаў. Тым не менш па незалежачых ад праекціроўшчыкаў прычынах практычна да канца шасцідзсятых гадоў асушэнне зямель ажыццяўлялася аднабоковым скіданнем вады. Цяпер жа будуюцца так званыя асушальна-ўвільгатняльныя сістэмы, якія забяспечваюць

скіданне вады з меліярыруемага аб'екта пры яе лішку і падачу вады на той жа аб'ект са спецыяльна пабудаваных сажалак і вадасховішчаў або існуючых вадатокаў з гарантаваным стокам у выпадку яе недахопу.

Як не дзіўна, але нават некаторая частка спецыялістаў-меліяратараў успрыняла гэтую новую якасць меліярацыйных сістэм як панацею ад усіх бед, як асноўны аргумент пры абгрунтаванні ўплыву меліярацыі на тыя або іншыя прыродныя фактары. Між тым, гэта не зусім так. Па-першае, асушальна-ўвільгатняльныя сістэмы пры меліярацыі супячаныя і сугліністыя глебаў будучыя эфектыўныя толькі пры ўмове паступовага ўжывання арашэння дажджавеннем, як сродку дадатковага ўвільгатнення. Вось чаму не маюць рацыі аўтары пісьма, калі пішучы з асуджэннем пра дажджавальныя ўстаноўкі на асушаных тарфяніках. Без гэтага не абыйсціся. Ва ўмовах Беларусі гэты спосаб мэтазгодны ў першую чаргу пры ўвільгатненні пашаў, сенажацей і гароднінных культур. Затрыманне ж летняга стоку з дапамогаю падпорных збудаванняў не забяспечвае дадатковага ўвільгатнення глебы таму, што аб'ём гэтага стоку ў сухія гады часам роўны нулю. Па-другое, і пры наяўнасці сістэм двухбаковага дзеяння з гарантаванай падачай вады з вадасховішчаў узровень грунтовых вод павінен быць ніжэй натуральнага для забеспячэння неабходнай для пэўнай сельскагаспадарчай культуры нормы асушэння (узроўню грунтовых вод у кожным перыядзе вегетацыі раслін).

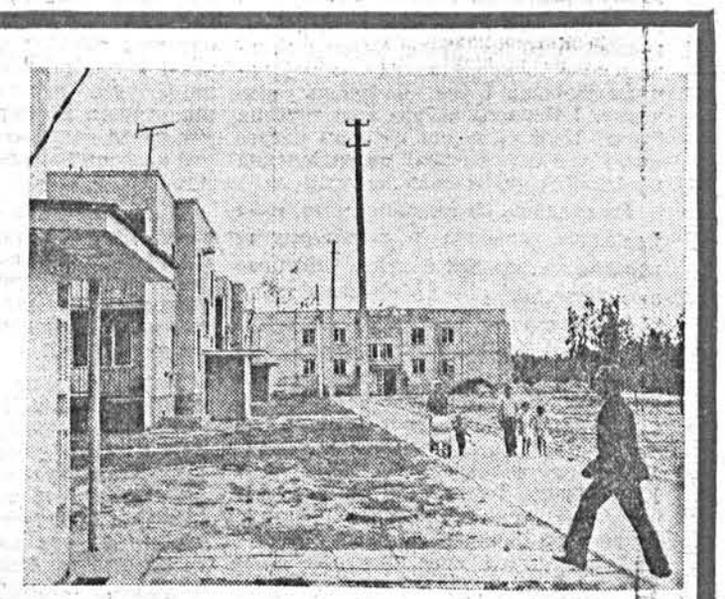
Я абсалютна згодзен з Л. Руткоўскай і І. Кірэйчыкам у тым, што меліяратар абавязаны мець эстэтычны густ, любіць прыроду. Праўда, для практычнага ўжывання гэтых якасцей у праекце патрэбна і спецыяльная тэарэтычная падрыхтоўка, г. зн. патрэбны архітэктары-ландшафтазнаўцы. Нашы вучы, якія рыхтуюць інжынераў-меліяратараў, не рыхтуюць такіх спецыялістаў. І няма іх у праектных інстытутах.

Больш таго, у дзеючых цяпер «Тэхнічных умовах і нормах праектавання асушальных сістэм у Беларускай ССР» няма ніякіх рэкамендацый па арганізацыі ландшафту і прыродаахоўных мерапрыемствах. Не даюцца такія рэкамендацыі і навукова-даследчымі ўстановамі. А між тым, меліярацыйныя работы ажыццяўляюцца цяпер у самых шырокіх маштабах. Страты, нанесеныя прыродзе і ландшафту, пакрыць цяжка, на гэта спатрэбіцца дзесяткі гадоў. Эстонскія меліяратары, ведаючы гэта, распрацавалі «Часовую інструкцыю па пераўтварэнню і ахове ландшафту» і змясцілі ў ёй канкрэтныя патрабаванні аховы прыроды і адпаведныя ім прынцыповыя рашэнні, якія маюць на мэце галоўнае — захаваць на меліярыруемых плошчах і паблізу іх своеасаблівасць прыроды.

Праекціроўшчыкі Белгіправодгаса ў апошні час не абыходзяць увагай прыродаахоўныя мерапрыемствы. У праектах прадугледжваюцца спецыяльныя раздзелы, але з-за адсутнасці спецыялістаў, кола пытанняў па ахове прыроды застаецца вельмі вузкім.

У праектах мінулых гадоў ні даследчык, ні праекціроўшчык не адзначалі на карце галі, каштоўныя адзінкавыя дрэвы, адрэзкі рэчышчаў водарыбніцкаў, якія выклікаюць цікавасць з эстэтычнага боку. Не адзначаліся месцы гнёздавання і адпачынку пералётных птушак. І калі ў саўгасе «Навасёлкі» пры меліярацыі зямель будаўнічымі ўсё-такі пакінул, не выкарчавалі стогадовыя дубы з гняздоўямі буслоў, то яны пацвердзілі тым самым, што маюць добры эстэтычны густ, разумеюць і любяць родную прыроду, ставяцца па-дзяржаўнаму ў падыходзе да даручанай ім справы. Людзі ж, якія загадалі выкарчаванне гэтых дрэваў, паказалі неразуменне самой сутнасці дзяржаўных задач, выконваць якія яны закліканы.

У канцы гэтага каментарыя мне хочацца нагадаць адно месца ў дакладзе Л. І. Брэжнева на ўрачыстым пасяджэнні, прысвечаным пяцідзесцігоддзю Саветскай улады: «Гаспадарчае, руплівае выкарыстанне прыродных рэсурсаў, клопаты аб зямлі, аб лесе, аб раслінным і жывёльным свеце — усё гэта наша кроўная, камуністычная справа...».

На непраходных раней балотах вырастаў саўгас «Новае Палессе» Салігорскага раёна. На гэтым здымку вы бачыце будынак гандлёвага цэнтра.
Фота П. НАВАТАРАВА, (БЕЛТА).

ГИСТОРИЯ гэта пра камень...
У канаве, што ля дарогі, цвіце дзёмухавец, гэтак ж жоўты і васіль, як і тысячы гадоў назад. І зусім яго не цікавіць, чым яго лічаць: раннім зялёным-салатай, смяччай ежай для трусюў ці сродкам ад прэннага апетыту.

За канавай — поле: яно распасціраецца так шырока і так далёка, што слёзы мікводзі засланяюць вочы, калі, узіраючыся ў сіні гарызонт, спрабуеш знайсці яго канец.

Сёння над полем — бяскрайні, сучасныя блакіт, і палюць зоркам яшчэ рана, то ім цалкам завалодалі жаваранкі і самалёты.

Самалёты, як і жаваранкі, і жаваранкі, як і самалёты, перамагаючы моцны вецер, узлітаюць увышыню і вольна лунаюць над зямлёй у прасторы, што завецца небам. Самалёты пагрозліва гудуць, а жаваранкі — чароўна спяваюць. Абыякавы чалавек у спевах птушкі не пачуе нічога, а гул самалёта здасца яму хіба санлівым гудзеннем буйной мухі ў летнюю спёку.

Трактарыст Вернер Корань дупчыць іржышча чатырохкорпусным лямешным плугам. Яму не да жаваранкаў і самалётаў, ён чуюць толькі грукат свайго трактара — няспынную кулямётную чаргу з выхляпной трубы.

Гэтаму хлопцу прозвішча Корань зусім не пасуе — не сухі ён, не крывы. Зграбны, у брыджах і гумавых ботах, падпаразаны шырокім, упрыгожаным залатымі шпалернымі цвічкамі рэмень, у капелюшы, з хвацка, пакаўбойску заламанымі палямі, з чорным пяром з петушынага хваста за фарсістай шаўковай сужкай — ну, няйкакш герой любоўнага рамана! — горда сядзіць ён на сваім стальным стаенніку.

Таварышы клічуць яго «кніжным чарвяком» за тое, што ён увесь вольны час праводзіць за кнігамі і ніколі не прапускае заняткаў на вячэрнім аддзяленні сельскагаспадарчага тэхнікума.

Цвіце дзёмухавец, заліваюцца жаваранкі, гудуць самалёты, а Вернер, задаволены і ішчаслівы, пракладвае сабе адразу чатыры бараны, быццам чатырма пэндзлямі адначасова затушоўвае аркуш паперы, ператвараючы яго з шэра-зялёнага ў шэра-буры. Акрамя таго, ён яшчэ ваявае прыростаў птушынай працэсі. У пошуках спяжывы спяшаюцца за ім шпакі. Яны трымаюцца воддал ад трох шэрых варон, што таксама кульгаюць у гэтай шэразе — салідны варонні рост і застрашлівыя дзюбы (у сукупнасці гэта называецца сілай) вымушаюць шпакі памятаць пра пільнасць.

Падскакам, як бляха, бяжыць перад трактарам перапёлка, спрабуючы як-небудзь схаватца ў шэра-зялёным іржэўніку, — а гэта ой як не проста.

Робіцца ўсё цяплей і цяплей. У паветры нейкае міцценне, а пад Вернеравым заліхвацкім капелюшом круціцца клубок яго думак, узнімаецца ўгору і там, на вышнім метраў дзесяці, разблытваецца, бо кожная думка імкнецца ў прастору па ўжо вызначанаму раней шляху. Вернер думае пра перапёлку, што, знайшоўшы сховішча ў невысокім і не вельмі густым іржышчы, лічыць сябе ў поўнай небяспецы і ўжо збіраецца рабіць гняздо. А ёй жа, думае Вернер, вось-вось зноў давядзецца ратавацца, некуды ўцякаць і ўсё пачынаць спачатку. І Вернера заўтра ўжо тут не будзе. Калі ён сёння вечарам паедзе назад у вёску, на полі не застаецца ніводнай шэра-зялёнай палоскі.

Ён глядзіць на гадзіннік, што, нібы ў гняздзе, хаваецца ў светла-рыжых валасах на яго левай руцэ, працірае запацелае шкло — кроплі поту трапілі і на гадзіннік.

Дамоў Вернер вернецца толькі апоўначы. Затое добра зробіць на працягу. Пачытаць яму ўжо, мусіць, не давядзецца, хіба толькі крышку. Ён думае пра кнігу, якую мае цяпер. Яе напісаў чалавек па прозвішчы Кант. Людзі накіталі настаўніка Копа, у якіх няма антон для ўлаўлівання вострай іроніі, называюць яго «цыністам», не ведаючы, што гаварыць трэба «цынік».

Вернер разважае: з кожнай добрай кнігі тысячы розных чытачоў робяць тысячы розных вывадаў. З кнігі Канта зрабіў для сябе вывад і ён:

трэба яму вучыцца і быць сярод людзей, з якімі можна падзяліцца сваімі думкамі і сумненнямі, як гэта калісьці было з ім, калі ён вагаўся на конт вучобы...

Вернеру прыгадаўся яго дзед, ён з выключнай перакананасцю гаварыў: «Корані павінны заўжды заставацца на месцы, бо там, дзе ты вырас, ты знойдзеш усё, што табе трэба». Каб пацвердзіць свае словы, дзед спасылаўся на парастак кукурузы — перасадзіў яго, і ён спыніцца ў росце, скуруцца. Але дзед старанна замоўчаў той факт, што, каб буракі раслі хутка, былі салодкімі і сакавітымі, іх абавязкова трэба расадзіць.

Вернер расмяўся так гучна, што капляюць з петушым пяром асхаў на патыліцы — вось ужо гэты дзедавы хітрык! Іх мэта была адна: прымусяць нашчадкаў сядзець на пра-дзедзкім хутары, бо на свеце, маўляў, усё трывала і пастаянна. Яго дзед — сама найўнасці! Ён усё жыц-

мым полі, адзін куток якога ніколі не радзіў і быў заўсёды прадметам сямейных размоў. Дзед назваў гэты куток «логвішчам д'ябла», уважліва сачыў, каб яго не ўспойвалі, бо ўсё роўна ж там нічога не расло. І наогул яго стварала шмат турбот у час працы: плуг трэба было дваццаць, а то і трыццаць разоў пераносіць з той зямлі, бо кожны селянін палічыў бы за ганьбу працаваць на д'ябла...

Вернеру ў маленстве ўсё ж калінікалі ўдалася пажывіцца на «д'яблавым логвішчы»: ва ўзнагароду за сваю працу ён знаходзіў там, напрыклад, гняздо фазана, а аднойчы яму нават пашчасціла ўбачыць, як з яек вылупчаюцца фазаняты. Іншым разам ён патыркаўся на пераплянае гняздзечка, а ці ж многія могуць пахваліцца, што бачылі калі-небудзь пераплянае гняздо? А жаваранкава гняздо было там зусім не дзівам. На «логвішчы д'ябла» ён хаваўся, калі трэба было абраць бульбянога жука, які цікавіў яго толькі таму, што назы-

гнуцца. Вернер пачынае з ім размову: «Ну, калі ласка, сагнася, што табе цяжка, ці што? Ты ж бачыш, камень здэкаецца з нас». Потым падкідае трос угору, вымушае яго скруціцца ў пяццю і накідае яе на камень.

Перш чым узяцца за цяжкую працу, трактар заўсёды адцяня раве. Але мала гэтага скажаць пра толькі што заведзены трактар. Не, то ні з чым не параўнальны моцны гул, які можна хіба параўнаць з гулам другога чалавечага куміра — самалёта на ўзлётнай паласе.

Камень зрушыўся з месца, потым — штуршок і... поўная перухомасць. Усмешка на губах Вернера імгненна знікае. Зразумела: камень трэба нахіліць спачатку да зямлі, і Вернер робіць гэта з дапамогай рыдлёўкі, робіць асцярожна, быццам тайком ад свайго ворага-каменя. Камень — ні з месца... Вернер зноў спрабуе скруціць яго...

У небе, у метрах ста над галавой Вернера, над трактарам і над каменем, як арбітры, вісяць жаваранкі.

Вернер намагаецца, а ашломлены праціўнік упарціцца, ды вось чалавек націскае на газ, і вораг паволі сунецца ўверх па нахіленай плоскасці — упершыню з часоў ледніковага перыяду. Аднак трактар Вернера дзейнічае занадта самаўпэўнена і яго колы буксуюць і вязнуць у скрытым пад іржэўнікам пяску. Вернер не падумаў пра адну істотную рэч — гравітацыю — і вымушаны цяпер зноў злазіць з трактара.

— Спакойна, толькі спакойна, — гаворыць нябачнаму партнёру Вернер і па іржышчы ідзе ў лес. Дужа ўспяцеў. Камары незлічоным роєм прагна нападоўць на яго, сваімі хабаткамі ўпіваюцца ў скрозь прапацелую вопратку, у рэмень з пазалочанымі шпалернымі цвічкамі.

Вернер набірае вялізнае барэма тоўстага галля і падкладвае пад колы трактара. Потым яшчэ тры разы ходзіць у лес.

Камень ляжыць на нахіленай плоскасці і блішчыць на сонцы, якога не бачыць некалькі тысячагоддзяў. Жукі ўзбіраюцца на яго, спяшаючыся павесці, што вось гэтую махіну выпяцнулі на свет божы, і цяпер яна легла на іх дарозе...

Вернер не думае, у колькі працадзён абыдзецца яму гэтая валтузня, не думае і аб тым, што вечарам ужо не паспее прачытаць ні радка. Ён думае толькі пра камень, які павінен адолець. Разам з ліпкай слінай выплывае ўсе сумненні — яму трэба перамагчы. І зноў садзіцца за руль. Пад коламі трактара трашчыць суча, ён выбіраецца на цярдзейшы грунт. Камень паслухмяна рухаецца за ім. На губах Вернера зноў радасная ўсмешка... Ён насвістае мелодыю прыдуманай песенькі. Высока над трактарам свавольна жаваранкі...

І вось камень ляжыць у прыдарожнай канаве. Вернер пераможна тупае ля яго.

— Помнік! — гаворыць ён сам сабе. Цяпер суб'ядзінка яму ўжо не трэба.

Вернер вяртаецца на поле «бою», засыпае зямлёю «акоп», але ўпадзіна ўсё ж застаецца — помста каменя. Увось тут збіраецца даждаваць вада і ўсё пасеянае можа вымерзці.

Вернер вырашае заўтра прывезці сюды больш грунту і засыпаць яміну. Яго думкі зноў уюцца над каўбойскім капелюшом: «Толькі ты, Вернер, адзін і мог выкінуць гэткае!»... Цяпер Вернер зноў думае пра свайго дзеда, пра тое, як той змяніўся б з твару, калі б унук сказаў яму: «Тваё «д'яблава логвішча», дзед, ваяецца ў прыдарожнай канаве».

Заходзіць сонца. На зямлю селі жаваранкі. У барозны роўна кладзецца святло трактарных фараў...

...Машыны часта спыняюцца цяпер на ўзбочыне дарогі каля каменя Вернера Кораня, а дзяўчаты нават узбіраюцца на яго, каб адчуць подых дагістарычных часоў.

Пад загалюкам аб'явы «Рэдкая знаходка» раённая газета паведаміла: «У нашых шыроках знойдзены валун эпохі другога ледніковага перыяду». Гэта паведамленне перадрукавала цэнтральная газета пад рубрыкай «Навіны з усяго свету».

Для нас жа з вамі значэнне мае толькі загаловак: «Рэдкая знаходка».

З нямецкай мовы пераклаў М. НАВІЦКІ.

Эрвін ШТРЫТМАТЭР

КАМЕНЬ

АПАВЯДАННЕ

дэ крочыў за парай сваіх коней, запражаных у аднакорпусны плуг — хрэстаматычная карцішка «Араты», і ўсё, нават небяспечна набухлыя жылы (таўшчынэй з аловак), лічыў сваёй неад'емнай уласнасцю. І як недаверліва глядзелі яго вочы з парадзелымі вейкамі на ўнука, які задырліва сядзеў на трактары перад чатырма плугамі і без каня пераворваў поле. У параўнанні з гурчэннем трактара шчоўканне дзедавы пугі нагадала віск камара. І вось ужо новая думка віхорыцца над рамантычным капелюшом Вернера: «Ці можна шум, створаны чалавекам, атоесамліваць з гromaм нябесным, надаючы тым самым старым паняццям новы сэнс?»

Ад усіх гэтых думак у Вернера, мусіць, разбалелася б галава, калі б раітам не пачуўся ляск, а ўслед за ім такой сілы штуршок, што жалезнае цела трактара канвульсіўна тарганулася. І з яго данёсся гулкі стогі, нечым нагадваючы раха ў пустой царкве. Вернер аж падскочыў. Плуг павіснуў у паветры. Матор заглох. Вось як бывае, калі думкі трактарыста скачуць і круціцца над капелюшом — замест таго, каб ісці, як баразна, за плугам у час нармальнай работы. Але што тут зробіш, калі ў Вернера неспакойная галава, а лупчэнне іржышча — праца механічна!.. Урэшце, ён зусім не збіраецца ў чэмпіёны свету па лупчэнню іржышча, хіба толькі ненадоўга...

Пакуль Вернер злазіць з трактара, клубок яго думак, быццам клубок тонкіх ваўняных нітак, зноў аджочваецца да дзеда. Вернер адчувае над ім сваю перавагу. Ён можа ўняць сабе, што аднойчы адпадзе патрэба і ў трактары, і ў трактарысце, а араць будзе які-небудзь агрэгат з дыстанцыйным кіраваннем. Вернер у думках вымаўляе слова «агрэгат», бо гэтак лепш за ўсё назваць машыну, якой пакуль што няма.

А пакуль трэба разабрацца, чаму застопарыў трактар. Можа, паскочыў на які камень ці надмагільны курган? Вось было б здорава! Сенсацыйная знаходка трактарыста! Розны посуд і... відэльцы! Ужо нашы далёкія продкі елі відэльцамі!

Але перш чым заняцца дагістарычнымі відэльцамі, Вернер надаў трактар назад, выпяцнуў плугі і нават крыку ад'ехаў убок. Потым рашуча ўзяў рыдлёўку і пачаў капаць. «Камень», — не без расчаравання ўстанавіў ён. Вернер пачаў расчышчаць рыдлёўкай яго паверхню, вяртаючыся да спосабу працы нават не дзеда, а прадзеда. Гэта чэрвее яго. Вернер пераводзіць дых, нечакана для сябе робіць адкрыццё: ён стаіць на тым самым цмятку зямлі, які яго бацька здаў некалі ў кааператыў. На тым са-

ваўся каларадскім. І ці каларадскія яны, ці не каларадскія, але кампанія па зборы гэтых жукоў не давала яму дачытаць кнігу Купера пра Індзейцаў, і менавіта тады ён знаходзіў прытулак на «логвішчы д'ябла»: жаваранкі ж там яму чытаць не перашкаджалі.

Вернеру стала сумнавата ад таго, што ён хутка разбурць такое добрае месейка. З другога боку, яно цяпер яму было непатрэбна: цяпер ён ужо належаў да той катэгорыі людзей, якія разумеюць правіла: зрабі свае дзённыя справы, а ўжо потым чытай. Тым больш, што пасля работы яму ніхто не перашкадае вучыцца, наадварот, начальства гэта нават падтрымлівае, а што да яго сяброў, дык хай толькі паспрабуюць паскаліць зубы! Раней жа дзед гаварыў: «Гэтымі сваімі кніжкамі ты толькі вочы ўшчэнт папусеш». Бацька: «Кінь ты сваіх чырванаскурх!» Гэта непаўнацэнная раса! Маці: «Гэтаму твайму герою даводзілася імчацца многія кіламетры, каб дабрацца да вады. Дык можа ступіць некалькі крокаў да студні і прынясець вады напайць карову?»

Вернер радуецца, што ён ужо дарослы. А можа, і нядрэнна было б цяпер, калі абставіны змяніліся, пабыць яшчэ разок бесклапотным клапчуком?!

Вернер капае і капае, не шкадуе сіл. Зямля паступова робіцца на дзе шэрай. Вось ён ужо знік за горкай жоўтага пяску. Сонца плячэ няшчадна. Вернер скідае кашулю, ён і не думае цяпер аб працягах і, здаецца, зусім забыў пра тое, што к вечару збіраўся ўпраціцца з гэтым полем.

Нарэшце Вернер дабраўся да падножка каменя. Камень нагадваў карэнны зуб, а гэта пацвярджала тэорыю дзеда, нібыта каменні вырастаюць з зямлі. Вернер ведае, што тэорыя яго дзеда ў наш час абвергнута, але адзінай думкі ўсё ж няма: адны свярджаюць, што каменні выкідае на паверхню зямлі адцэнтрабежная сіла, другія — што яны адтуль выветрываюцца і вымываюцца. Як бы там ні было, але камень выкапаны, і вось ён ляжыць ва ўсёй сваёй каменнай вялікасці і, здаецца, падміргае Вернеру: ну, а што далей?

Як дзейнічае чалавек, калі яму трэба пераадолець тое, што яму не па сіле? Ён уяўляе сабе, нібыта ён не адзін, а размаўляе з нейкім другім чалавекам.

— Самае галоўнае — мець буксірны трос, — гаворыць уголас Вернер, работнік выдатны, запаслівы. На месцы і трос, і лом, якім ён, быццам вялізнай іголкай, прасоўвае трос пад камень. Спрабуе зрабіць пяццю, але ўпарты стальны трос ніяк не хоча

7-га кастрычніка Германскай Дэмакратычнай Рэспубліцы спадняецца 25 год.
Сёння мы прапануем увазе чытачоў вершы вэтэрана антыфашысцкай, дэмакратычнай і сацыялістычнай нямецкай паэзіі Іаганеса Бехера, прадстаўнікоў сярэдняга пакалення паэтаў рэспублікі Гельмута Прэйслера і Іохена Лаабса. Лепшыя вершы Гельмута Прэйслера (1925 г.) па праву заваявалі шырокую вядомасць у ГДР, Іохен Лаабс (1937 г.) — аўтар шматлікіх праявічых і паэтычных твораў, прысвечаных сучаснасці.
Апавяданне «Камень», якое мы таксама змяшчам у гэтым нумары, належыць п'яру таленавітага празаіка Эрвіна Штрытматэра (1922 г.). Яго настаўнікам лічаць вялікага пісьменніка і рэжысёра Бертальда Брэхта, які дапамог зрабіць Штрытматэру першыя крокі ў літаратуру.

Іаганес БЕХЕР

ДЗЕ БЫЛА ГЕРМАНИЯ?..

О, як іх многа — тых, што называюць
На свеце немцамі, што размаўляюць
Нямецкай мовай... І не без прычыны
Запатрабуе свет у іх адказу:
— Германія, дык як жа ты зараз
Такую развяла і дзікабразу
Вяршыць свой лёс бяздумна даручыла!

Ты, можа, там у змрочны час ляжала,
Дзе банда немцаў з немцаў жылы рвала,
Дзе немцы ж немцам клятву уткнуўшы ў рот,
Сябе лічылі ўладарамі свету
І ў бітвах для здзяйснення гэтай мэты
Знішчалі і цябе, і твой народ!

З такімі, што паўзлі добраахвотна
У піўнушкі нацы з атмасферай раотнай,
Якіх звабляў свет штурхала маія,
Ты не была ў той час запанібрата —
Разбой табе вялеў маўчаць зацята.
Не з імі ты была, мая Германія!

Па камерах турэмных і падвалах,
Дзе лютасць нішчыла і катавала,
Дзе права—гуманізму знак радзімы,—
Адпомсціць катам страсна заклікала,
Там новая Германія ўзнікала,
Там біўся пульс жыўвай маёй радзімы.
Як сэрцы яе біліся адчайна,
Калі краіна ў ледзяным маўчанні
Глядзела на крывавае шабас зла.
У несучэшным горы матак, сірат,
Што абяздоліў звар'яцелы ірад,
Ты там, мая Германія, была.

Цябе нам часта бачыць выпадала
На людных вуліцах і на вакзалах,
Калі крадком на ўкі ты хадзіла.
Ты з дня на дзень у сэрцах выспявала,
Заганяная сама, а шкадавала
Дзяцей сваіх і іх са сну будзіла.

Яшчэ ў зняволенні, пад пільнай вартай
Ты ўсё глыбей з настойлівасцю ўпартай
Расткі пускала, як у глебе зерне,
І верылася: прыйдзе тое свята,
Калі забойцаў не міне адплата,
І мой народ сваю радзіму верне.

«Выкараняй гнілец у асяродку!» —
Такі нам заповіт ад нашых продкаў,
Яго мы споўнім, выйшаўшы з турмы.
Няскораная д'ябальскаю сілай
Германія без зла была нам мілай,
І ёй былі, і ёю сталі — МЫ!

Іохен ЛААБС

А Р О Л

Гэты горад сустрэў мяне, нават не глянуўшы ў твар
З прыхаваным намерам ва мне апэзнаць
З тых самых, якіх тут пагардліва клікалі «фрыцы».
Прыехалі.
Бачым: бязлістыя дрэвы трымаюць
Над мокрымі дахамі
Груз перадзімнага неба.
Канец лістапада.

На плошчы шырокай, бязлюднай,
Леніну помнік. Скульптура з узнятай рукой.
Як быццам гаворыць: «Зірніце — які ў нас прастор!»
Нас клічуць. Спяшаемся на пагасціны.
Вы далі мне хлеба і мяса.
З гліняных збанкоў мы п'ем малако.
Вашы цёплыя, моцныя рукі
Сціскаюць маю, нібы вашага госця рука,
Трымаючы кельму, васьм гэта паліца будавала.
Прабачце,
Але ж я не ўклаў тут ніводнай цагліны.
Тут нашы бацькі руйнавалі,
палілі і секлі пад карань.

Усё, што пакінута імі, адзіны іх след —
Руіны і плач. Вам прычынены ўрон незваротны.
Ен боль. Ен мне ў сэрцы смільціць.

Але ваша
Сяброўская ўсмешка мяне выратаўвае, лечыць.
Са мной вы гаворыце так, нібы я гэтым дрэвам
Вось зараз лістоту вярну і раз'ясню надвор'е.
Завошта ж усё гэта нам!
Дарагія, — завошта!
Можа ўся дабрата ваша —
Гэта ўласцівасць зямлі,
Што разглядае ўправа і ўлева за сіняй Акою!
Я бярэ невялікую грудку з вільготнага долу —
Скупаваты суглінак,

размочаны з лета дажджамі.
Тут на гэтаквай глебе
растуць толькі жыта ды проса.
Тыя ж самыя глебы і ў нас.
Той жа самы пейзаж.
Нібы шэрае пакулле, сунецца хмара за хмарай
Над пустымі паллямі. Той самы пранізлівы вецер
І дакучлівы дожджык-рунец ад святання да ночы.
Апусцелыя вуліцы. Вечар. А з плошчы відаць

Гэты ленінскі жэст красамоўны:

«Вось нашы прасторы».
Рукой сваёй шчодрой вы рэжаце нам з караваю
Вялікія лусты духмянага рускага хлеба,
І мы забываем пра восень, пра дождж лістапада.
Мы думаем

«Тут веліканам ніхто не раджаўся.
Вялікаснасць вашу стваралі тут людзі —
Вы самі!»
І мне падалося, што дождж перастаў.
Вашы ўсмешкі сагрэлі, як летнія промні.
Пара нам дадому. Зычлівым узмахам рукі
Вы нам пасылаеце ўслед
І дружбу, і жар ваших сэрцаў.

Перакладу Язэп СЕМЯЎІОН.

Гельмут ПРЭЙСЛЕР

Г І М Н Д Р У Ж Б Е

Дружба!..
Гэта слова—як грому рэскат,
гэта слова—як песня ветру,
гэта слова ідзе па свеце,
вымятаючы смецце вякоў.
Дружба! Дружба!
Вялікая радасць!..

...Сустрэкаюць на аэрадромах,
руцця ўвысь прывакзальных сцягі,
на дарогах аўтобусы
патанаюць у кветках вясны.
Голас наступнага
дзверы нам адчыняе,
і сэрцы людзей,
і абдымні —
гэта вечнае, старадаўняе,
гэта новае слова —
дружба!..

...Таварыш! Ты даў скарб неацэнны
твой моцны поціск рукі.
Я мільёнам сяброў і братоў
твой аддам падарунак.
Мы стаім, сашчапіўшы рукі,
Адступае перад намі,
перад нашаю дружбаю
вайна...
Слаўся ж,
смелае слова — дружба!

Перакладу М. НАВІЦІ.

МАЛАДОСЦЬ СТАРАЖЫТНАГА ШВЕДТА

Першае ўпамінанне пра горад Шведт у гістарычных хроніках адносіцца ліччэ к 1265 году. Аднак толькі за апошнія 20 гадоў Шведт працягнуў ад векавога сну. З захваленага гарадка, які нічым не вызначыўся, ён ператварыўся ў цэнтр нафтаіндустрыі, папяровай прамысловасці, горад маладосці і новабудовы.

Асабліва бурнае прамысловое і жыллёвае будаўніцтва ў Шведце пачалося ў канцы 50-х гадоў. Ключы ад новых квартал з таго часу атрымалі амаль 14 тысяч сем'яў, г. зн. трэць насельніцтва. За гэтыя гады ў горадзе ўзведзена шмат школ, універсітэты, спартыўна-гімнастычных залаў.

У Шведце ў 1958 годзе пачалося будаўніцтва буйнейшага ў Цэнтральнай Еўропе цэнтральна-папяровага камбіната. Большасць газет у ГДР друкуецца цяпер на яго паперы. Але больш за ўсё гэты старажытны горад вядомы сваім нафтаіндустрыяльным камбінатам. Яго магутнасць — 9 мільёнай тон нафтапрадуктаў у год. Нафтахімікі Шведта пакрываюць патрэбы краіны ў бензіне і масле на дзве трэці. Камбінат выпускае таксама сыравіну для сінтэтычнага валакна, сельскагаспадарчыя ўгнаенні і нават пластмасавую мэблю. Сыравіна нафта наступнае сродкі з Саветаў Саюза па нафтапрадукты «Дружба».

С. САСНОУСКІ,
карэспандэнт ТАСС,
Берлін.

Віктар БЕЛЫ

«ВАДАЛАЗ»

Трактарыст Мікіта Лямец
Раз прывёз суседу з крамы
Халадзільнік. І сусед
Рэч рашыў «абмыць» як след.

А далей было ўсё проста:
Загрэмеў Мікіта з моста...
З тых часоў яго ў нас
Назваюць «вадалаз».

МАЛЕНЬКІЯ БАНКІ.

Віталь БУГАЕЎ

ВЫРАШАЛЬНАЕ СЛОВА

Цыбуля падала заяву з просьбай прыняць яе ў аддзел прыпраў на кухні. Рэкамендавала Цыбулю Юшка.

— Яна заўсёды дапамагае, надае смак і пах.
— Ні рыба, ні мяса, — адгукнуўся Нож. — Усе я аднолькавыя: і Цыбуля, і Бульба, і

Радыска.

— Што ні кажыце, а Цыбуля нам усім патрэбна заўсёды, — выказаўся Памідор.

— Вы яе дрэнна ведаеце, — запярэчылі Вочы, якія выпадкова завіталі на кухню. — З ёю наплачаецца: заўсёды сціплая, ціхенькая. А толькі зачэпі яе, адразу да слёз даведзе.

Апошнім выступіў Торт:

— Цыбуля? Навошта яна наогул патрэбна? Яна ж толькі шкодзіць заўжды.

Яго слова было апошнім і выразным. Торт у перадсвяточныя дні кіраваў на кухні.

НЯСКОРНЫ ВЕНІК

Было гэта даўно. Заняўшы сваё месца ў кабінете, Стол пачаў знаёміцца з асабістымі справамі новых падначаленых. Абрус. Дыван. Венік. Так, ён іх даўно ведае. Яму з імі прыходзілася працаваць і раней.

— Абрус, — прыгадаў Стол, — заўжды мяне накрывае. Дыван увесь час накрывае падлогу. Надзейныя працаўнікі. На іх можна абалперціся. Венік? Венік? Гэта той чысцюля, крытыкан? Колькі разоў яго папярэджвалі, што не варта вымятаць смецце з хаты. Дык не, усё роўна па-свойму робіць. Такага ў кабінете трымаць нельга. Няхай ідзе ў калідор. Няхай там сваё парадкі наводзіць.

Але венік быў няскораны і час ад часу наведваў кабінет. Па выкліку.

Перакладу з украінскай В. ШЫМКУ.

ПАРОДЫЯ

Георгій ЮРЧАНКА

БАБКАВІЧЫ

СЦЯПАН КУХАРАЎ

Мае Бабкавічы!.. У іх я нарадзіўся і рос. Тутачкі і цяперачы жыву. Тоісь не спрэс. Быў час, калі я ў Бабкавічах не жыў. Пазаміцулае лета хадзіў зяцем у Дзедкавічы. Але аблетаваць не справіўся: праз тыдзень ачوماўся і збег. Одум у калган прыйшоў: маладзёнак жаніхаваньмуса, хваця. Парахонне сваё ў торбу, чухмянэк на плечы і цёмначы, не палевіком, а па крывацеласцю давінуў з падгонцам дамоўні. Тыдзень на адсідку патраціў, баўся: жонка прышылякае за мной. Але яна перадала адно: «Гамзадзей!» У Бабкавічах так не бзываюцца. Не ведаю, што ета.

Дык ось. Бабкавічы здавён вядомы. Іх не зблытаеш з якімі вёскамі. Яны справа ад райвона, не тое, што нейкія (цэфу), аж памінаць не хочацца) Дзедкавічы, якія зусім злева.

Нашы Бабкавічы — ета вам і не Цёткавічы, дзе Хомка Вярэці парыцца летам пад паветкаю. У нас — не. Усе парацца ў лазеньках. Балазе, апал не надыць шукаць, дрываломо ў лесе да чмуры.

Або возьмеш Браткавічы. Каза ў калодзеж укінулася, ад назла ўцякала. Лічы, бадай, самагубства. У нас на

этых рагатых стварэнняў па-вогул не было завядзёнік.

Ці хваціся ты Швагренічы, ззаду адсюлецка. Купляў падгерысты Сымон Ламей цёлачку. У райцэнтры. Купіў. І баршы распілі. Прывёў дадому. Тудэй-сюдэй глянцлі — а тутачкі бычок. Бадай ты спрахла! Ніводзін бабкавіч дзядзёна да еткай канфузіі не даклягаў бы.

А ў Сестрыне! Зусім за жываты схопіцца. Жыў некалі Сідар Леяцень, балакаманюка. Пакуліцька тамзаў раз нешта зычком, хлапчуні-падшывальцы прывязалі яму ногі да ножак лавы. Бабкавец жа адразу б пачуў няладнае і не папусціўся б да еткіх спіктанляў.

Ну, а пра Дзевяроўшчыну зусім раскажваюць несусецаце. Нібыта Гараська Лаптух цягнуў тамацька жаробку на хлеў, штоб травіцу са страхі стравіць.

Не-е-е, брахінька мой, з бабкаўцам не прайдзецца, каб яго падгрэчылі, на зругу сябе не дасць. Вось ніхай ба етыі самыі я. Нарадзіўся і вырас тута. Набат абразу знёс. «Гамзадзей!» Ад блззкага, так сказаць, чалавека, — ад жоўкі. Хоць і былой. Але лі вёсцы роднай не здрадзіў.

Я — бабкавец!
А нягож не...

Старонка СУСТРАЧ

Свята музычнай грамадскасці

Кінафільм ствараецца ў Салігорску...

ЧАРОЎНЫЯ РЫТМЫ СУЧАСНАСЦІ

Кожная сустрэча з буйнейшым савецкім кампазітарам, мастацтва якога карыстаецца прызнаннем і любоўю мільёнаў слухачоў, народнымі артыстамі СССР, лаўрэатам Ленінскай і Дзяржаўных прэмій СССР, прафесарам Ціханам Хрэнінкам Хрэнінкавым—святла для музычнай грамадскасці нашага горада. Амаль усе жанры—опера і сімфонія, масавая песня, романс і тэатральная музыка, цудоўныя ўзоры садружнасці з кінематаграфістамі—адлюстраваны ў шматлікіх яго партытурах.

Спатканне, якое адбылося п'ятай у Ціханам Хрэнінкавым у дзень адкрыцця канцэртнага сезона ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі, гэта сустрэча не толькі з кампазітарам, але і з яркім самабытным піяністам. Сёння тут прагучаў яго Другі канцэрт для фартэпіяна з аркестрам. Твор гэты незвычайна дынамічны, жывы, шчыра пражыты. Кампазітар разгортае музыкальную тканіну імгненна, і мелодыя галоўнай тэмы захапляе нас навізнай, не пасярэднічаючы пачуццям і душэўнай шчодрасцю. Другі канцэрт Ц. Хрэнінкава кампанію і гарманію, таму і вобразы яго як бы ўбарваюць у сябе ўсё багацце і прыгажосць музычных фарбаў.

Пасля канцэрта, які адбыўся ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі, першы сакратар праўлення Саюза кампазітараў СССР Ціхан Хрэнінкаў падзяліўся ўражаннямі ад выканання твораў, што прагучалі ў эстрады, выказаў асабістыя пачуцці ў адрас беларускіх кампазітараў і выканаўцаў.

— Прыемна адзначыць, што Беларусь мае сталы атрад кампазітараў, якія ўносяць значны ўклад у скарбніцу савецкай шматнацыянальнай музычнай культуры, папаўняючы яе операмі і музычнымі камедыямі, сімфоніямі, і шматлікімі папулярнымі сямейнымі і дзіцячымі песнямі, што ўвайшлі ў рэпертуар першакласных артыстаў.

— Асабістая мая дружба з калегамі-піяністамі жывіцца

цеснай творчай садружнасцю. Што датычыць беларускіх выканаўцаў, то і лічу неабходным падкрэсліць: мне зноў было вельмі прыемна сустрэцца з калектывам Дзяржаўнага сімфонічнага аркестра БССР—такім цікавым мастацкім ансамблем—і яго дырыжорам, таленавітым патхненым мастаком, добрым музыкантам Юрыем Яфімавым.

Добра, што сімфонічны аркестр пачынае канцэртны сезон такім маюментальным і складаным творам, як Дзевятая сімфонія Бетховена. Сімфонія патрабуе ад выканаўцаў вялікага майстэрства, прафесіяналізму, і аркестр з бліскам данёс да слухача веліч і прыгажосць неўміручай бетховенскай партытуры.

Яшчэ адзін вельмі радасны для мяне факт. З вялікім задавальненнем пазнаёміўся з сюітай з балета «Ціль Улешпільгель» Яўгена Глебава. Ярка, вельмі яркая музыка! Безумоўна, пісаў яе зольны майстар. Аркестравыя фарбы сюіты сакавітыя і глыбока звязаны з сістэмай вобразаў. У Яўгена Глебава багатая фантазія, вялікае кампазітарскае багачце. Ён сапраўды наватар у музычным мастацтве. Акрамя таго, Глебаў добра адчувае спецыфіку тэатра. І яго яркая партытура, якая так лёгка ўспрымаецца слухачом з канцэртнай эстрады, безумоўна, запамінаецца ў пастаноўцы балета.

Наогул, Беларускай філармонія на гэтым святочным канцэрте ўразіла шырокай амплітудай рэпертуару. Выкананне зусім розных твораў—Дзевятая сімфонія Бетховена і сучаснай балетнай сюіты ў адным канцэрте, надзвычай зацікавілі публіку. Як мне стала вядома, кіраўнік філармоніі будучы трымацца ўдалага пачатку на працягу ўсёго канцэртнага сезона.

...Канцэрт закончаны. Але ўсе, хто прысутнічаў на ім, панеслі ў сваіх сэрцах непаўторную прыгажосць і чароўнасць музычных фарбаў.

Л. КРУШЫНСКАЯ.

Р. Шырма, Я. Глебаў і Ц. Хрэнінкаў. Фота Ул. КРУКА.

НА ЗДЫМАЧНЫХ ПЛЯЦОУКАХ

Тры дні братаў Гуляевых

Здымачная група студыі «Беларусьфільм», якая працуе над новай шырокаэкраннай карцінай «Белыя вежы» па сцэнарыі А. Каштанова, А. Тулушова і В. Турава, знаходзілася ў Салігорску...

Падступіцца да рэжысёра ў час здымак нялёгка, ды, мабыць, і не заўсёды тактоўна. Бо ў іх, кінематаграфістаў, на ўліку кожная хвіліна. І чынаючы, калі мяне «прыме» Віктар Тураў, гартую рэжысёрскі сцэнарый. Строга-лаканічна, з дэкладнымі рэмаркамі, часам пэўна-узнёсла вылісаны тут кожны эпізод, кожная сцена, кожны кадр. На палях пазначаны музычныя нумары, пабочныя гукі фону. Тут патрабён аўтакран, там—цялечка або мікрафон, яшчэ ў адным месцы—гідрапад'ёмнік і трансфэратар... Ды хіба пералічыш усе гэтыя «кіношныя» прылады! Рэжысёрскі сцэнарый прадугледжвае эпізоды, што павінны здымацца ў Салігорску—у горадзе і на калійным камбінаце.

«...Ля пад'езду чатырохпавярховага сучаснага будынка—упраўленні «Беларусьфільм»—стала некалькі машын... Павел і Бронюс, абодва інжынеры, сядзілі ў цёмна-зялёнай «Волгу»... Іван заводзіў свой пасвятлеўшы ад дарожнага пылу пікап, а Пётр даваў апошнія наставленні сыну:

— Ляці дамоў, і каб усё, як у Гуляевы былі. Маці, праўда, сама ведае, але ты там,—Пётр—старэйшы падміргнуў сыну... «Волга» і пікап імчаліся па сонечных зялёных вуліцах, міма вялікіх шматпавярховых дамоў Салігорска, міма Палаца шахцёраў, пошты, жаночай цырульні, рэстарана, магазіна з шырокімі празрыстымі сценамі са шкла... На балконах цвілі кветкі, па вуліцах ішлі маладыя людзі, хлопцы і дзяўчаты—горад быў малады, горад належаў моладзі... Наперадзе «газіна», што імчаўся з запаленымі фарамі, па доўгаму штрэку, пераліваючыся рознымі танамі і адценнямі чырвонага, іскрыстага беллага і густазялёнага колераў, бесперапынна змяняючы ўзор, вытнаны з нітак і жыл аголенай зямлі,—імяліва бегла «вясёлка»... Павел і Іван радасна вачыма, шчасліва ўражаныя ўпершыню ўбачаным багаццем падземных фарбаў, што пераходзілі адна ў другую, не адрываючыся глядзелі на...

...усё новае і новае ўзоры непаўторнай прыгажосці, якія плылі насустрач, праносіліся міма. «Газік» выраўся з прамога і цеснага тунеля і застыў паміж шарэнгамі масіўных, аркападобных «распісаных» узораў налон адной з шахтных камер, што нагадвала сабой залу Гранавітай палаты. «У розныя бакі, губляючыся ўдалечыні, разыходзіліся роўныя, як стрэлы, штрэкі...» Так сказана ў рэжысёрскім сцэнарыі—рабочым дакуменце кінематаграфіста. Сёння на здымачным аб'екце гэты радкі рэалізуюцца. З гэтай мэтай на сотні метраў пад зямлю «едзе» тэхніка, «едуць» усе, хто мае дачыненне да работы над фільмам. Магутныя «юпітэры» нібы ўзмацняюць асвятляльную сістэму шахты. Тут светла, хоць «гольні збірай...» Такага характару здымкі звычайна праводзяцца ў начны час, каб не

парушаць рабочага рытму шахцёраў... Значыць, і рэжысёр таксама вымушаны прыстасовацца да сітуацыі. Выхаванец класіка савецкага кінамастацтва А. П. Даўжэнкі, пастаноўшчык фільмаў «Праз могількі», «Я родам з дзяцінства», «Вайна пад стрэхамі», «Сыны ідуць у бой», а таксама шэрагу тэлевізійных і кінаметражных карцін, Віктар Тураў раскажа:

— Аснова нашага фільма—жыццё і лёс чатырох братаў Гуляевых. Па сацыяльнаму становішчу, напрыклад, адзін—галоўны інжынер трактарнага завода, другі—шахцёр, трэці—старшыня калгаса, чацвёрты—вучоны, кандыдат медыцынскіх навук. Кожнаму з іх прысвячаецца асобная навіла. Снажам, «Сон Івана», «Павел», «Успаміны Івана», «Пётр», «Антон». Ды не лічыце фільм навілістымым. Ён мае агульны сюжэт, кіраваную лінію. За ношт такога размеркавання матэрыялу ўскладняецца кампазіцыя, завастраецца інтрыга дзеі. Яна пачынаецца прыездам усіх братаў у родную вёску, паведамленнем аб смерці брата Паўла, а потым, нібы супраць гадзінніка, вай стрэлі, сюжэтная «спружына» будзе адкручвацца назад, аднаўляючы мінулыя падзеі... Па жанру наша стужка—гэта драматычная апавесць. Будзе ў ёй і дакументальны матэ-

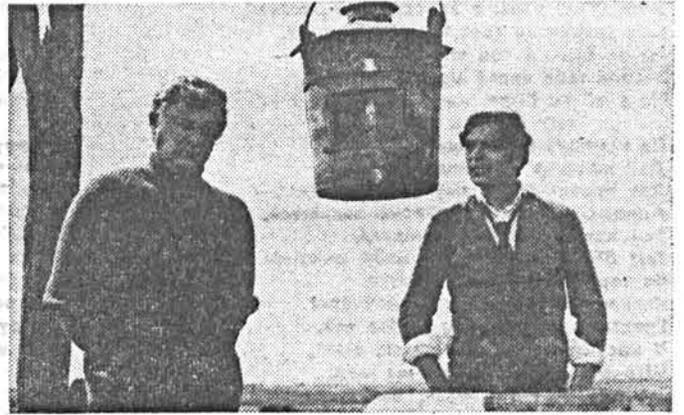
дай, і не снажаш пра нашых герояў!.. Спадзяёмся, што артысты А. Лазараў, Ю. Гарабец, В. Бабнаўскас, М. Грыцэнка, В. Кузняцова, В. Лысенка (ды і ўсе іншыя выканаўцы ролей) пакажуць на экране менавіта такіх людзей. Хацеў бы яшчэ дадаць, што ў фільме будзе шмат музыкі і песень.

МІНСК. СКРЫЖАВАННЕ БУЛЬВАРА ІМЯ А. ЛУНАЧАРСКАГА І ВУЛІЦЫ РАДЫСТАЎ. ВЕРАСЕНЬ.

Знаёмлюся з ацэнкам Маскоўскага акадэмічнага тэатра імя У. Маякоўскага Аляксандрам Лазаравым.

...Мы сядзім у пікапе. У тым самым пікапе, які «прадугледжаны» літаратурным сцэнарыем і на якім герой А. Лазарава робіць шмат падарожжаў... Аляксандр Лазараў раскажа:

— Вобраз Івана ў фільме лічыцца вядучым, хоць сярод астатніх братаў ён—малодшы. Лёс кожнага з іх нібы паказаны яго вачыма. Складаны характар. Заглыблены ў працы, даследаванні—ён амаль не цікавіцца калектывам, людзьмі. Нават маханая жанчына адышла на другі план... І толькі смерць брата Паўла ўзрушыла яго, змяла заслону з вачэй, прымусіла азірнуцца, падумаць—ці правільна жыў, дзейнічаў... Адбываецца маральнае перара-

рыяў, падзеі, што адбываюцца вакол нас сёння, у гэты момант. Часам мы ідзем за гэтымі падзеямі, здымаем на натуры амаль імпрэвізацыйна... Імкнемся багата паказаць так званы другі план: пейзажы, выдатныя беларускія мясціны, гарадскія кварталы... Будзе ў надрах мноства святла, цвіцення... Праз увесь фільм хочацца пранесці ўсхваляваную думку аб захаванні старажытных помнікаў, аб вечным абнаўленні зямлі... У кантэксце сцэнарнай і рэжысёрскай задумкі арганічна ўвойдуць Салігорск, Столін, Нясвіж, Браслаўшчына, Мінск, славуце возера Свіцязь.

Калі гаварыць увогуле, то наш фільм аб тым, што чалавек павінен быць на сваім месцы, за ўсё павінен адказваць перад грамадствам. Бо чым вышэй свядомасць кожнага грамадзяніна, тым мацней дзяржава. Прыгадваю, як адзін ветэран працы з Салігорска, пазнаёміўся са зместам «Белых вежаў», сказаў: «Відаць, добрыя людзі, гэтыя браты Гуляевы. На такіх, як яны, Савецкая ўлада трымаецца...» Лелей, ба-

джанне, пераацэнка ранейшых каштоўнасцей, усяго пройдзенага шляху... Вось гэтым, галоўным чынам, і зацікавіў мяне герой «Белых вежаў». Прадуючы над роллю, я сустрэкаўся з людзьмі розных прафесій—шахцёрамі, сталёварамі, хлебаробамі, вучонымі. Усё гэта вельмі цікава. Я ўзабагачаю сябе як акцёр, як грамадзянін... Гучаць па мегафону каманды другога рэжысёра Ларысы Фадзеевай. На аўтакране заняў пазіцыю апэратар—пастаноўшчы Дзмітрый Зайцаў з асітантам. «Прадаём» камандуе Віктар Тураў:

— Камера!
— Есць камера!
— Матор!

І з гэтага моманту скрыжаванне бульвара імя А. Луначарскага і вуліцы Радыстаў—гэта здымачная пляцоўка. Група працуе напружана, інтэнсіўна, бо стужка прысячаецца 50-годдзю Беларускага кіно.

Алесь МАЦКЕВІЧ.
На здымку—заслужаны артыст РСФСР Ю. Гарабец (злева) і А. Лазараў на здымках фільма.
Фота Л. КАРАВАЕВА.

Працягваецца падпіска на штотыднёвік «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Падпісная цана: на год—4 р. 20 к., на паўгода—2 р. 10 к., на тры месяцы—1 р. 5 к.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захагава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месніна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масвай работы — 33-24-62, выдавецтва — 22-51-62, бухгалтэрыі — 22-50-00.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Хведар ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН, Анатоль ГРАЧАНІКАЎ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАЎ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір НЯФЁД, Віктар ПРАТАСЕНЯ, Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК (адказны сакратар), Рыгор ШЫРМА.